

Možnosti environmentální výchovy dětí předškolního věku

Bc. Kamila Sýkorová

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Kamila Sýkorová, DiS.**
Osobní číslo: **H120002**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Možnosti environmentální výchovy dětí
předškolního věku**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení teoretických východisek vztahujících se k environmentální výchově, předškolnímu věku a rodině jako sociální skupině.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat a jejich interpretace.
Vyvození závěrů na základě výsledků, shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tiskárenská/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKOŠOVÁ, Zlatica. Sociálna pedagogika jako životná pomoc. Bratislava: Public promotion, 2008. ISBN 978-80-87182-15-4.

ČINČERA, Jan. Environmentální výchova: od cílů k prostředkům. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8.

KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-730-383-3.

LEBLOVÁ, Eliška. Environmentální výchova v mateřské škole. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0094-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0519-7.

ŠÍMÍK, Ondřej. Základy seznamování s přírodou a společností. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. ISBN 978-80-7368-490-7.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Dítě v předškolním období. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1187-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

KING, Angela and Sue Clifford. Community Orchards - Handbook. Shaftesbury: Common Ground, 2008. ISBN 978-1-900322-92-8.

ROGGE, Jan - Uwe. Erziehung - die 111 häufigsten Fragen und Antworten. Reinbek: Roro, 2010. ISBN 978-3-499-62490-2.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **15. ledna 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **18. dubna 2014**

Ve Zlíně dne 15. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
dlka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
hladik

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby⁽¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3⁽²⁾;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použítou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně: 28.2.2019

.....

⁽¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejněním závěrečných prací

⁽²⁾ Pokud dílo nepřijímá zveřejňování dočasné, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, a jejich prohlášení obhajobou, včetně poskytnutí sponzorů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze bakalářských prací, kterou spravuje Způsob zveřejnění závěrů včetně přílohy tvoří dílo.

(2) Diplomati, diplomanti, bakaláři a rigorózní práce odvedené schválením k obhajobě musí být již vypracovány před konáním obhajoby zveřejněny k veřejnosti v místě určeném vydávajícím příslušnou výzvu nebo musí být uloženy, v místě pracoviště vydávajícího, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může za zveřejnění práce postarat na své vlastní úhrady, opily nebo rozumnědobře.

(3) Před té odvedením práce autor analýzaz zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výše uvedené obhajobě.

2) odstavce 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

(1) Do práce autorů práce může být zahrnuti i vydávající zařízení, které je součástí díla, jako například počítačové vybavení nebo jiné technické vybavení, které je nezbytné pro vypracování práce. Pokud je práce vypracována v rámci vydávajícího zařízení, může být součástí díla i vydávající zařízení (část díla).

3) odstavce 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

(1) Škola nebo škola či vydávající zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 17 odst. 3).

3) Každý si může za zveřejnění práce postarat na své vlastní úhrady, opily nebo rozumnědobře.

(2) Pokud je práce vypracována v rámci vydávajícího zařízení, může být součástí díla i vydávající zařízení (část díla).

(3) Škola nebo škola či vydávající zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z vydávajícího zařízení v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 předložil příslušné údaje na širším rozsahu, který na vypracování díla vznikl, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Pokud je práce vypracována v rámci vydávajícího zařízení školou nebo školou či vydávajícím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zaměřuje na možnosti environmentální výchovy v rodině dětí předškolního věku. Funkcionální (nepřímé) působení rodiny je považováno za hlavní indikátor reflektující skutečný život rodiny. Rodina, základní stavební kamen společnosti, je představena jako činitel formující společnost i ovlivňující životní prostředí. Výsledky výzkumu ukázaly, že výchovu k ochraně přírody shledává za důležitou většina rodičů. Výstupem práce jsou návrhy rodinných aktivit zaměřující se na environmentální vzdělávání všech členů rodiny. Jednotlivé aktivity jsou cílené na potřeby výzkumné skupiny a vycházejí z občanské vybavenosti města Kroměříže, jakožto konkrétního místa realizace projektu.

Klíčová slova: environmentální výchova, rodina, předškolní věk, trvale udržitelný rozvoj, ekologická stopa,

ABSTRACT

The thesis is focused on environmental education possibilities in the family with preschool-aged children. An indirect influence of the family is considered as a fundamental indicator fully reflecting real life of the family. The family, basic building block of society, is introduced as significant authority forming society and influencing also the environment. The survey results showed that majority of parents find the environmental education important. Output of the thesis are suggestions of family activities focusing on environmental education of all family members. The individual activities are aimed on needs of survey group and based on community facilities of the town Kroměříž as a particular project place.

Keywords:

environmental education, family, preschool age, sustainable development, ecological footprint

Děkuji doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za laskavý přístup, cenné rady a připomínky při vedení mé diplomové práce.

Dále chci poděkovat především mé rodině za trpělivost, pomoc a psychickou podporu během tvorby této práce i po celou dobu mého studia.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

.....

Kamila Sýkorová

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	13
1.1 LITERATURA DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÁ	14
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	19
1.3 ZÁKLADNÍ POJMY A TEORETICKÁ VÝCHODISKA PROBLEMATIKY.....	20
1.3.1 Základní pojmy.....	20
1.3.2 Vliv přírodního prostředí na člověka	24
1.3.3 Tvorba vztahu člověka k přírodnímu prostředí.....	25
1.3.4 Životní prostředí a jeho ochrana.....	28
2 ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A VÝCHOVA	32
2.1 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA A OSVĚTA V ČR.....	32
2.1.1 Legislativní rámec environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty.....	33
2.1.2 Cíle a význam EVVO.....	35
2.2 RODINA A ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA	36
2.2.1 Rodina a společnost.....	38
2.2.2 Výchova v rodině	40
2.2.3 Funkční rodina.....	41
2.3 DĚTI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU A ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA.....	43
2.3.1 Charakteristika předškolního věku.....	44
2.3.2 Výchova k přírodě	45
2.3.3 Riziko a bezpečnost při pohybu v přírodním prostředí.....	47
3 ENVIROMENTÁLNÍ VÝCHOVA A INSTITUTE V MĚSTE KROMĚŘÍŽI	49
3.1 MATEŘSKÉ ŠKOLY V KROMĚŘÍŽI	50
3.2 MATEŘSKÉ CENTRUM KLUBÍČKO	52
3.3 OBČANSKÉ SDRUŽENÍ BARBOŘICE	53
II PRAKTICKÁ ČÁST	54
4 VÝZKUM	55
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	55
4.2 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	56
4.3 ANALÝZA DAT	60
4.4 INTERPRETACE DAT	74
4.5 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	77
4.5.1 Rodinná alej	80
4.5.2 Motýlí zahrada.....	81
4.5.3 Jarní či podzimní úklid.....	82
4.5.4 Férová snídaně.....	83

4.5.5	Naučné stezky a) b) c) d).....	84
4.5.6	Bosky park.....	86
4.5.7	Kroměřížský „bazár“ - děti dětem.....	87
4.5.8	Jablkobraní	88
4.5.9	Přírodní hřiště.....	89
4.5.10	Kroměřížští zpěváci a jiní němí sousedé.....	90
4.5.11	Stromy mezi domy	91
ZÁVĚR		92
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		94
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		102
SEZNAM GRAFŮ		103
SEZNAM TABULEK.....		104
SEZNAM PŘÍLOH.....		105

ÚVOD

Téma ekologie se objevuje ve společenské rétorice již pár desítek let, v současné době nejčastěji v souvislosti s obnovitelnými zdroji energie, či občanskými aktivitami spojenými s protesty proti výstavbě nebo zásahu průmyslu do konkrétního přírodního prostředí. Na úrovni běžné občanské společnosti jsou to většinou jen témata a opatření týkající se zateplení budov a třídění odpadů.

Neustálý růst lidské populace v souvislosti s rychlým rozvojem nových technologií a průmyslu však přináší problémy, jež budou mít v brzké době čím dál větší dopady na život lidí na celé Zemi. Nejprve sice důsledky začínají nést méně vyspělé země, ale díky globalizačním tendencím se tento jev přímo i nepřímo dostává i do zemí tzv. vyspělých. Za posledních šedesát let došlo k enormním změnám v oblasti rostoucí spotřeby energie, surovin, ale i k pronikání chemie do všech oblastí života (Havel et al., 2010).

Naše planeta však má jen omezené zásoby nerostného bohatství a příroda nemá nekonečnou kapacitu autoregenerace. Proto je třeba na změněné podmínky reagovat změnou přístupu k životu. Tou se stala mimo jiné potřeba zavádění environmentální výchovy a osvěty. Česká republika má dobře propracovanou legislativu a metodické pokyny k provádění environmentální výchovy především ve školských zařízeních. Osvěta a zavádění opatření působících na celou populaci je však nesrovnatelně nižší.

Potřebu působení přírody na zdravý vývoj člověka a především dětí, dokládá velké množství studií a výzkumů. Kromě zastavení oddalování člověka přírodě a poskytnutí možnosti propojení jeho života s přírodním prostředím, je také velmi důležité působení vzorů a hodnot komunity a především osob nejbližších, tedy rodiny.

Environmentální výchova na bázi předávání teorií a informací totiž bez přímých zkušeností z běžného života postrádá účinnost.

Zkušenosti ze zahraničí i České republiky dokazují, že opatření na úrovni vládních nařízení či jiných legislativních opatření nestačí. Pro probuzení zájmu a aktivizace směrem k environmentálně příznivému životu je třeba obnovení občanské společnosti. A právě rodiny s dětmi by měly být, vzhledem k potřebě zajistit svým potomkům co nejlepší budoucnost, tou hnací silou, jež na místní úrovni bude aktivně sledovat a ovlivňovat dění v obci. A dále svými každodenními rozhodnutími působit svou odpovědnou spotřebou a přístupem k životnímu prostředí na změny poptávky a tím i nabídky trhu.

Kroměříž je jednou z lokalit, v níž nepůsobí žádná profesionální organizace spojená s ochranou přírody. Proto jsme s několika přáteli založili malé občanské sdružení, jež se zatím zaměřuje především na organizování veřejných úklidů přírodních lokalit v našem městě. Vzhledem k tomu, že máme všichni malé děti, považujeme za důležité vytvoření takových environmentálních programů, do nichž se budou moci zapojit celé rodiny. Působení na děti je nejdůležitější a i nejefektivnější v raném věku, na druhou stranu rodiče se v tomto období nejvíce nechávají ovlivňovat jejich působením, dá se říci, že se i oni učí od dětí.

Provedení výzkumu zaměřeného na rodiny dětí předškolního věku, má za úkol získat informace o představách a možnostech zapojení rodin do environmentálních činností organizovaných na území města Kroměříže. Na základě dat získaných z tohoto výzkumu, chceme vytvořit program environmentálně zaměřených aktivit určených pro celé rodiny. Důležitou složkou přitom bude navázání na existující akce a postupné získávání kontaktů a zapojení místních škol, úřadů, neziskových organizací, odborníků na přírodu a ekologii a dalších aktivních občanů z Kroměříže.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Pozitivní vztah k přírodě, k prostředí, ve kterém žijeme a tendence tento prostor chránit a pečovat o něj, nevyplývá z vnější povinnosti, ale z vlastního přesvědčení a vnitřně přijaté hodnoty, která nám však není vrozená.

Erazim Kohák (2009) ve své knize *Domov a dálava* mimo jiné uvádí, že ideálem vnitřní i vnější svobody je naplnění lidství, které vychází nejen z úcty k bližním, ale i z úcty k přírodě. Ostatně i naše národní identita je v české státní hymně spojena s láskou k rodné zemi. Současnou degradaci národní hrdosti na fanouškovství při sportovních kláních a nezájem většiny populace o zapojení se do veřejného života, je odrazem ztráty ideálů a nadějí v lepší budoucnost. Tento fenomén ztráty smyslu a idejí, považuje za veliké nebezpečí, které z lidí dělá jen bezduché loutky, jež si pořízováním si stále nových věcí zaplňují vnitřní prázdnotu. Takový způsob života je neodmyslitelně spjatý s uplatňováním paradigmatu neustálého pokroku, to však je současně neudržitelné z pohledu limitů naší planety. Nadějí i smysl naší existence a podstatu identity spatřuje tento významný český filozof a publicista v ekologické odpovědnosti, která musí být úzce spjata s morálním řádem.

Milan Machovec (2012) vidí velký rozpor v přijetí svobody v kontextu současné doby, kdy je vnímána prvořadně svoboda jako právo a odpovědnost je vyžadována jen od těch druhých. Cestu k šťastnému životu vidí v cílené aktivitě, kterou doprovází neustále se sebezpytování, zda žijí dobře. „Jeho krédem byl citát Konrada Lorenze: Buď se ve 21. století ekologická problematika stane základem dialogu celoplanetárního lidstva, nebo žádné 22. století už nebude“ (Tachecí, 2009).

Za velikou hrozbu v dnešním světě nepovažuje Machovec (2012) diktaturu, jakou zavedl Hitler nebo jemu podobní politici, ale v ekologické krizi. Kdy určité skupiny vzdělaných a mocných lidí, jsou schopny ničit zeměkouli a její bohatství bez skrupulí a jakýchkoliv morálních zábran.

Zároveň však nastiňuje historickou cestu, kterou civilizace ušla a ukazuje možné směry pro uchránění smysluplnosti lidské existence i do budoucnosti. Velký důraz klade na individu-

ální hledání smyslu života a zároveň na dialog, který vyjasňuje a propojuje světy jednotlivých individuů v společný svět porozumění (Machovec, 2012).

Václav Cílek (2005) pojem příroda nebo i krajina spojuje nejen s vnějším, ale i vnitřní významem. Kdy je lidská vnitřní duševní a duchovní krajina neodmyslitelně spjata s historií a náladou míst, které k nám patří, kde se cítíme dobře. Nezbytnosti chránit krajinu je důležitá nejen kvůli ní samé, ale i kvůli všemu živému, tedy i sobě a své duši. „Duše čehokoliv se poznává prací a dotykem s hmotou – s půdou, dřevem a kameny. (Cílek, 2005, s.116)“ Ztráta duchovnosti a povrchnost spotřební společnosti jsou pak důsledkem omezeného kontaktu s přírodou, jakožto představitelkou skutečného života.

Považujeme za velmi důležité, aby krajina i příroda celkově dále existovala, alespoň v rozsahu, v němž je nyní. Krásné myšlenky i chytré teorie však k její ochraně nestačí, jak uvádí mimo jiné Cílek (2005, s.116) „...humanitní obory jsou v nějaké chronické, vleklé krizi, je to myslím tím, že z jedněch myšlenek a abstraktních koncepcí vaří další abstraktní koncepce a někde se vytratil kontakt s trním zarostlou pasekou, dojičkami krav a železničními pražci, tedy s věcmi nezbytnými pro život. Bruno Latour tomu říká ztráta kontaktu s empirií.“

Úkolem sociálních pedagogů by mělo být mimo jiné reagovat na potřeby současné populace s orientací na budoucnost společnosti i prostředí, ve kterém žije.

1.1 Literatura domácí, zahraniční a cizojazyčná

K teorii i praxi environmentální problematiky je zpracováno velké množství literatury, metodických příruček i jiných typů odborných a populárně naučných zdrojů. Specificky k environmentální výchově předškolních dětí se v posledních letech objevila také řada velmi kvalitně zpracovaných titulů, avšak publikace zaměřené na výchovu této věkové skupiny k přírodě v prostředí rodiny se nám nepodařilo objevit. Proto jsme čerpali z knih určených pro pedagogy mateřských škol či zaměřených na osvětu napříč generacemi.

Literatura česká

V diplomové práci rozebíráme téma environmentální výchovy v rodině dětí předškolního věku, její možnosti i společensko-kulturní východiska.

Významným zdrojem informací pro zpracování teoretických základů práce nám byla kniha Blahoslava Krause *Základy sociální pedagogiky*. Která se kromě jiného věnuje také rodině a různým typům prostředí, jež výchovu ovlivňují. Teoretické pojmy jsou vykládány v souladu s aktuálním stavem společnosti, proto nám mnohdy pomohly dokreslit soudobý stav zvolené problematiky (Kraus, 2008).

Sborník vydaný asociací ekologických organizací Zelený kruh nazvaný *Člověk + příroda = udržitelnost ?* se zabývá proměnou vztahů lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti. Autoři jednotlivých textů rozebírají výše uvedená témata z pohledu odborníků z různých oblastí specializace (psychologie, speciální biologie, ekologie, sociální psychologie, ekonomie, sociální geografie aj.). Příspěvky se zabývají například vlivem kontaktu s přírodním prostředím na lidskou psychiku, které jsou doloženy výsledky několika zahraničních výzkumů, dále zde jedna z autorek publikuje výsledky svého výzkumu zabývajícího se dětskými kontakty s přírodou, další autorka srovnává zahraniční zkušenosti s tzv. lesními školkami a možnostmi uplatnění tohoto typu předškolní výchovy v České republice. Podpoře environmentálně udržitelného chování se věnují články rozebírající důvody proenvironmentálního chování, účinnost osvětových kampaní a další sledující efektivitu environmentální výchovy (*Člověk příroda = udržitelnost?: texty o proměně vztahů lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti*, 2009).

Jedním z autorů příspěvků ve výše zmíněném sborníku byla i Kateřina Jančaříková, jejíž publikace *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání* nám poskytla pro účely této práce zajímavé teoretické i praktické podklady. Díky ní jsme se dostali k dalším významným autorům i publikacím, které jsou se vztahem k přírodě a lidské podstatě neodmyslitelně spjaty. Respektující a přívětivý přístup k environmentální výchově dětí, který prostupuje celou knihou, odráží autorčina slova v úvodu „jsem přesvědčená, že nejdůležitějšími učite-

li tohoto období jsou rodiče a další rodinní příslušníci (proto je publikace určena tak trochu i jim)“ (Jančaříková, 2010, s. 1). V první třetině textu je vysvětlen význam environmentální výchovy jako celku, dále jsou zde z problematiky vyspecifikovaná témata, týkající se dětí předškolního věku a významu vnitřního i vnějšího prostředí, jako místa pro efektivní realizaci EV. Dvě třetiny knihy pak obsahují inspirace, nápady a příklady dobré praxe.

Navazující publikace vydaná v loňském roce jako společná práce výše zmíněné autorky a Magdalény Kapuciánové *Činnosti venku a v přírodě v předškolním vzdělávání* plynule rozšiřuje témata předchozí publikace. Avizovaným záměrem autorek je zvrátit odcizování dětí přírodě, a to tím nejpřirozenějším způsobem jejich návratem do ní (Jančaříková, Kapuciánová, 2013). Jedním z podnětů napsání této knihy spatřujeme v často viditelné realitě, kdy dobrý záměr a kvalitní teorie se bez osobního vztahu k danému tématu může stát pouze suchou aplikací povinných osnov. Ten dokládá jedna z poznámek, kdy autorky popisují příklad realizace environmentálního programu v jedné mateřské školce. „Děti se na koberci ve třídě „proměnily“ ve veverky a sbíraly z koberce skleněné korálky („jako“ oříšky) a nosily je na určená místa „jako zásobičky“ (Jančaříková, Kapuciánová, 2013, s. 124). Velká část knihy je věnována kromě konkrétních námětů pro činnosti také radám a námětům, jak překonat překážky, které nás mohou potkat při snaze pobývat s dětmi v přírodě.

Literatura zahraniční

Ze zahraniční literatury chceme zdůraznit význam tří publikací, jež nezávisle na sobě reprezentují důležitost propojení jedince, jeho vztahu k sobě druhým i světu jako celku.

Virginia Satirová je jednou z nejvýznamnějších představitelů rodinné terapie. Teorie Modelu růstu, na rozdíl od jiných soudobých terapeutických škol autorky, propojila intrapsychické a interpersonální systemické procesy. Klíčovým aspektem je poznání a porozumění sobě, druhým i kontextu prostřednictvím zážitku, který ukotvuje proces transformace. Celá filozofie přístupu vychází z pozitivně definovaných cílů, vlastních vnitřních zdrojů každého člověka a systemického propojení nejen vztahů, ale celého světa. Satirová se orientovala od jedince k nukleární rodině, na rodinný a poté i komunitní systém. Její citát „Uzdravme

rodinu, uzdravíme svět“ demonstruje její víru v možnou pozitivní proměnu systému celého světa. Mezi témata, která jsou zpracována v této knize, patří i význam a role prostředí, víra v možnost změny, tvorba, integrace a přeměna rodinných pravidel, význam rituálů a v neposlední řadě humor jako významný životní i terapeutický prvek (Satirová et al., 2005).

Erich Fromm je představitelem kulturní psychoanalýzy, zaměřující se na sociokulturní vlivy působící na člověka. Jeho dílo s názvem *Mít nebo být?* se věnuje odcizení sebe samého i společnosti jako celku. Toto odcizení je podle něj způsobeno materialismem, který spočívá v závislosti na vlastnění a oslabení schopnosti empatie, zájmu o druhé lidi a přírodu. Společnost dělí na ty, kteří se zaměřují na vlastnění, neboli mód mít a ty, kteří spatřují hodnotu v samotném bytí. Naději na ozdravení společnosti vidí právě v přerodu postojů od vlastnění do módu bytí. Ten spočívá v neustálém sebevzdělávání, rozvíjení se, v aktivizaci sil v osobním i společenském životě. Tento přerod začínající u sebe samého povede podle Fromma (2005) k proměně společenských systémů (občanské společnosti, hospodářství, státního aparátu atd.).

Naomi Aldortová je autorkou knihy *Vychováváme děti a rosteme s nimi*, s podtitulem *Od neshod a kárání ke svobodě, rozvoji a radosti*. Základem celého konceptu autorky je akceptace a důvěra v dítě i rodiče v sebe samého. Přesvědčuje čtenáře, že pokud budou dítě milovat pro ně samotné, tzv. nepodmíněnou láskou a ne pro to, že plní představy toho, jaké by mělo podle nás být, otevřeme nové možnosti přístupů, jak děti provázet životem, být jim oporou a zároveň růst jako rodič i člověk. Aldortová používá připodobnění k zahradníkovi, který se o květiny stará, ale neotvírá jim květy ani nechce měnit jejich barvu či tvar. I současná zdánlivě mírná výchova je založena na potřebě děti ovládat, používáme sice mírnějších prostředků (žádosti, odměny, tresty, manipulace apod.), ale stále potřebujeme, aby děti dělaly, co chceme my. V dnešním západním světě je typická snaha o přátelskou a svobodnou výchovu, jsou při ní však uplatňovány již zmíněné vzorce ovládání, proto je výsledkem často manipulace, uplácení, nedůslednost s absencí hranic, která podporuje u dětí vznik přílišného egocentrismu a sobeckosti. Svoboda přitom není neomezená anarchie a bezohlednost, ale přijetí sebe, svých potřeb i následků za svá rozhodnutí a právě to je správná

cesta k formování zdravého člověka. Jednotlivé kapitoly obsahují příběhy z terapeutické praxe, jež dokreslují účinnost zmiňovaného přístupu (Aldortová, 2010).

Cizojazyčná literatura

Z textů, které zatím nevyšly v českém překladu, jsem využila pramenů ze dvou tématicky diametrálně odlišných knih. První z nich se zaměřuje na společenské hledisko vztahu k přírodnímu prostředí a péči o ně a druhá je směsicí praktických rad a námětů jak pragmaticky uchopit výchovu a usnadnit socializaci dětí v dnešním světě.

Community orchards - Komunitní sady – kniha popisuje dvacet let zkušeností mnoha lidí, kteří zakládají, zachraňují a starají se o komunitní sady. Je zde zdůrazňován soulad člověka s přírodou pomocí péče o sady, které jsou vnímány nejen jako zdroj úrody, ale i jako vzácný krajinářský prvek, jenž pomáhá k přežití nejen starým vzácným odrůdám, ale i mnoha živočichům, kteří se s mizením těchto sadů také ztrácejí. Název Community orchards v sobě ukrývá nejen veřejný prostor osázený ovocnými stromy, ale je také místem pro vzájemnou komunikaci lidí se zájmem o místo, ve kterém žijí. Velmi zajímavým a prospěšným nápadem je začleňování ovocných sadů do ploch měst a obcí. Obnova těchto sadů je zajímavou možností, jak bojovat s odcizováním lidí od přírody a také praktickým způsobem, jak podpořit zájem o původní plodiny. Zároveň je vytvořeno místo pro komunitní spolupráci a smysluplné trávení času pro všechny generace. Kniha kromě rad a tipů na práci se stromy a dalšími rostlinami přináší i zkušenosti s občanskou aktivizací a podporou komunitního smýšlení. Nabízí cenné náměty a zkušenosti, které při snaze o realizaci podobných projektů v naší republice chybějí (King, Clifford, 2008).

Jan-Uwe Rogge - Erziehung - die 111 häufigsten Fragen und Antworten – 111 nejčastějších otázek a odpovědí. Jednoduše, čtivě a vtipně psaná kniha v Německu nejznámějšího výchovného poradce, autora bestselleru Děti potřebují hranice Jana-Uwe Roggeho, se zabývá denními malými i velkými výchovnými tématy. Autor s humorem a pragmatickým přístupem dává jednoduché návody či náměty, co dělat či čemu se vyhnout. Zabývá se mimo jiné odmlouváním, drzostí, nezájmem o úklid, odmítáním jídla i přijímáním následků

za nežádoucí chování dětí. Mezi jeho náměty je i jeden obzvláště povzbudivý, který zní asi takto - člověk nemusí pořád vše dělat dobře, mnohdy stačí důvěřovat pocitu, co nás lechtá někde uvnitř v břiše (Rogge, 2010).

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Výchovu v současné době determinují jako základní společenské faktory nejen ekonomika, kultura, politika, ale i ekologie. Sociální pedagogika by měla odrážet společenské aspekty výchovy v kontextu jejich aktuálních změn a potřeb (Kraus, 2008).

Důležitým úkolem je především zajistit rovnováhu mezi mírou působení těchto jednotlivých společenských faktorů. Především zabezpečením podmínek pro to, aby ty, za nimiž stojí finanční a mocenské tlaky, neomezovaly prostor a možnosti působení kultury a ekologie, či - chceme-li specifikovat pro účely této práce – environmentalistiky.

Na základě zkoumání společenských souvislostí výchovy, analýzou životní situace jedinců a také nápravou patologických problémů společnosti výchovnými prostředky se sociální pedagogika pokouší vytvářet soulad mezi jedincem a společností, a tím pomoci utvářet prostor pro optimální způsob života (Kraus et al., 2001).

Ten je podle mého názoru velmi úzce spjat s trvale udržitelným rozvojem společnosti a tedy i náplní environmentální výchovy.

Sociální pedagogika je obor, který se zabývá nejen výchovou jako nástrojem pomoci proti odchylkám sociálního chování, ale především vztahem prostředí a výchovy (Bakošová, 2008).

Kraus (2008) uvádí, že prostředím je myšlen především prostor, který vytváří podmínky pro život, o němž se hovoří jako o životním prostředí. Do něho pak vstupují vedle základních přírodních faktorů i podmínky společenské a kulturní. S životním prostředím je člověk ve vztahu vzájemného působení, prostředí ovlivňuje jeho vývoj, člověk reaguje na jeho podněty, přizpůsobuje se a také svojí prací prostředí aktivně mění. Z širšího společenského pohledu jde o historicky se utvářející systém oboustranných vztahů přírody a společnosti.

Z užšího hlediska je prvním, a podle nás i nejvýznamnějším, činitelem pro rozvoj osobnosti a vytváření si vztahu k prostředí obecně, i specificky k životnímu prostředí, rodina. Do

života této základní společenské jednotky každodenně přímo i nepřímo vstupují vlivy vyplývající ze stavu životního prostředí, a to nejen z místa jejího bydliště. Ne každý si pak dle našeho názoru uvědomuje, že má možnost se na ovlivňování stavu tohoto prostředí podílet jak svojí aktivitou, tak i nezájmem a nečinností.

Hlavním cílem současné výchovy je utváření všestranné osobnosti, rozvinuté jak po stránce racionální, tak i emotivní a konativní. Vývoj společnosti vyžaduje především osobnosti aktivní, tvůrčí a zejména připravené k sebevýchově, mezi jejichž osobnostními vlastnostmi nesmí chybět ani ekonomicko-ekologická uvědomělost. K tomu je důležité připojit připravenost na kooperaci jako základní podmínku pro další přežití lidstva. (Kraus et al., 2001).

Sociálně pedagogická prevence sleduje prostředí jako hlavního činitele rozvoje osobnosti a snaží se podporovat sociální kreativitu a aktivizaci vlastních sil jedinců jako stěžejní nástroje pro předcházení vzniku patologických jevů ve společnosti (Kraus, 2008).

Proto považujeme za důležité poskytnout podporu a pomoc především rodinám s malými dětmi v zapojení se do lokálních aktivit vztahujících se k místu, kde žijí. Tím dojde nejen ke kultivaci jejich životního způsobu v souladu s cíli environmentální výchovy, ale především k udržení rovnováhy mezi potřebami současné i budoucích generací a k vzniku prostoru pro rozvoj optimálního způsobu života.

1.3 Základní pojmy a teoretická východiska problematiky

Chceme-li mluvit o environmentální výchově v kontextu rodiny, je třeba si v úvodu definovat některé základní pojmy, jež budou probíranou tématikou postupně prostupovat, či s ní úzce souvisí.

1.3.1 Základní pojmy

Ekologie – je věda, jenž se zaměřuje na vztah živých bytostí a jejich prostředí, dále pak i vztahem organismů navzájem. Ekologický je synonymum pojmu šetrný k přírodě. (Leblová, 2012) Autorem pojmu ekologie je německý filosof a biolog Erns Haeckel, který tuto vědu nadefinoval jako vědu o vztazích organismů k okolnímu světu. K jejímu rozvoji došlo nejvíce v období po zveřejnění evoluční teorie Darwinem (www.ekoweb.cz).

Environment – může znamenat životní podmínky, životní prostředí, okolí člověka nebo vnější podmínky pro život. Původní anglický výraz, který byl do češtiny převzat jako „environmentální“ znamená ve volném překladu týkající se životního prostředí (zahrnující ovzduší, vodu, půdu, přírodní zdroje, rostliny, živočichy, lidi a jejich vzájemné vztahy). (Abz slovník cizích slov, 2014).

Environmentalismus – filozoficko sociologický a politologická teorie, zabávající se vztahy mezi vnějším (přírodním) prostředím a společenským vývojem (Abz slovník cizích slov, 2014).

Environmentalistika – věda na pomezí přírodních (např. ekologie) a humanitních věd (např. sociologie) zabývající se problematikou životního prostředí (Abz slovník cizích slov, 2014). Zkoumá vliv lidstva na ekosystémy, jako její náplň je označována ochrana životního prostředí, prevence znečišťování životního prostředí a náprava a prevence škod vzniklých působením člověka. Obsahuje využívání přírodních zdrojů, péči o zdraví lidí i hospodaření s energiemi. Je multidisciplinární vědou, zasahující do dalších vědních oborů (např. biologie, ekologie, chemie, fyziky, etiky aj.) (Leblová, 2012).

Životním prostředím - je všechno, jenž tvoří přirozené podmínky existence organismů včetně lidí a je podmínkou jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou především ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie (Zákon o životním prostředí, 1992). Pojem životní prostředí můžeme také definovat jako - soubor složený z přírodních, umělých i sociálních částí materiálního světa, které jsou s uvažovaným objektem v neustálé interakci. Neboli vše, co utváří přirozené podmínky existence člověka i jiných organismů a je zároveň předpokladem jejich dalšího vývoje (<http://cs.wikipedia.org>).

„**Ochrana životního prostředí** zahrnuje činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku“ (Zákon o životním prostředí, 1992, § 9).

Ekosystém je fungující soustava živých a neživých částí životního prostředí, které jsou navzájem propojeny látkovou výměnou, prouděním energie a předáváním informací a jenž se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase (Zákon o životním prostředí, 1992).

Ekologická stabilita se projevuje schopností ekosystému umět se vyrovnávat se změnami způsobenými vnějšími činiteli, zároveň pak si zachovávat své přirozené vlastnosti a funkce (Zákon o životním prostředí, 1992).

Přírodní zdroje jsou části živé nebo neživé přírody, jenž lidé využívají či můžou využívat k uspokojování svých potřeb. Obnovitelné přírodní zdroje se přitom mají při postupném spotřebování úplně či částečně obnovovat, a to vlastní silou nebo za přispění člověka. Neobnovitelné přírodní zdroje spotřebou zanikají (Zákon o životním prostředí, 1992).

Únosné zatížení území jedná se o takovou míru zátěže území lidskou činností, při němž nedochází k poškozování životního prostředí, především pak jeho složek, funkcí ekosystémů nebo ekologické stability (Zákon o životním prostředí, 1992).

„**Trvale udržitelný rozvoj** společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů“ (Zákon o životním prostředí, 1992, § 6).

Environmentální senzitivita je úroveň citlivosti a vnímavosti vůči problematice životního prostředí, některými odborníky je pokládána za hlavní cíl environmentální výchovy (Abz slovník cizích slov, 2014).

Krajhanzl (2009a), zdůrazňuje „hloubku“ prožívání kontaktu s přírodou a míru, v jaké je člověk vnímavý k přírodě kolem sebe.

Biofilie – pud sebezáchovy, láska k životu (Abz slovník cizích slov, 2014).

Ekologická stopa „je agregovaným ukazatelem závislosti lidské společnosti na přírodních zdrojích a službách. Ukazuje celkovou míru přivlastňování obnovené kapacity prostředí

jednotlivých států v rámci globálního sdílení zdrojů. Vyjadřuje míru souladu mezi dostupnou biologickou kapacitou prostředí a lidskými nároky na biokapacitu (stopu). Pokud ekologická stopa převyšuje dostupnou biokapacitu, nalézá se země v ekologickém dluhu. Výsledná ekologická stopa je určena kombinací celkových nároků společnosti na ekosystémy, přičemž za bioproduktivní plochy jsou považovány obdělávaná půda, pastviny, lesní plochy, rybářská loviště a půda pro vázání uhlíku. Ekologická stopa se uvádí ve standardizovaných jednotkách globálních hektarů (gha) (Situační zpráva ke strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky, 2013, s. 28).“

Podle definice asociace environmentálně zaměřených nestátních neziskových organizací Zelený kruh je ekologická stopa definované populace (jednotlivec, město, stát, atd.) celkovou plochou ekologicky produktivní země a vodní plochy, využívanou výhradně k zajištění zdrojů a asimilaci odpadů produkovaných danou populací, při používání běžných technologií. Vyjadřuje se v jednotkách plošné míry v hektarech, přesněji v globálních hektarech. Vzhledem k tomu, že se biologická produktivita i ekologická stopa určitého subjektu měří ve stejných jednotkách (globální hektar), je tudíž můžeme navzájem porovnávat. Lze tedy vypočítat, zda stopa překračuje a o kolik biologickou kapacitu – jak u lidí, či rodiny, tak i měst či států (www.hraozemi.cz). Ekologická stopa ČR je 4,9 gha/os. V současnosti patříme mezi 15 zemí, které zatěžují zemi největší ekologickou stopou (www.hraozemi.cz). Přičemž biokapacita našeho území je 2,47 globálního hektaru.

Ekologický deficit je množství, o něhož přesahuje ekostopa místně nebo globálně dostupnou ekologickou kapacitu (www.hraozemi.cz).

Ekologická rezerva - je přebytek ekologicky produktivní plochy ve srovnání s ekostopou státu. Státy, které mají ekologickou stopu menší než je jejich místně dostupné biologická kapacita, disponují ekologickou rezervou, jde v podstatě o rozdíl mezi kapacitou a ekostopou. V době globalizace bývá tato rezerva velmi často využívána jinými státy - díky exportu produkce (www.hraozemi.cz).

V souvislosti s ekologickou stopou je nejčastěji zmiňována jedna z jejich dominantních složek, tak zvaná **uhlíková stopa**. Jde o ekvivalent globálních hektarů potřebných pro vstřebání emisí CO₂ (Situační zpráva ke strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky, 2013). Uhlíková stopa je vlastně množství oxidu uhličitého (CO₂) a jiných skle-

níkových plynů uvolněných během celého cyklu produktu či služby. Od počátku jeho výroby až po jeho dosloužení, kdy se stává odpadem a je nějakým způsobem zlikvidován (recyklace, spalovna, skládkování)(www.hraozemi.cz).

Konzumerismus – je přístup, který plně charakterizuje dnešní dobu. Je to potřeba mít majetek, vlastnit a hromadit věci zdánlivě potřebné pro život (Librová, 2003).

1.3.2 Vliv přírodního prostředí na člověka

Úlohou zeleně v našem okolí a jejím vlivem na duševní zdraví i chování člověka se jako jedni z prvních začali zabývat environmentální psychologové z USA. Například R. Ulrich zjistil šetřením ve dvou věznicích a také v jedné z amerických nemocnic, že osoby s výhledem na zeleň vykazují pozitivnější psychické i fyzické reakce. Pacienti s výhledem do parku se rychleji zotavovali, měli menší pooperační komplikace a potřebovali méně analgetik než ti, co měli výhled do zástavby s minimem zeleně (Ulrich, 1984 cit. Podle Franěk, 2009).

Množství významných zjištění v tomto směru poskytly i výzkumy prováděné v 90. letech 20. století na sídlišti určeném pro sociální bydlení Robert Taylor Homes v Chikagu. Nedočkončenými stavebními úpravami byla v jedné části sídliště ponechána zeleň, zatím co v druhé identické části byla odstraněna. Výzkumy provedené týmem z University of Illinois at Urbana-Champaign plně podpořily tvrzení o účincích absence vegetace jako negativní dopad na chování a mentální stav lidí. V části, kde byly ponechány stromy, trávníky a keře vykazovali obyvatelé subjektivní spokojenost, větší duševní odolnost i sílu řešit různé životní problémy. Také se setkávali častěji se sousedy, byl zde i silnější pocit společenství a bezpečnějšího prostředí, nižší míra vandalizmu, děti zde také více času trávily s rodiči než tomu bylo mezi lidmi z budov beze stromů (Coley, Kuo a Sullivan, 1997 cit. podle Franěk, 2009).

„Pozitivní reakce lidí na zeleň rovněž vysvětlují socio-kulturní teorie (např. (Balling a Falk, 1982, Orians, 1986)“ (Franěk, 2009, s. 10). Stromy a vegetace podle těchto teorií vzbuzují u lidí pozitivní reakce, ty vycházejí z toho, že většinu času existence byl lidský druh obklopený přírodou a chybějící vegetace byla pro něj známkou přírodní pohromy, neúrody a hladu. Zároveň bylo přírodní prostředí se stromy a keři zdrojem úkrytu před

divokými zvířaty či nepřáteli. Tyto automaticky probíhající vrozené reakce, můžou velmi významně působit na naši výkonnost a subjektivní pocit spokojenosti (Franěk, 2009).

1.3.3 Tvorba vztahu člověka k přírodnímu prostředí

Vlivem kontaktu s přírodou na udržitelné chování se zabývají výzkumy zaměřené na působení významných životních zkušeností na formování vztahu člověka k přírodě. Ty zkoumají, které životní zkušenosti a motivy osob aktivně se věnujících přírodě a ochraně životního prostředí způsobily, že se o tuto problematiku začali zajímat. Dále pak jaká kombinace zájmu a vědomostí vede k efektivní ochraně životního prostředí (Kulhavý, 2009).

Autoři těchto studií shodně dokládají, že mezi nejdůležitější formativní vlivy, které respondenti zmiňovali, patřili především pozitivní zkušenosti z dětství týkající se kontaktu s přírodou a vzory z rodiny. Dále je uváděno i působení vzorů pedagogů, environmentálních organizací, knih, médií a také negativní zkušenosti provázející zničení přírodních lokalit (Chalwla, 1998b cit. podle Kulhavý, 2009).

Emile Strejčková (2005) významná česká pedagožka a environmentalistka uvádí, že podle řady prostudovaných vědeckých, filozofických, ale i teoretických podkladů došla k závěru, že konzumní životní styl potlačuje přirozenou vitalitu, oslabuje schopnost adekvátně zacházet se svým životním prostředím. Což vede k psychickým i fyzickým problémům jedinců (např. nárůst alergií), ale také k jevům nepříznivým pro celou společnost, jako jsou patologické jevy, asociální chování, rostoucí náklady na odstraňování škod i snižující se kvalita prostředí, ve kterém žijeme.

Krajhanzl (2013) uvádí, že neustále roste počet především zahraničních výzkumů, které se zabývají významem kontaktu dětí s přírodou. Upozorňuje ale také na fakt, že je třeba uplatňovat při jejich čtení kritické myšlení. Výzkumy se totiž zabývají nejčastěji osoby, které cítí potřebu znovuobnovit kontakt lidí s přírodou a za každou cenu chtějí prokázat jeho nezbytnost. Tato skutečnost se pak odráží ve zpracování i výsledcích výzkumů, jejichž autoři jsou ve většině případů zdatnými odborníky v environmentální problematice, avšak jejich metodologické schopnosti často neodpovídají náročnosti zpracování výzkumů.

Nejobsáhlejší českou prací na téma kontaktu dětí s přírodou je publikace Děti, aby byly a žily, která vznikla v roce 2005 jako příspěvek k výzkumnému úkolu na téma odcizování člověka přírodě. Kolektiv autorů pod vedením Emilie Strejčkové zde poukázal na problémy, které s sebou přináší současný rychlý způsob života. Mezi ně patří klesající fyzická zdatnost všech věkových kategorií dětí, neobratnost při pohybování se v přírodním terénu, časté problémy při potřebě spolupráce ve skupině, schopnost tvořit si a samostatně umět projevit svůj názor, přenášení vzorců chování z umělého světa interiérů na živočichy, rostliny i vztah k přírodě jako celku. Pro malé děti je podle autorů vztah k přírodě přirozenější, pokud ho tedy do pozadí nezatlačí dospělí. V jednotlivých příspěvcích autorů, kteří přímo v projektech pro děti působí, je obsažen shodný apel na skutečné zážitky a význam bezprostředního kontaktu dětí s přírodou na jejich zdravý vývoj a rozvoj v šťastnou a vyrovnanou bytost.

Velmi dobře hodnocený po metodologické i odborné stránce je výzkum Kateřiny Jančaříkové (2009), který se zabýval kontakty s přírodou u školních dětí. Hlavním cílem výzkumu bylo zjištění vztahu mezi pobytem ve venkovním prostředí a rozvojem environmentální senzitivity žáků. Další důležitou otázkou bylo, kdo dětem tento zážitek umožnil či zprostředkoval.

Výsledky ukázaly, že rodiče se podílí na realizaci zážitků v přírodě a s přírodou v 35%, pedagogové pouze 6%. Podíl rodičů na rozvoji environmentální senzitivity je výrazně větší než výzkum očekával (Jančaříková, 2009).

Což potvrzuje názor Emilie Strejčkové, jak je potřebné a důležité zabývat se koncipováním environmentálního vzdělávání i pro rodinu jako celek (Strejčková, 2005).

Výzkum Kateřiny Jančaříkové předpokládal poměrné zastoupení vlivu učitelů i rodičů na zprostředkování těchto zážitků, překvapivě však ukázal vysoký podíl vlivu rodičů. Podíl učitelů na rozvoji environmentální senzitivity je výrazně nižší, než bylo očekáváno v hypotéze a podíl vlivu rodičů významně vyšší. A to i u kategorie edukativních zážitků, u kterých byla větší míra angažovanosti pedagogů očekávána (Jančaříková, 2009).

Význam vlivu rodiny potvrzuje i výzkum zaměřený na sociálně pedagogické aspekty ekologické výchovy, provedený mezi studenty středních škol. I u této věkové skupiny je působení rodiny na vytváření environmentálně příznivých postojů důležité (Huňáčková, 2007).

Autorka uvádí, že její výzkum environmentálně příznivých postojů u středoškoláků potvrdil výrazný vliv rodiny, tento se zároveň ukázal jako důležitý předpoklad pro úspěšné působení environmentální výchovy školy. Vzory osob s ekologicky příznivým chováním byly nejvíce potvrzeny u rodin, které byly ekologii nakloněny. Ostatní studenti uváděli, že mají ve svém okolí málo příkladů, které by je svým proekologickým chováním ovlivňovaly. Ve většině případů byl vzor chování v rodině reprezentován pouze tříděním odpadu a šetrným přístupem k přírodě, velmi výjimečně se jednalo o ekologicky angažované jednání. U věkové skupiny středoškoláků média podle autorky výzkumu nemají na utváření jejich proenvironmentálních postojů žádný výrazný vliv, u některých spíše jen posilují ve vztahu k ochraně přírody stav bezmocnosti. Zjištění, že studenti sice vykazují proenvironmentální postoje, ale jejich ochota jednat s nimi v souladu je malá (Huňáčková, 2007) – koresponduje s obecným poměrem České populace nejen k ochraně přírody, ale celkově k velmi nízké angažovanosti občanské společnosti (Nováková, 2014).

Význam kontaktu s přírodou na pozdější vztah k ní potvrzuje i další práce, tentokrát zaměřená na ekologicky šetrný způsob života, jako možný přístup řešení ekologických problémů na individuální úrovni. Tento kvalitativní výzkum vykresluje obraz životní filozofie a hodnot čtyř rodin praktikujících tzv. dobrovolnou skromnost, formou ekologicky šetrného způsobu života. Motivem pro volbu této životní cesty byla podle autorky touha respondentů po klidu v přírodě, inspirace zážitky z dětství v přirozeném prostředí přírody a především snaha umožnit i svým dětem žít v tomto od konzumu osvobozeném a čistém prostředí (Kubíčková, 2010).

Shrneme-li předchozí informace, můžeme říci, že příroda na nás působí pozitivně a potřebujeme ji ne jen jako zdroj, ale i jako prostředí, jenž na nás pozitivně působí. Nejdůležitějším obdobím pro tvorbu vztahu ke světu a životnímu prostředí, kde žijeme, je rané dětství. A nejvýznamnějšími učiteli ve vztahu k přírodnímu prostředí jsou rodiče, kteří nám svými názory a způsobem života především svůj vztah k světu i přírodě předávají.

1.3.4 Životní prostředí a jeho ochrana

Lidé vnímají svůj vztah k přírodě velmi různě, jinak jej charakterizuje lesník, ekologický aktivista, zahrádkář, sportovec či turista cestující po exotických zemích. Různé oblasti vztahu k přírodě lze reflektovat prostřednictvím pojmosloví osobního vztahu jedince k přírodě:

- na potřebu kontaktu s přírodou,
- schopnost pro kontakt s přírodním prostředím,
- environmentální senzitivitu,
- postoj k přírodě,
- ekologické vědomí (Krajhanzl, 2009).

Pro vysvětlení jednotlivých pojmů se asi nejnvýstižněji hodí jejich spojení s příklady charakteristik typů lidí ideálně naplňujících výše uvedené pojmy. Příkladem člověka, který chce být často v přírodě, kvůli vysoké potřebě kontaktu s přírodou je chatař. Voják vycvičený pro přežití v náročných přírodních podmínkách zase umí být v přírodě a s přírodou a splňuje tak ideál představy schopnosti pro kontakt s přírodou. Environmentální senzitivitu pak jde představit na příkladu přírodního básníka, jenž intenzivně vnímá okolní přírodu. Ekologické vědomí reprezentuje zase osoba ochránce přírody, který ji aktivně chrání. Ani jedna z těchto osob však nepředstavuje vztah ideální. Vztah těchto pěti charakteristik vztahu k přírodě je u většiny lidí nevyvážený, což mají odrážet i výše uvedené příklady. Tato rozporuplnost vztahu k přírodě je pro zajištění vyváženosti trvale udržitelnosti, environmentální výchovy a osvěty velmi důležitá (Krajhanzl, 2009).

Vztah k životnímu prostředí v historii a dnes

Člověk ovlivňoval prostředí, ve kterém žil a toto prostředí zase ovlivňovalo vždy jeho, a to ve všech historických etapách vývoje společnosti, a již od dob tzv. lovecko-sběračské společnosti. Tehdy vzhledem k hustotě zalidnění i používaným prostředkům nebyl jejich vliv devastující. Ve zlomovém období organizované zemědělsko-pastevecké kultury začaly již mít zásahy významný i nevratný charakter, lidé si přizpůsobovali a významně měnili krajinu a přírodu, v níž žili. Velký zlom nastal v období tzv. průmyslové revoluce, kdy se život přesouvá z venkova do měst, kontakt s přírodou, který byl nezbytný při obživě zemědělstvím, ustupuje. Díky strojní výrobě je rozvoj v této době masovější a dochází

k mnohonásobnému nárůstu spotřeby přírodních zdrojů. S nástupem komunistického režimu po druhé světové válce je zase typický rozvoj těžkého průmyslu a díky kolektivizaci i přeměna zemědělství na průmyslové odvětví (Šimik, 2007). Po roce 1989 sice dochází k postupným snahám o revitalizaci zničené krajiny a zemědělské půdy, objevuje se však nový fenomén, který dříve do těchto oblastí nezasahoval – trh. Hlad českých obyvatel po všem západním, odpor ke všemu českému a starému vedl k bezhlavému upřednostňování rychlého kapitálu před ochranou našeho přírodního bohatství. K postupnému vystřízlivění a návratu k tradicím a kvalitě, dochází až v posledních letech. Společnost však již funguje v módu konzumerismu (Šimik, 2007).

Představa štěstí je bohužel pro některé lidi spojena s materiálními statky a univerzálně pak s penězi, jelikož za ty lze podle nich téměř vše koupit. Ale i samotní ekonomové si nevystačí pouze s hodnocením bohatství a štěstí ve spojení s finančními zdroji. Například indikátor blahobytu vzniknul jako potřeba obohatit ukazatel ekonomického růstu (hrubý domácí produkt, dále HDP) o další faktory, které více odrážejí udržitelnost rozvoje do budoucnosti. Výzkumy subjektivního blahobytu nastartovalo zjištění, že výše příjmu není nutně spojena s vyšším pocitem štěstí. Díky potřebě empiricky zjistit míru spokojenosti, nebo chceme-li pocit štěstí, vznikalo mnoho teorií, které se tímto tématem zabývaly a snažily se kompilovat sociologická a ekonomická data, doposud však nebyla žádná teorie obecně přijata bez výtek tvůrců dalších teorií (Večerník, 2012).

Agresivní trh, reklama a rychlost vývoje nových technologií, vytváří prostor pro povrchní svět, v němž je dravost a potřeba věci vlastnit hlavní charakteristikou úspěchu.

O nebezpečí toho přístupu mluví již v sedmdesátých letech významný psycholog a sociolog Erich Fromm (2005). Upozorňuje na odcizení člověka sobě i společnosti na základě vlivu materialismu, kdy lidem více záleží na tom, co mají, než na plném a hodnotném životě. Šanci na vymanění z tohoto módu vidí k návratu k hodnotě samotného bytí, kdy je být více než pouhé mít.

Význam lidské bytosti a rodiny se v současnosti přeměnil na význam spotřebitelské jednotky, jejímž hlavním cílem i náplní je spotřeba. A právě dynamika spotřeby a neustálého nakupování je environmentálně záhubná (Librová, 2003).

„Domácnosti jsou jedním z hlavních hnacích sil spotřeby a výroby.“ (Situační zpráva ke strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky, 2013, s. 8)

Nezbytnou součástí konzumerismu je reklama „Jejím úkolem je nepřipustit, abychom si mysleli, že všechno, co potřebujeme, již máme. Tvůrcové reklam apelují s použitím psychologie na neofilii, zálibu v novém. Oslovují hluboké vrstvy našeho vědomí, evolučně starý aktivizační pud lovce a sběrače“. (Librová, 2003, s. 35) Což už není záležitost svobodné volby (Librová, 2003).

„Ovšem, plýtvání není jen výsledkem hypertrofovaných instinktů a neklidně těkající psychiky moderního člověka. Vedou k němu také objektivně existující důvody: konzumní plýtvání je nezbytnou součástí konzumu a toto konzumní plýtvání je nezbytnou podmínkou růstu ekonomiky.“ (Librová, 2003, s. 35)

Dostaly jsme se do paradoxního světa, kdy je výhodnější si koupit nové než nechat poškozené, či rozbité věci spravit. Plýtvání tak není výsadou demonstrovanou vyšším sociálním statutem, ale běžnou každodenní součástí většiny lidí (Librová, 2003). Někteří sice s tímto systémem nesouhlasí, ale vzhledem k tomu, jak se situace na trhu vyvinula, nemají nebo spíše neznají jinou volbu než se tomuto systému spotřeby podřídít.

Jedním z řešení globálních problémů, které můžeme uplatňovat směrem odzola je tzv. dobrovolná skromnost. Jde o svobodně zvolený způsob života, při kterém se jedinec vzdává konzumního života z popudu vlastní vůle a přesvědčení a ne v důsledku ekonomických problémů (Librová, 2003).

Lidé praktikující dobrovolnou skromnost volí tuto cestu kvůli hlubšímu porozumění přírodě a člověku jako její součásti. Odměnou za jejich vzdání se konzumní podoby pohodlí a blahobytu je svoboda, osvobození od přízemních starostí a nezávislost na konzumním světě. Ne však každý má dostatek motivace a odvahy tento životní způsob praktikovat.

Existují však i další cesty jak se chovat ekologicky, nebo alespoň některými typy rozhodnutí a změny životních návyků snižovat naši ekologickou stopu (Librová, 2003).

Jde o snižování spotřeby, přemýšlení o věcech, které kupujeme, o jejich kvalitě, recyklovatelnosti, materiálech, ze kterých jsou, o jejich uhlíkové stopě (Havel et al., 2010).

Také je to praktikování tzv. environmentální senzitivity – tedy ohleduplnosti ke všemu živému i neživému, co nás obklopuje, dále pak péče a ochrana tohoto přírodního bohatství.

Objevují se však společenství lidí a nejde o fanatické stoupence nějakých sekt, tyto skupiny aktivizují jednotlivce a malé skupiny příznivců ze zdola a snaží se starat o prostředí, ve

kterém žijí a pomáhat si navzájem. Jeden z mnoha případů nedávno publikovat společensko-ekologický časopis Sedmá generace. Ten uveřejnil v jednom ze svých posledních čísel článek, jenž referoval o situaci v malém anglickém městečku Todmorden nedaleko Manchesteru. Obyvatelé tohoto města nerezignovali na nepříznivou ekonomickou situaci, kdy většina z nich ztratila zaměstnání v souvislosti s ukončením provozu místní textilní továrny a sami se rozhodli „něco“ pro zlepšení života ve městě podniknout. Toto „něco“ byl jednoduchý nápad několika lidí, kteří osazovali veřejná místa „jedlými rostlinami“, jen tak z vlastní aktivity a tyto výpěstky označili jako vlastnictví všech obyvatel městečka. Začal se tak otvírat projekt spontánního sebezásobitelství potravinami a oživení města novým způsobem úpravy veřejné zeleně. K aktivitě se postupně přidali i další obyvatelé a dnes sem jezdí za podívanou jak zvědaví turisté, tak i lidé z jiných měst načerpat inspiraci. Obyvatelé si chválí i další efekt, kterým je větší sblížení a lepší spolupráce mezi jejími obyvateli. Podobných tendencí aktivně měnit společný životní prostor najdeme na mnoha místech na světě, například v západní Evropě i v Severní Americe jsou tendence k sdružování a tradice komunitního života více zakotvené než u nás (www.sedmagenerace.cz, 2013).

2 ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A VÝCHOVA

2.1 Environmentální výchova a osvěta v ČR

Environmentální výchova má (EV) v České republice hluboké kořeny, v minulosti do škol pronikala především z mimoškolních činností. V šedesátých až sedmdesátých letech minulého století vznikala v návaznosti na skautskou a foglarovskou tradici tzv. výchova k ochraně přírody. Většina představitelů se však věnovala environmentální výchově starších věkových kategorií dětí. Mezi výjimky, které zásadně ovlivnily podobu EV pro děti ve věku do šesti let, je třeba zmínit osobnosti Emilie Strejčkové a Květoslavy Burešové (Jančaříková, 2010).

Termín environmentální výchova vychází z anglického environmental education a je v českém prostředí používán celkem nově. Mezi prvními pojmy označujícími danou problematiku byla výchova k ochraně přírody, později rozšířená o péči o životní prostředí, dále se používal termín ekologická výchova, poté přišel pojem globální a environmentální výchova a dnes se stále častěji uvádí pojem výchova k udržitelnému rozvoji (Jančaříková, 2010), (Šimik, 2007).

Pedagogický slovník z roku 2003 pojednává pouze o ekologické výchově, tu charakterizuje jako výchovné působení založené na ekologii (vědní disciplíně, zabývající se ochranou životního prostředí a tvorbou takových podmínek života člověka, které ochraňují přírodu, živočichy, jiné organismy a zachází šetrně se surovinovými zdroji). Provádí se jak masmédií a osvětou, tak i systematicky díky ekologickému vzdělávání na základních, středních a vysokých školách (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Lebelová (2012) používá oba pojmy, jak ekologická, tak environmentální výchova.

Ekologická výchova – je podle ní obor, jenž rámec přírodovědy přesahuje. Základem je zkoumání vztahů mezi organismy a jejich prostředím. V minulosti se tento obor zaměřoval jen na osvětu a ochranu vzácných druhů.

Environmentální výchova je termín, který začalo ministerstvo životního prostředí uplatňovat koncem devadesátých let minulého století. Ukazuje následky činnosti člověka, jenž způsobuje devastaci a ohrožuje život na Zemi. Představuje možné způsoby potřebné k dosažení pozitivních změn v přírodě. Vychovává k zodpovědnému vztahu k životnímu prostředí a pochopení jeho nenahraditelné ceny pro život všech. Jejím úkolem je budování

pozitivního vztahu k přírodě, podpora schopnosti vnímání estetických prožitků v souvislosti s ní, dále se zabývá poznáním vztahů v přírodě a vlivem člověka na ni. Buduje správné hodnoty, postoje a kompetence k péči o přírodu, připravenost k angažovanému jednání. Součástí by mělo být i to, aby se lidé uměli omezit, odříct si, vzdát se něčeho ve prospěch budoucnosti planety (Léblová, 2012).

Jančaříková (2010) definuje environmentální výchovu v nejširším slova smyslu jako výchovné a vzdělávací úsilí, jehož hlavním cílem je zvyšování spoluodpovědnosti lidí současného i budoucího stavu přírody a životního prostředí. EV má rozvíjet jejich tvořivost, senzitivitu a vstřícnost k řešení problémů, podílet se na tvorbě ekologicky příznivé hodnotové orientace, která klade důraz na nekonzumní, duchovní kvality lidského života a hledá příčiny ekologické krize i cesty k jejímu řešení.

„Výchova k udržitelnému rozvoji je další termín používaný ve světě. Rozumíme jím odmítnutí konzumu a přijetí zdravého životního stylu. Předpokládá široké a hluboké pochopení zákonitostí vývoje společnosti v oblasti sociální, ekonomické, kulturní (Léblová, 2012).“

2.1.1 Legislativní rámec environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

„Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.“ (Zákon o životním prostředí, 1992, § 16)

Nejvýznamnějším posunem v koncepci environmentální výchovy a osvěty v České republice bylo v roce 2000 přijetí Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, jež byl zařazen pod Ministerstvo životního prostředí ČR (dále MŽP). Tento dokument je základním strategickým materiálem zajišťujícím dlouhodobý rozvoj environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (dále EVVO).

Kromě odborné terminologie se věnuje stále se zrychlujícího antropocentrického ovlivňování přírodního prostředí. Stanovuje cíle, nástroje k jejich dosažení a jednotlivé úkoly dělí dle cílových skupin (Ministerstvo životního prostředí ČR, © 2008 – 2012).

Návazným dokumentem Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice je akční plán, jehož poslední verze byla vydána v roce 2009 (Akční plán na léta 2010 – 2012 s výhledem do roku 2015) (Leblová, 2012). Novější dokument nebyl podle Miloslava Nováka (2014) z MŽP vytvořen, jelikož agenda EVVO byla z důvodů reorganizace přesunuta pod Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR. Dalším souvisejícím materiálem je metodický pokyn, jenž byl vydán v roce 2008 MŠMT ČR (Leblová, 2012).

EVVO veřejnosti

Na osvětě ohledně environmentálních témat veřejnosti se podílí státní správa – především MŽP, okresní úřady, správy národních parků a chráněných krajinných oblastí a některé další instituce, např. vysoké školy, odborné vědecké ústavy, zdravotnická, osvětová a kulturně vzdělávací zařízení a jiné. Významnou úlohu také hrají nestátní neziskové organizace, dále specializované firmy v ochraně životního prostředí (v oblasti odpadového hospodářství, energetice atp.) (Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, 2000).

Akční plán: Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice na léta 2010 - 2012 s výhledem do roku 2015, 2009

V strategické oblasti vzdělávání v rámci EVVO uvádí akční plán jako zjištěný stav, že děti ve věku od 0 – 6 let mají kontakt s přírodou ve velmi omezené míře, tento trend se projevuje zejména ve velkých městech. Cílovým stavem je dle tohoto dokumentu, aby rodiče dětí v tomto věku měli možnost získat si dostačující informace o vlivu životního prostředí na zdravý vývoj dítěte a také zároveň, aby měli možnost využití vzdělávacích programů z oblasti EVVO.

K oblasti zaměřené na osvětou veřejnosti byl výchozí stav charakterizován tak, že existuje mnoho nezávislých informačních zdrojů o životním prostředí, které jsou ze strany MŽP podporovány, dále sice instituce (MŽP, kraje, obce, školy, NNO a střediska ekologické výchovy) pořádají osvětové akce pro veřejnost, jako jsou například Dny Země či ekofesti-

valy, neexistuje však koordinace medializace a zveřejňování informací o těchto konaných aktivitách.

V oblasti infrastruktury v EVVO její koordinaci a spolupráci byl jako nevyhovující stav označeno zejména nerovnoměrné rozložení center a středisek poskytujících na území ČR EVVO.

2.1.2 Cíle a význam EVVO

Cílem environmentální výchovy je podle Léblkové (2012), aby její působení přispělo k formování takového člověka, který má rozvinutý zájem o přírodu, touží ji poznávat a cítí potřebu ji aktivně chránit, je tedy vybaven **environmentální senzitivitou**. Nejvyšší dosažitelný počet normálních osobností, jež vědí, co to znamená udržitelný rozvoj a co chtějí a umějí v této věci něco udělat.

Jančaříková (2010) uvádí, že cílem EV není pouze ovlivnění chování lidí, ale také to, aby to, co dělají, dělali dobrovolně a vědomě, protože znají důvody, proč by se tak měli chovat, ať už je to nazýváno environmentálním nebo udržitelným chováním. Jde vlastně o to, vychovat a naučit žít lidi za změněných podmínek jinak.

Pro vysvětlení významu environmentální výchovy využívá Jančaříková (2010) velmi srozumitelný příklad modelu Údolí v lese. Ten popisuje takto, v údolí v úpatí hor u potoka stojí jeden srub. Obyvatelé berou vodu na vaření, i pití z potoka, myjí v něm nádobí, vylévají do něj splašky, odpadky vyhazují z okna, na záchod chodí do lesa, z něhož mají i dřevo na topení. Přírodní systém si formou autoregulace s tímto následkem lehce poradí. Rodina žijící ve srubu ovlivňuje okolní přírodu, ale nic viditelného se neděje, ekosystém zůstává v rovnováze. Přistěhování další rodiny systém pravděpodobně taky zvládne, začnou-li přicházet další a další obyvatelé, přijde okamžik překročení nosné kapacity ekosystému a autoregulační mechanismy přírody přestanou fungovat. Potok nestačí vstřebávat znečištění, voda začne hnít, ryby zemřou, lidé onemocní ze závadné vody, země již nepojme exkrementy a mrtvá těla – údolí již přestane být příjemným místem k životu (Jančaříková, 2010).

Neumíme přesně vypočítat nosnou kapacitu prostředí, proto byla již mnohokrát překročena a bylo nutné přijmout různá regulující chování lidí - určení míst pro pohřbívání, zákaz vyhazování odpadků z oken, postavení záchodů a veřejné kanalizace a podobně. Nová pra-

vidla chování nejspíše přijmou děti, které mají zájem o integraci a pravidlům soužití dané komunity. Největší problém s novými pravidly mají logicky první usedlíci a budou argumentovat, že neměli nikdy problémy, když vylévali splašky do potoka a proto nebudou přispívat na čistírnu vody (Jančaříková, 2010). Je však si uvědomit zásadní věc, že změněné podmínky vyžadují změnu chování. Lidská populace rychle narůstá a s tím i její nároky na životní podmínky, nerostné ani přírodní zdroje však nerostou, spíše rychle ubývají (Harkl et al., 2010).

2.2 Rodina a environmentální výchova

Pedagogický slovník definuje rodinu jako „nejstarší společenskou instituci plnící socializační, ekonomické, sexuálně regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emoční klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu.“ (Mareš, Průcha, Walterová, 2003, s. 189).

Rodinu stejně jako většina autorů považujeme za základní stavební prvek společnosti a stejně tak i ona je tvořena jednotlivci. A právě rodina je místem, kde se tvoří základní hodnotový systém jedince, jak k němu samotnému, tak i jeho postoj k ostatním lidem a světu. Děti zde získávají první zkušenosti s komunikací prostřednictvím nejbližších osob, tedy rodičů a ti jsou jim zároveň příkladem i modelem pro komunikační vzorce a chování k světu vně, tedy mimo rodinu (Matoušek, 2003).

A přestože jde o obecně známé tvrzení, se kterým si málokdo tróufne polemizovat, dostává se rodina v současnosti pod tlak. Z jedné strany je na ni kladeno etické a společensky žádoucí očekávání na zlepšení světa a na druhé straně je nucena fungovat v prostředí, kde má hodnotu především jako jednotka spotřebitelská, na níž závisí trh, který od ní očekává co nejvyšší spotřebu. K čemuž ji nutí nejen reklama, ale i celkové společenské naladění na konzum a požitkářství. V koloběhu toho jsou rodiče nuceni vydělávat na obecně přijímaný standart, který je často dotován i na dluh a vytváří tak smyčku honby za zajištěním rodiny (Šimik, 2007).

Ačkoli rodina ve svém vývoji v historii prošla různými problémy, je stále nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí, jak pro dospělého, tak především pro dítě. Kraus uvádí, že „je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznam-

nější socializační činitel. Stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi ovlivňovat.“ (2008, s. 79).

To, že rodinu nelze ničím nahradit, dokládají děti žijící v dětských domovech nebo antirodinné pokusy ze Severní Korey (Bakošová, 2005).

Odborníci na rodinnou problematiku hovoří o rodině jako o hlavní hodnotě při rekonstrukci Evropy. V její západní části byla vytlačena hodnotami konzumní společnosti a ve východní Evropě ji zase vytlačoval státní aparát vnucovanými totalitními hodnotami (Bakošová, 2005).

Rodinou jako základem pro ozdravení celé společnosti se zabývala významná rodinná terapeutka Virginia Satirová (2005), propojovala intrapsychické a interpersonální systemické procesy. Vnímala nejen osobnost člověka a jeho rodinu, ale celý svět jako systém prolínajících a vzájemně se ovlivňujících prvků. Studovala systémy rodin různých kultur po celém světě a její snaha o ozdravení tohoto základního stavebního prvku společnosti, byla základem filozofie o ozdravení celého světa.

Krise hodnot společnosti, která je nám často předhazována, bývá spojována i s krizí rodiny. Jako problémové se jeví všechny dříve neobvyklé jevy, jež současné rodiny často provázejí. Jde například o míru rozvodovosti, odkládání zakládání rodiny na pozdější věková období, velký podíl dětí narozených mimo manželství a dále i jejich výchova v nesezdaných svazcích. Podle Českého statistického úřadu je však uzavírání sňatků mezi roky 2011 a 2012 na mírném vzestupu, rozvodovost od roku 2009 také klesá (což může mít mimo jiné souvislost i s nižším počtem uzavíraných sňatků v posledních letech) (ČSÚ, 2013).

Odkládání rodičovství také není novým fenoménem, podobný trend zakládání rodiny v pozdějším věku byl patrný i ve společnosti v období 30. let 20. století. Naopak období komunismu bylo typické velmi nízkou věkovou hranicí pro rození dětí a pro vstup do manželství. Tento fenomén byl způsoben pravděpodobně omezenou možností osobní volby životní trajektorie a také vysokou mírou podpory státu z hlediska sociálních jistot (Bartošová, Fučík, Pakosta, 2012). V současnosti tedy podoba rodiny odráží pouze celkové nastavení společnosti a její klima, jednoduše tak jak tomu bylo ve všech historických obdobích lidstva.

2.2.1 Rodina a společnost

Není důležité jako formu dnešní rodina má, existuje spousta typů rodinných soužití a nelze tvrdit, že jsou nesprávná, jen protože nejsou podobná té tradiční. Podstatná je především kvalita vztahů uvnitř rodiny a schopnost vytvořit pro děti bezpečné a zároveň podnětné prostředí (Matoušek, 2003).

Podle našeho názoru tedy není krize rodiny způsobena výše zmíněnými fenomény. Konkrétní současný problém však spatřujeme v tendenci žít i v rodině více vedle sebe než spolu, což se odráží možná ze společnosti nebo naopak do společnosti.

Důležitým hlediskem úspěšnosti socializace v rodině je posuzování toho, jak je schopná se vypořádat s plněním svých funkcí.

Základní rodinné funkce z hlediska současné společnosti:

- Biologickoreprodukční funkce – dítě je často vnímáno jako překážka profesionálního růstu, přepych.
- Sociálně-ekonomická funkce - členové jsou zapojeni do výrobní i nevýrobní sféry, rodina je považována zejména za významného spotřebitele.
- Ochranná (zaopatřovací, pečovatelská) funkce – po roce 1989 již není péče zabezpečována a plně financována státem, osobní péče je přesunuta na rodinu, často je vynahrazována dary, o volný čas dětí se „stará“ i internet, televize apod..
- Socializačně-výchovná funkce – jde o osvojování si návyků a způsobů chování běžných ve společnosti, hlavní úlohou socializace v rodině je příprava potomků na vstup do praktického života. V současnosti je třeba zdůraznit i působení mladých na starší, a to především v oblasti ovládání nových technologií. Často je přesouvána zodpovědnost za výchovu na školu, jako profesionální výchovnou instituci.
- Rekreční nebo též relaxační funkci rodiny lze vypořádat podle míry trávení volného času všech členů rodiny pohromadě.

- Emocionální funkce nemůže být plněna žádnou jinou institucí, protože pocit bezpečí, jistoty a lásky lze naplňovat pouze v rodině. Přesto právě tato funkce bývá často díky rozvodům, dezintegraci, zaneprázdněnosti nenaplněna (Kraus, 2008).

Pokud všechny své funkce plní dostatečně, můžeme hovořit o rodině tzv. funkční. Nedaří-li se jí některé plnit, jde o dysfunkční rodinu, u tohoto typu však není celkový život rodiny výrazně ohrožen. Naproti tomu afunkční rodina nezvládá základní funkce a tím nejen ohrožuje, ale i narušuje vývoj dětí (Kraus, 2008).

Jednou ze základních funkcí rodiny je funkce socializační. Mezi její nejvýznamnější činitele patří předávání základních životních hodnot z generace na generaci prostřednictvím jednání, názorů, ale i celkovým způsobem jejich života (Kraus, 2008).

Rodinné prostředí ovlivňují podle Krause (2008) její

- Demograficko-psychologické podmínky - zde patří věkové složení, počet dětí, úplnost rodiny, ale i stabilita vztahů, která tvoří základ pro zdravý emocionální a přirozený rozvoj jednotlivých členů i rodiny jako celku.
- Materiálně ekonomické faktory – sledují zaměstnanost, profesi rodičů, vztah k práci, finance jako zdroj i prostředek zajištění. Zahrnujeme sem i charakter i kvalitu bydlení a také životní styl související se spotřebou materiálních i nemateriálních statků.
- Kulturně-výchovné podmínky – odrážejí hodnotovou orientaci a vzdělanost rodičů, životní styl ve smyslu přístupu k zdraví, volnému času, kultuře, vzdělání, ale i přírodě (Kraus, 2008).

Všechny tyto oblasti se prolínají, vzájemně ovlivňují jedna druhou a prostupují celkovým životem rodiny (Kraus, 2008).

2.2.2 Výchova v rodině

Mezinárodní dokument Úmluva o právech dítěte, vytvořená v roce 1989 mimo jiné uvádí:

„Výchova dítěte má směřovat k rozvoji talentu a schopnosti dítěte a přípravě na zodpovědný život, dále posilovat úctu k lidským právům, vlastní kultuře a jazyku a k životnímu prostředí“ (www.wikipedia.org).

V každé historické etapě bylo a bude žádoucí vychovávat děti k lásce, přátelství, toleranci, úctě, slušnosti, celkově k dobru. Výchova v rodině by měla rozvíjet vztah k sobě samému, k blízkým, rodině i společnosti jako takové a dále také nesmíme zapomenout na vytváření a podporu vztahu k přírodě (Bakošová, 2005).

Špaňhelová (2004) uvádí podobně jako jiní autoři, že současný trend v komunikaci spočívá v tom, že dítě má mít právo svobodné volby, aby se naučilo chápat a nést následky svého chování a rozhodování.

Výchovné prostředí je tvořeno v širším smyslu demografickými, kulturními, ekonomickými a psychologickými podmínkami. Odráží životní styl, hodnotovou orientaci rodičů a jejich výchovné modely. Toto prostředí působí na dítě především neintencionálně, nejde o cílevědomé působení rodičů (Bakošová, 2005). Děti neovlivňuje nejvíce „to“, co jim říkáme, ale především „to“, co děláme a jak to děláme. To také vnímají dříve než obsah slov, „to“ jsou živé důkazy o tom, jak to na světě chodí (Špaňhelová, 2004).

Výchova však nevychází jen ze současnosti, všichni si v sobě neseme skryté dědictví, které nám předali naši rodiče a jejich rodiče zase jim, tato dědictví jsou plná jak bohatství, tak také dluhů a ne vždy o nich vědomě víme. Vztah mezi rodičem a dítětem je základním prostorem pro tvoření obrazu o sobě, o druhých, ale také o světě. Proto je důležité snažit se k sobě, dětem a vlastně i všem chovat kongruentně. Učit se a naučit se být svobodně sám sebou, akceptovat druhé a zároveň vnímat prostředí a podmínky, v nichž se nacházíme (Satirová, et al., 2005).

Dokonalost a bezchybnost však není žádoucím cílem, nelze ani předpokládat, že rodiče vychovávají a působí vždy správně. Jak uvádí Jan-Uwe Rogge – dělat chyby je lidské a i rodiče jsou jenom lidé. Někdy dokonce chybuující rodič, jenž si svůj přešlap uvědomí i ho přizná, může být tím nejlepším živým příkladem toho, jak podobné situace zdravě zvládnout (Rogge, 2010).

Přístup ve výchově by podle Aldortové (2010) neměl spočívat v splňování nějakých pravidel vycházejících z vnějšku či očekávání okolí, jak by to mělo být, ale z vnitřního přesvědčení, že to co děláme, děláme dobře. Nejde však o alibismus a bezohlednost k okolí, tento výchovný proces by měl být ve stejné míře cílený i na rodiče samotného. Na druhou stranu zodpovědnost rodičovství může být snadno zaměnitelná s manipulací a potřebou ovládat, která způsobuje zpětnou reakci strachem, bojem nebo také manipulací. Opravdovost a upřímnost k sobě i druhému, ať už jde o dospělého nebo malé dítě má šanci vyvolávat stejný typ zpětné vazby i způsobu komunikace. Tak zvaná volná výchova praktikovaná v západním světě a především v USA však bez zodpovědnosti a vnitřních hranic způsobuje jen sobectví, egoismus a bezohlednost.

Pokud rodič nemá některé hodnoty zvnitřnělé a přesto prosazuje dodržování pravidel, které tyto hodnoty reprezentují, je velmi pravděpodobné, že se „prozradí“ nebo nevydrží v důslednosti při jejich dodržování (Rogge, 2010).

Rheinwaldová uvádí „rodiče jsou nejvýznamnějším pramenem lidské bídy nebo štěstí“ (In Bakošová, 2005, s. 92)

2.2.3 Funkční rodina

Ideou rodiny, jež je považována za rodinu funkční, je podle Matouška (1993) rodina zdravá a neklinická, kterou nelze vyjádřit žádnými obecnými formulacemi. Jde však říci, že členové zdravé rodiny na sebe berou ohledy a respektují se, vzájemně od sebe očekávají jen dobré za dobré a rodinné tradice je hodnotově orientují.

Moderní technologie a výtobytky ve jménu blahobytu nás od sebe vzdalují, virtuální svět je naplněn virtuálními vztahy, které s těmi tváří v tvář příliš společného nemají. Mnoho lidí se více zajímá o to, co je nového u přátel na facebooku či na jiné sociální síti, než na popovídání si a trávení času s blízkými, se kterými žijí. Virtuální realita i televizní vysílání jde více ohýbat, aby vyhovovalo našim potřebám, než komunikace s živým člověkem. Nezastracujeme nové technologie a jejich přínos, uvědomme si však nějakou vnitřní potřebu naplnit, či harmonizovat svůj život něčím jiným. Něčím, co vyváží, to, co se s těmito novými

fenoménu ztrácí. A zde je místo pro přírodu, jako druhý pól oproti virtuálnímu světu. V přírodě jde něco skutečně zažít na vlastní kůži, zde můžeme zkoumat vůně, pachy, dívat se očima, hmatat – cítit krásu i vzrušení, které bude v každém okamžiku neopakovatelné.

Ale ti, co mají ve svém zorném poli jen televizní obrazovku, či tráví svůj volný čas ve virtuálním světě počítačů nebo v prostředí nákupních center, ti to neuvidí, nezažijí, nepoznají. Jedna ze zakladatelek hnutí Zpátky pod stromy Emilie Strejčková nazvala děti vyrůstající v tomto prostředí jako tzv. „skleníkové děti“ (Leblová, 2012).

Je opravdu v rámci ekonomického standardu rodiny nutností mít každý svůj televizor, počítač apod.? Izolace jednotlivých rodinných členů sice eliminuje aktuální konflikty, ale také zabraňuje učení se kompromisu a uvědomění si potřeb druhého (Špaňhelová, 2004).

Protože i konflikt je místem setkání, které je prostorem pro obnovení porozumění. Nedochozí-li ke kontaktu, nemůže dojít k vyřešení konfliktu. Mezi blízkými lidmi je nekomunikace horším případem než hádka (Satirová, et al., 2005).

Opravdu stojí za to, hrát si na klidnou domácnost, kdy lidé spolu nemluví, jen žijí vedle sebe? Podle našeho názoru to není správné, mizí tak to hlavní, co rodinu spojuje. Právě rodinná pospolitost, komunikace, zájem o druhého, možnost trávit svůj volný čas společně.

Současná rodina je diametrálně odlišná od jejího tradičního modelu před sto lety. Charakteristické pro ni jsou proměny sociální role rodičů vlivem dlouhodobé demokratizace uvnitř rodiny, ztráta výsadního postavení muže, ženy přebrali některá práva, ale i povinnosti, mezi rodiči a dětmi je více partnerský vztah, doplňování se v rolích rodičů, rodina se zmenšuje, je více jednočlenných domácností a roste i počet osamělých žen s dětmi. Rodina má tendence se uzavírat před vnější společností, což je důsledkem sílící tendence odděleného života jednotlivých generací, poklesu významu sousedských vztahů a především jde o snahu uniknout záplavě podnětů do pomyslného klidu rodiny (Kraus, 2008).

2.3 Děti předškolního věku a environmentální výchova

Naše genetická výbava je výsledkem působení několika miliónů let života uprostřed přírody. Odcizíme-li se přírodě, odcizíme se samy sobě, svému genetickému vymezení. Z tohoto antagonismu pak lehce vznikají patologické stavy, deprivace. Děti jsou přecitlivělé nebo agresivní, či ztrácejí pud sebezáchovy či jsou příliš bojácné, což je způsobeno tím, že se vyvíjí mimo působení zdravých norem (Strejčková, 2005).

Odcizení člověka přírodě je odrazem dnešního konzumního způsobu života a přetechnizované doby. Zahraniční i české výzkumy upozorňují na fakt, že pro děti je pro jejich zdravý vývoj pobyt v přírodě nenahraditelný. Příroda může totiž plnit významnou edukační roli, poskytuje vždy dostatek podnětů, které jsou pro něj přiměřené, protože smysly lidí se v tomto prostředí dlouhá staletí vyvíjely. V přírodě je málokterý hluk tak silný, aby poškodil sluch a málokterý obraz tak jasný, aby jeho dlouhodobé sledování poškodilo zrak (Jančaříková, 2010).

Ovzduší ve venkovním prostředí je téměř vždy čistější než to uvnitř budov, které je znečištěno stejně a navíc je zde méně kyslíku, více oxidu uhličitého a také více bakterií, spor plísní a dalších nečistot (Jančaříková, Kapuciánová, 2013).

Předškolní věk je tajuplným časem, který si obvykle příliš nepamatujeme a pokud ano, tak velmi zkresleně. Toto období je nesmírně důležité a determinující pro další vývoj a celý náš život. Je přirozené, že tento čas tráví děti hlavně s rodiči, sourozenci prarodiči nebo v přirozené komunitě (sousedství) (Jančaříková, 2010).

Rodiče v tomto období musejí za dítě přebírat značnou odpovědnost, protože většina dětí v tomto věku se nedokáže bránit, neumí verbálně vyjádřit své potřeby, prostě je svým způsobem dospělým vydáno všanc (Jančaříková, 2010).

2.3.1 Charakteristika předškolního věku

„Děti předškolního věku v naší kultuře nemohou rozhodovat o tom, kde budou čas, včetně času volného, trávit. Enormně potřebují pomoc a pochopení dospělých (Jančaříková, Kapuciánová, 2013, s. 9).“ Proto se zaměříme na základní charakteristiky tohoto období, charakteristiky vývoje, poznávání, a to především v kontextu s environmentální výchovou.

Z hlediska tělesného vývoje je toto období typické získáváním obratnosti a lepší schopnosti koordinovat své tělo. Kognitivní vývoj probíhá především v oblasti názorného a intuitivního myšlení. Typickými znaky je pro ně egocentrismus, fenomenismus, magičnost apod.. Realitu děti interpretují takovým způsobem, aby pro ně byla přijatelná a srozumitelná, často si proto kombinují fantazii a skutečnost, vytvářejí tzv. konfabulace. Toto období bývá označováno jako věk iniciativy a jeho hlavní potřebou je činnost a aktivita. Rozvíjející se schopnost posuzování a vyvozování závěrů je spojena s přirozenou zvědavostí (Vágnerová, 2005). Předškolní období je proto dobou různorodých otázek, které děti neustále kladou, hnány potřebou zvědavosti, neustálého zkoumání ve snaze pochopit a poznat, co se kolem nich děje, jaký je svět, v němž se nacházejí (Špaňhelová, 2004).

Dobu od narození do věku šesti let nazývá Emilie Strejčková (2005) obdobím trvalého vtiskávání neboli imprintingu. Je z hlediska celého života nejvýznamnější, protože zde děti získávají základní informace a vzorce svého chování, které se již neztratí.

Sociální chování se posouvá k altruismu, emoční vývoj směřuje k větší stabilitě a vyrovnanosti, typické je intenzivní prožívání a rozvoj emoční paměti. Citová vazba na rodiče přetrvává přes intenzivní potřebu kontaktu s vrstevníky a uvolňování vázanosti na blízké dospělé. Dochází také k identifikaci s mužskou a ženskou rolí. Předškolní období je ukončeno vývojovým mezníkem reprezentovaným vstupem do školy, jenž je podmíněn tzv. školní zralostí (schopnost pozornosti a koncentrace, rozvoj senzomotorických dovedností a odolnost vůči zátěži atd.) (Vágnerová, 2005).

Špaňhelová (2004) uvádí, že pro děti v předškolním věku je významné sdílení důležitých věcí v rodině, samozřejmě přiměřenou formou jejich věku. Je to pro ně známka toho, že je rodiče berou jako plnou součást rodiny, lépe pak akceptují jejich rozhodnutí a přijímají změny. Zapojení do běžného provozu domácnosti a přidělení nějakého domácího úkolu děti nevnímají jako práci, ale často jako zábavu. Je však potřebné dbát na to, učit je úkoly

dokončit tak, aby pomoc nebyla pro rodiče ještě zátěží. Povzbuzení důležitosti a pochvala za konkrétní věci, jsou dlouhodobě účinnější než hmotné odměny.

Kontakt s vrstevníky je podstatnou součástí socializace dětí, rodiče však jsou nepostradatelní, měli by být pro dítě přístavem bezpečí a jistot. Proto je třeba snažit se udržovat rituály společných chvil, jako je společné jídlo, vycházky, čtení před usínáním apod..

2.3.2 Výchova k přírodě

Dětská mláďata se stávají stále „interiérovějšími“, až 95 procent času svého života prožívají uvnitř nějakých budov, dnes jsou i sporty provozovány na umělých površích a v halách. Děti vyrůstají v prostředí, kde se dá všechno snadno ovládat zapnutím nebo vypnutím, mimo otření prachu není nutné se více starat. Nic živého však tímto způsobem nefunguje, ani v přírodě ani mezi lidmi (Strejčková, 2005).

Děti by se měly učit z přírody prostřednictvím přímých zkušeností formou informálního učení, a to nejlépe již od nejranějšího věku, které je nazýváno obdobím imprintingu neboli trvalého vtiskování. Žádná zprostředkovaná informace, ať už pomocí slov, textu či obrázků, není úplná (Strejčková, 2005).

Názorným příkladem může být příklad učení plavání. Vysvětlíme dítěti význam plavání, pomocí kvalitních materiálů s obrázky mu povíme o plaveckých stylech, promítneme mu instruktážní video, ale z bezpečnostních i jiných důvodů ho pro jistotu nikdy do vody nepustíme. Dítě zůstane neplavcem a všechny vynaložené prostředky na vzdělání i osvětu jsou jakoby vyhozené z okna (Strejčková, 2005).

V zahraničních výchovných institucích je častější větší důvěra v děti, chtějí je připravit na překážky, se kterými se mohou v životě setkat, v České republice jde stále o to, aby se nemohlo nic stát.

Mají-li děti k dispozici záhonky květin i zeleniny, plejí, pozorují, co se v přírodě děje, krmí domácí zvířata, mají celý den smysluplná zaměstnání. Tyto děti pak nebudou říkat, že se mléko vyrábí v továrně ani nenamalují nikdy fialovou krávu. Pokud nebudeme vědět, jak

chutná poctivě upečený chleba z kvalitních surovin, ani jak chutná mléko od volně pasoucí se krávy, nepoznáme již, jak chutná a v čem spočívá kvalita. Proto ji nebudeme od výrobců již vyžadovat (Strejčková, 2005).

Velký význam v tomto věku má pro děti tzv. informální učení. Což je nezáměrné, bezděčné učení, získávání pracovních a osobnostních zkušeností vycházející z iniciativy učícího se (Abz slovník cizích slov, 2014). Strejčková (2005) uvádí, že jde o nejstarší a nejpřirozenější formu seznamování se světem, a to bez učitele či lektora. Jak funguje život, poznáváme prostřednictvím všech našich smyslů.

Podle Strejčkové (2005) děti v tomto období nejlépe vnímají savce, s nimi jsou schopné soucítit, rostliny však již vnímají jako cosi neživého, přestože je umějí často správně pojmenovat. Nejhorší vztah mají k hmyzu a mikroorganismům, které jsou v reklamách představovány, jako něco nežádoucího, čeho se musíme zbavit. Je potom těžké je přesvědčit, že by bez nich nic nevyrostlo a nefungovalo ani naše tělo.

Neposkytneme-li malým dětem možnost učit se vnímat z přírody s pomocí moudrého vychovatele, dojde k jeho odcizení se tomuto prostředí, což bude mít celoživotní důsledky.

Není nutný návrat do jeskyň, ale je nutné před problémem odcizování nezavírat oči a hledat včas řešení (Strejčková, 2005).

Velký význam v působení na dítě má tzv. respektující přístup a responsibilita – což je zesílená komunikace mezi dospělým a dítětem. Ta se snaží poskytnout nejen vhodné prostředí pro dítě, ale zároveň mu sděluje, že se i ono má chovat právě tak citlivě k mladším nebo slabším dětem a také k různým živočichům (Jančaříková, 2010). Úcta k životu je základním stavebním kamenem udržitelného rozvoje (Strejčková, 2005).

Není třeba podléhat skepsi, že návrat k přírodě již není možný, nejde o násilnou cestu, ale jen o to nevzdalovat děti přírodě jejich zdánlivě bezpečným udržováním v umělém prostředí (Strejčková, 2005).

2.3.3 Riziko a bezpečnost při pohybu v přírodním prostředí

Nejlepším opatřením jak eliminovat rizika je prevence. Děti bychom měli vést k tomu, aby dokázaly dobře zhodnotit své schopnosti a na základě toho se pouštěli do různých činností.

„Předškolní děti se musí setkat s rizikem a musí se s ním naučit pracovat. Poznávají své tělo, své schopnosti, dovednosti, učí se odhadovat, co zvládnou a co ne. Děti potřebují, aby jim dospělí více důvěřovali v tom, že se o sebe dokážou postarat. Poradit si s rizikem a přijmout výzvu je nepostradatelná část lidského vývoje a učení. Ani ta nejúzkostlivější matka nedokáže všechna rizika eliminovat (Jančaříková, Kapuciánová, 2013, s. 19).“

Je vlastně rizikem, nechat děti vyrůstat bez rizika, jelikož jak uvádí Jančaříková a Kapuciánová (2013), děti příliš chráněné před rizikem a výzvami trpí výrazně vyšší mírou úrazovosti, protože nejsou schopné odhadnout případná nebezpečí a své schopnosti.

Velká část lidí trpí v souvislosti s pobytem v přírodě řadou neoprávněných obav, jež vycházejí z mýtů nebo zveličováním některých rizik. Nejde však říci, že v přírodě dětem nic nehrozí, chceme-li si pobyt venku užít je proto třeba stanovit si pravidla a předcházet vzniku určitých okolností.

Pro zabránění možnému nachlazení je důležitá ochrana proti vlhkosti (jak pronikající z vnějšku, ale také vlhkost tvořící se na našem těle), prevencí je použití vrstev blízkých tělu z vlny či jiných podobných materiálů a kvalitního svrchního oděvu. Oblečení hned po příchodu domů vysvlékne a oblečeme se do suchého, nejlépe je prádlo i vytřepat, aby se případně zbavilo přichycených klíšťat (Jančaříková, Kapuciánová, 2013).

Proti chladu je kromě vrstveného oblečení důležitá i čepice, jelikož nejvíce tepla uniká z organismu přes hlavu. Na prohřátí je nejlepší pohyb. Oblečení z odlehčených materiálů, které zahluje kůži, sluneční brýle a ochranný opalovací krém zase pomohou ochránit náš organismus před přehřátím nebo podrážděním kůže (Jančaříková, Kapuciánová, 2013).

Nejzávažnějšími onemocněními přenášenými v současnosti klíšťaty jsou encefalitida a lymská borelióza – proti níž neexistuje očkování. Nejdůležitějším opatřením je zabránit klíšťatům v přísátí, proto jsou důležité vysoké boty, kalhoty s gumou dole nebo přetáhnutí ponožek přes okraj kalhot. Kromě použití repelentů (na trhu existují i typy na přírodní bázi), je ochranou i strava. Je prokázáno, že pokožka lidí požívajících vitamín B-komplex (např. z kvasnic), česnek či chilli klíšťatům „nevoní“. Nejdůležitější je však prohlídka po každé procházce, i malé dítě můžeme naučit prohlížet své tělo. Přísáté klíště co nejdříve

odstraníme (v lékárnách jsou k dostání speciální plastové kleštičky), ranku pak omyjeme a poté vydesinfikujeme. Klíště nikdy nemačkáme a nepotíráme, když je přichycené, klíště by vypustilo krev do těla hostitele a zvětšilo by se tím riziko nákazy. (Jančaříková, Kapuciánová, 2013).

Proti bodavému hmyzu jsou ochranou repelenty, ale i omezení oblečení v odstínech žluté (která hmyz láká), jezení sladkého jídla a pití sladkých nápojů v místech s výskytem bodavého hmyzu. Pokud dojde k vpichu, vyjmeme žihadlo pinzetou či platební kartou a desinfikujeme místo kyselým roztokem (ocet, citron, cibule), chladíme. Pokud dojde k větší reakci než otok a zčervenání, kontaktujeme lékaře (Jančaříková, Kapuciánová, 2013).

Vzteklina nebyla v ČR již několik let pozorována, nákaza nyní tedy nehrozí. Je však třeba naučit děti nedotýkat se uhynulých zvířat a být opatrný při setkání s nezvykle krotkým divokým zvířetem. Ochranou před vnitřními parazity je především mytí rukou před jídlem, děti také učíme, aby neolizovaly stébla trávy. Děti také musejí dodržovat pravidla, jako je to, že nesmí houby, plody ani listy žádných rostlin jíst – výjimkou je s rodiči společný sběr plodů či bylin. Důležité je také si s dětmi ujasnit, do jaké vzdálenosti od rodičů či jiných dospělých mohou odcházet, nejjednodušší je hranice na dohled či na doslech (Jančaříková, Kapuciánová, 2013).

3 ENVIROMENTÁLNÍ VÝCHOVA A INSTITUCE V MĚSTE KROMĚŘÍŽI

Město Kroměříž je často nazýváno Hanáckými Athénami, protože se stalo jako sídlo olomouckých arcibiskupů centrem kultury a vzdělání. V současnosti je známé především svými historickými památkami zařazenými do světové kulturní sítě UNESCO. A právě historické centrum, rozsáhlé zahrady a městské parky přispívají k jeho příjemnému vzhledu. Málokterá města nabízejí ve svých centrech luxus takových rozsáhlých přírodních ploch, jako jsou Květná a Podzámecká zahrada v Kroměříži (www.mesto-kromeriz.cz).

A možná právě proto, že máme k dispozici tato přírodní místa, která díky své historické hodnotě nejsou ohrožena zástavbou, často ani nevnímáme přibývajících betonové plochy a mizení a ničení přírodních míst ve městě i v jeho okolí. Význam přírodního prostředí pro člověka i společnost jsme již zmínili v prvních kapitolách této práce, proto považujeme za nutné pomoci vytvořit cestu především rodin s malými dětmi k poznání, získání vztahu a možnosti zapojení se do péče o přírodní bohatství, které nám místo, kde žijeme – tedy město Kroměříž, nabízí.

Ve městě Kroměříž v současné době nepůsobí žádná organizace přímo zaměřená na environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu. V rámci Zlínského kraje je takovýmto zařízením sdružení Líska, založené v roce 2007 ve Zlíně, na kroměřížském okrese pak působí jen jediný jeho člen, a to ve městě Holešov (www.liska-evvo.cz). Líska o. s. poskytuje školám, obcím, organizacím i jednotlivcům informace, metodickou pomoc i poradenství, pořádá a koordinuje výukové projekty a osvětové programy na místní a regionální úrovni.

V současnosti se environmentálně zaměřeným činnostem na výše uvedená témata věnuje pouze na laické úrovni občanské sdružení Barbořice (úklidy veřejných přírodních ploch) (www.mesto-kromeriz.cz). Další iniciativou věnující se přírodě je sdružení Planorbis Českého svazu ochránců přírody (www.naucnastezka.cz), které spravuje projekt naučných stezek ve městě, dále je to organizace Junák (www.mesto-kromeriz.cz) a středisko volného času Šipka (botanická zahrada, indiánský klub) (www.svcsipka.cz). Ostatní instituce a zájmová sdružení se k environmentální tematice veřejně nehlásí a na svých webových stránkách ji neuvádí (www.mesto-kromeriz.cz).

Do programu EVVO jsou zapojena školská zařízení, kterým to však nařizuje zákonná povinnost (viz. výše kapitola EVVO v ČR).

Z pohledu zpracovávaného tématu jsme se rozhodli v následujících kapitolách věnovat podrobněji těm zařízením, která spojují tematiku environmentální výchovy a zaměření se na děti předškolního věku a jejich rodiny.

3.1 Mateřské školy v Kroměříži

Mateřské školy jsou školská zařízení určená pro výchovu a vzdělávání dětí předškolního věku, jejich statut i podmínky fungování upravuje zákon č. 561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání tzv. Školský zákon (<http://portal.gov.cz>).

Environmentální vzdělávání je součástí rámcových vzdělávacích programů, jimiž se musejí řídit všechny stupně vzdělávání povinně. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) obsahuje pět vzdělávacích oblastí – biologickou, psychologickou, interpersonální, sociálně kulturní a environmentální. Tyto oblasti jsou zpracovány do částí s názvy:

Dítě a jeho tělo,

Dítě a jeho psychika,

Dítě a ten druhý,

Dítě a společnost,

Dítě a svět (Jančaříková, 2010).

Environmentální výchova je tématem průřezovým a prolíná se tudíž všemi vzdělávacími oblastmi, nejvíce však se týká poslední nazývané Dítě a svět. RVP PV stanovuje, co pedagog u dítěte podporuje (vzdělávací cíle), co mají pedagogové dětem nabízet (vzdělávací nabídka), očekávané výstupy a obsahuje i upozornění na rizika, která mohou vzdělávací záměry učitelů ohrozit (Jančaříková, 2010).

„Základním cílem environmentální výchovy v předškolním věku je podnítit v dětech touhu poznávat okolní svět a rozvíjet ji v hluboký a trvalý vztah k přírodě, který se později přemění v dovednost poznat v životním prostředí dysfunkce a (ještě později) v chuť přírodu aktivně chránit (Jančaříková, 2010, s. 12).“

Alternativním konceptem předškolní výchovy jsou lesní mateřské školy, které úspěšně fungují například v Německu (v současnosti 1000), Dánsku, ale i v dalších zemích jako je Švýcarsko (první vznikly v Norsku, Švédsku). Přestože řeší více současných problémů předškolní výchovy, jako je nedostatečná kapacita současných zařízení, problematický kontakt dětí s přírodou, dále zvyšující se zdravotní problémy dětí spojované se znečištěním životního prostředí měst, nejsou ze strany našeho státu podporovány a fungují jako dětské kluby (Vošáhalíková, 2009). Nejsou zařazeny do rejstříku škol, nemohou být tedy finančně dotovány státem, jak je tomu u mateřských škol registrovaných u MŠMT. Provoz lesní MŠ proto v současnosti zcela hradí rodina dětí (<http://lesnims.cz>). Hlavní charakteristikou lesních MŠ je, že děti jsou stále venku v přírodě, flexibilně je využíváno to, co jim prostředí v danou roční dobu nabízí a umožní. Jen při velice nepříznivém počasí probíhá program ve stanech nebo chatkách. Pro všechny lesní mateřské školy je typická velká míra spolupráce s rodiči, ta je nezbytná nejen pro kvalitu a bezpečnost výchovy v lese, ale také pro zajištění chodu a rozvoje jednotlivých zařízení. Rodiče jsou často sami iniciátory vzniku lesních školek, z toho vyplývá, že mají zájem o fungování i způsob, jakým je zde s dětmi pracováno (Vošáhalíková, 2009).

V Kroměříži je v současnosti v provozu dvanáct státních mateřských škol (www.mesto-kromeriz.cz) a jedna soukromá (<http://ms-kasperek.webnode.cz>). Na okrese Kroměříž není žádná lesní mateřská škola, v celém Zlínském kraji jsou pouze dvě taková zařízení (<http://lesnims.cz>).

Podle informací, které uvádějí kroměřížské mateřské školy na internetu, jsou čtyři z nich zapojeny do projektů týkající se environmentální výchovy nad rámec určený RVP PV. Součástí programů všech z nich jsou činnosti odrážející změny v přírodě v rámci průběhu ročních období, často jsou do konaných aktivit zapojovány i programy pro rodiny dětí (především menší MŠ), mezi nabízené programy náleží u větších MŠ i nabídka volnočasových kroužků (například folklórní kroužek při MŠ Mánesova).

Školní zahrady jsou povinnou součástí všech MŠ, jejich náležitosti upravuje vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých (§ 3) (Jančaříková, 2010).

Kvalita realizace environmentálních vzdělávacích programů jakož i vzdělávání a výchovy obecně není zaručena pouze dodržováním zákonných povinností a plnění podmínek příslušných vyhlášek či jiných závazných dokumentů. Důležitým vkladem je přístup pedagogů a vedení těchto zařízení.

3.2 Mateřské centrum Klubíčko

Mateřská centra začala v České republice vznikat již před více než dvaceti lety. Síť mateřských center o. s. charakterizuje mateřská centra (dále MC) jako zařízení, která zpravidla zřizují matky na mateřské dovolené, které zároveň spolupracují na zajištění jeho programů i samosprávě. Jsou založeny na principu rodinné svépomoci a vzájemné služby, poskytují společenství, solidaritu a otevřenost všem generacím. Zapojením dobrovolníků a aktivizací rodin s dětmi přispívají k rozvoji občanské společnosti a posilují roli rodiny (www.materska-centra.cz).

Mateřské centrum Klubíčko, o. s. je centrum vzájemného setkávání rodin s dětmi působící v Kroměříži již od roku 2002. Nabízí volnočasové aktivity (pohybové, jazykové, školku s prvky Montessori, přírodní školku, využití volné herny aj.), ale i poradenství, kluby pro děti se speciálními potřebami, logopedickou poradnu, besedy s odborníky atd.. Centrum pořádá pravidelně i prázdninové pobyty pro rodiče s dětmi a zapojuje se do programů konaných v městě Kroměříž či pořádá své pravidelné jako je Drakiáda, Mikuláš, loučení s létem, Den dětí, Den Matek, či jiné jednorázové akce pro celou rodinu (www.klubickokm.cz).

Hlavním posláním centra je posilování hodnot rodiny a mezigeneračních vztahů (rodičovství, otcovské a mateřské role, ochrana rodiny po právní stránce, ale i podpora rovných příležitostí žen a mužů, pomoc ohroženým skupinám obyvatelstva s dětmi k aktivní sebe-realizaci) (www.klubickokm.cz).

Jde o aktivní neziskovou organizaci působící v Kroměříži, financování provozu i aktivit si zajišťuje z dotací, grantů, sponzorských darů a vlastních příjmů.

Zařízení se nespécializuje na environmentální výchovu, součástí nabízených aktivit a programů jsou však přírodní školka a prázdninové pobyty rodin v přírodě, které naplní environmentálních programů odpovídají.

3.3 Občanské sdružení Barbořice

Občanské sdružení Barbořice vzniklo v Kroměříži v srpnu 2011, jako sdružení dobrovolníků, kteří se rozhodli řešit globální problémy lidstva od zdola, tedy od sebe samých. Snaží se s konzumním způsobem života bojovat na vlastním poli, tedy v domácnosti, rodině a praktické zkušenosti sdílet s rodinami či jednotlivci, kteří se rozhodli, či zatím jen uvažují o podobné cestě (www.barborice.cz).

Mezi pravidelně se opakující činnosti patří tzv. Ekoscuky, které se zaměřují především na sběry odpadků v zanedbaných přírodních lokalitách Kroměříže. Dalšími pravidelnými akcemi jsou Ekopokey, na nichž si účastníci vyměňují praktické zkušenosti a předávají tipy k různým tématům, směřujícím k trvale udržitelnému rozvoji (eko praní a čištění, home-made potraviny, bylinky a jiné jedné rostlinky, bez obalu o odpadu, malopěstitelství, přebalování mamin a mamín).

Vzhledem k tomu, že všichni aktivní členové jsou rodiči malých dětí, bývají programy koncipovány tak, aby se jich mohly účastnit i rodiče s dětmi.

Mezi další aktivity patří společné sběry a zpracování plodin a bylin, výlety a exkurze u tradičních místních pěstitelů a chovatelů, společné návštěvy veletrhů, seminářů a přednášek s ekologickou tematikou, spolupořádání besed s environmentálním zaměřením apod..

Zařízení funguje na dobrovolnické bázi, dotace a sponzorské dary jsou využívány pro zajištění pomůcek potřebných pro výše uvedené aktivity.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Výzkum vychází z pojmů a otázek uváděných při výpočtu ekologické stopy. Některá témata byla vypuštěna, protože nelze na bázi občanských aktivit nalézt jednoduché řešení, které by nezasahovalo do soukromí rodiny (rozlehlost bydlení, používání letecké dopravy, typ staveb pro bydlení apod.).

Na základě výsledků toho výzkumu bude zpracován environmentální projekt, který bude realizován na území města Kroměříž, jehož součástí budou aktivity určené pro rodiny s dětmi předškolního věku.

4.1 Výzkumný problém

V souvislosti s výše uvedenými oblastmi zájmu byly vytyčeny následující otázky týkající se daných témat.

Vymezení výzkumných otázek

- Jaká je míra ekologicky příznivého chování rodin dětí předškolního věku?
- Využívali by rodiny možnosti usnadňující realizovatelnost ekologicky příznivější chování?
- Považují rodiče vedení dětí k ochraně přírody za důležité?
- Jaká organizační forma akcí by rodičům dětí nejvíce vyhovovala?
- O jaký typ akcí mají respondenti zájem?

Vymezení výzkumných cílů

Zjistit:

- celkovou míru ekologicky příznivého chování cílové skupiny,
- které z typů tvrzení odpovídají a které neodpovídají přístupu rodin respondentů,

- které z nabízených možností by respondenti využívali a které ne,
- míru důležitosti výchovy k přírodě,
- nejčastěji volené formy akcí,
- nejčastěji volené typy akcí.

Obecný cíl

Cílem není jen zjištění všeobecného názoru, ale především získání podmětů a vyjádření od co nejvíce případných zájemců o plánovaný program a další environmentálně orientované aktivity na území města Kroměříže.

4.2 Design výzkumného šetření

Výzkumný soubor

Výzkumným souborem jsou rodiče dětí předškolního věku žijící na území Kroměříže.

Základní výzkumný soubor

Ve městě je 12 fungujících MŠ, dvě z toho jsou zaměřeny na specifické cílové skupiny dětí, jedna na děti mentálně postižené a v druhém případě jde o MŠ při základní škole určené dětem umístěným v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži. Osloveno bylo tedy deset mateřských škol, dále pak Mateřské centrum Klubíčko, ordinace dětských lékařů a volnočasové zařízení pro děti PidiZemě.

Velká šíře základního výzkumného souboru byla zvolena kvůli předpokladu, že ne všichni vedoucí pracovníci budou podporovat zapojení své organizace do tohoto výzkumu a jen malá část z rodičů bude ochotna se výzkumu účastnit.

Výběrový výzkumný soubor

Způsob výběru – dostupný výběr

Specifikace metod sběru dat

Hlavním posláním výzkumu je získat informace o fenoménu ekologicky příznivého způsobu chování a možností jeho posílení mezi skupinou rodičů dětí předškolního věku. Cílem není hledání příčin zjištěných poznatků, jedná se tedy o typ deskriptivního výzkumu.

Pro potřeby výzkumu bude použita kvantitativní metoda, data budou sesbírána prostřednictvím dotazníků. Předností této metody je snadnější administrace, kvantifikace, oslovení velkého počtu respondentů v krátkém časovém období a možnost anonymního vyplnění. Negativy jsou zejména subjektivita a omezená možnost výpovědí.

Dotazník byl vytvořen jasným a srozumitelným jazykem, který používá-li cizí výrazy, tak jejich význam zároveň nenásilně vysvětluje. Pro asociaci respondenta s daným tématem je na úvod použito záhlaví s oslovením a stručným vysvětlením účelu tohoto dotazníku. Vlastní dotazník se skládá pouze z 11 otázek, jsou použity uzavřené, polozavřené i škálové otázky. První otázky jsou identifikační a faktografické, další pak zjišťují ordinální data formou hodnocení pomocí škál odpovědí.

Podmínky administrace

Určitým typem předvýzkumu, který měl nastínit neoptimálnější možnosti formy výzkumu mezi rodiči, bylo vytvoření elektronického dotazníku určeného pro ředitelky mateřských škol.

Ten byl zaměřený na zjištění:

- aktuálního počtu dětí využívajících MŠ,
- odhadu počtu rodičů, se kterými je zařízení v kontaktu,
- souhlas s provedením výzkumu a případné podmínky ze strany MŠ,
- odhad počtu vyplněných dotazníků,
- neoptimálnější formu předání a sběru dotazníku od rodičů,
- kontaktu na osobu, se kterou je možné konání výzkumu dohodnout.

Součástí emailu se stručným uvedením do problematiky, odkazem na elektronickou možnost vyplnění dotazníku byla i pdf verze návrhu dotazníku pro rodiče a dopisu o provádění výzkumu určeného na nástěnky MŠ.

Protože mělo být osloveno velké množství respondentů, rozhodli jsme se vytvořit elektronickou verzi dotazníku pro rodiče, která by usnadnila šíření a především zpracování šetření. Pro jeho on-line formu byla tedy využita aplikace na stránkách firmy Survio. Dotazníky jsou přístupné na odkazech:

<http://www.survio.com/survey/d/A9G6S9D2H0V9W1P7P> rodiče

<http://www.survio.com/survey/d/E2Q6F1G3O1Q4F7I1O> ředitelky

Předvýzkum

Množství otázek bylo po provedení zkušebních strukturovaných rozhovorů (se sedmi osobami splňujícími charakteristiku cílové skupiny) z důvodu časové náročnosti výrazně zestručněno a minimalizováno pouze na 11 bodů. Některé pojmy byly vypuštěny a jiné sloučeny.

Některé formy otázek musely být upraveny, aby bylo možné jejich vyplnění i vyhodnocení, jenž nabízel program Survio.

Způsob distribuce

Vzhledem k tomu, že na emailovou žádost o vyplnění elektronické verze dotazníku zaměřeného na vedoucí představitele MŠ, reagovaly (pouze potvrzením přijaté poštou) jen tři zařízení a to poslední z nich až po 14 dnech, byla možnost provádění výzkumu nakonec zjišťována individuálně telefonickou formou.

Z desíti oslovených mateřských škol souhlasilo s prováděním výzkumu šest z nich. Pouze jedna souhlasila s rozesláním odkazu na elektronickou verzi dotazníku rodičům. Všechny preferovaly papírovou formu dotazníku, formu předání i sběru od rodičů chtěly všechny

shodně zajistit samy. Jako důvody odmítnutí konání výzkumu uváděly MŠ především administrativní zatížení rodičů nedávno či aktuálně konanými výzkumy.

V Mateřském centru Klubíčko byl nejdříve povolen výzkum formou osobní distribuce i sběru dotazníků. Za tři odpoledne se podařilo takto získat 11 dotazníků, další prázdné byly pracovnice ochotny zanechat v herně a průběžně žádat rodiče o jejich vyplnění, za týden byly touto formou vyplněno dalších šest dotazníků. Ordinace lékaře se ukázala jako neefektivní pro získávání dotazníků. V zařízení PidiZemě byli rodiče upozorňováni pracovníci na možnost vyplnění dotazníku, vzhledem k tomu, že se zde nedávno také konalo jiné dotazníkové šetření, byla úspěšnost nízká.

Distribučováno bylo 430 tištěných dotazníků, emailem rozesláno 190 odkazů (s žádostí o šíření směrem k cílové skupině výzkumu), odkaz na elektronické vyplnění dotazníku byl zveřejněn i na Facebooku. Celkem tedy lze říci, že bylo 620 respondentů (bez Facebooku).

Návratnost

Jako nesprávně zvolená se ukázala elektronická forma dotazníku – tímto způsobem jsme získali pouze 15 vyplnění.

Výzkumu se účastnilo celkem 215 osob, z toho 8 dotazníků bylo vyřazeno, protože tyto respondenti nespádali do cílové skupiny (v dotazu na počty dětí z jednotlivých kategorií nevyplnili ani kategorii dětí od 3 – 6 let ani od 6 – 9 let.). Z MŠ to byli pravděpodobně prarodiče dětí (ve třech případech neuvedli žádné dítě v rozmezí dotazníku a spadali do nejvyšší věkové kategorie dotazníku), dva dotazníky z mateřského centra vyplnily maminky, které uvedli děti v kategorii do 3 let, tři dotazníky pocházely z ordinace lékaře.

4.3 Analýza dat

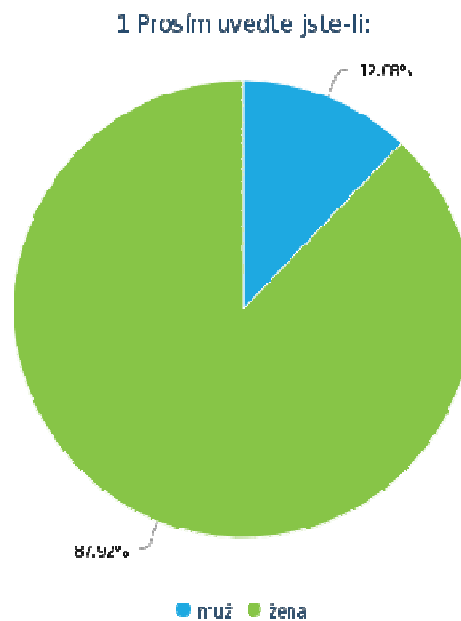
Charakteristiku cílové skupiny zjišťovaly první čtyři otázky dotazníku.

Výběrovým výzkumným vzorkem tedy bylo 207 rodičů, celkem 348 dětí (v průměru 1,68 dítěte na jednoho rodiče).

Tabulka 1 Počty dětí podle jednotlivých věkových kategorií.

Děti	do 3 let	3 – 6 let	7 – 9 let	10 – 12 let	13 – 15 let
Celkem: 348	60	192	64	18	14

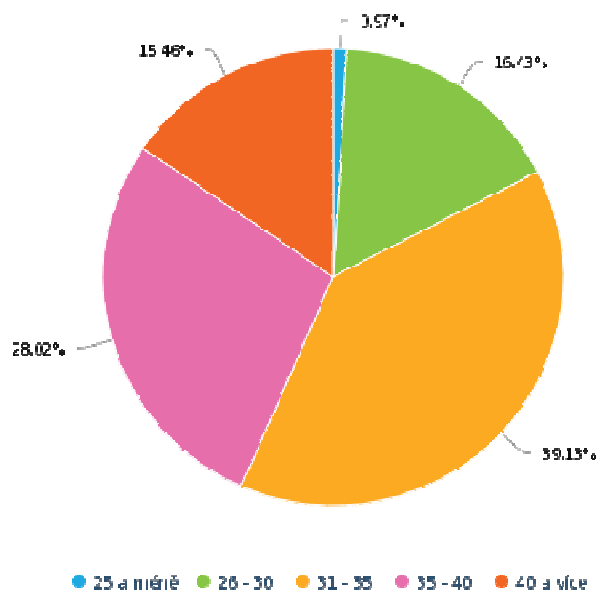
Mezi respondenty bylo 182 žen a 25 mužů.

Graf 1 Pohlaví.

Nejčastěji zastoupenou byla věková skupina od 31 – 35let (81 osob), dále pak skupina 35 – 40 let (58 respondentů), 26 – 30 let mělo 34 osob, 32 rodičů bylo starších 40 let, nejméně zastoupená byla skupina pod 25 let (pouze 2x).

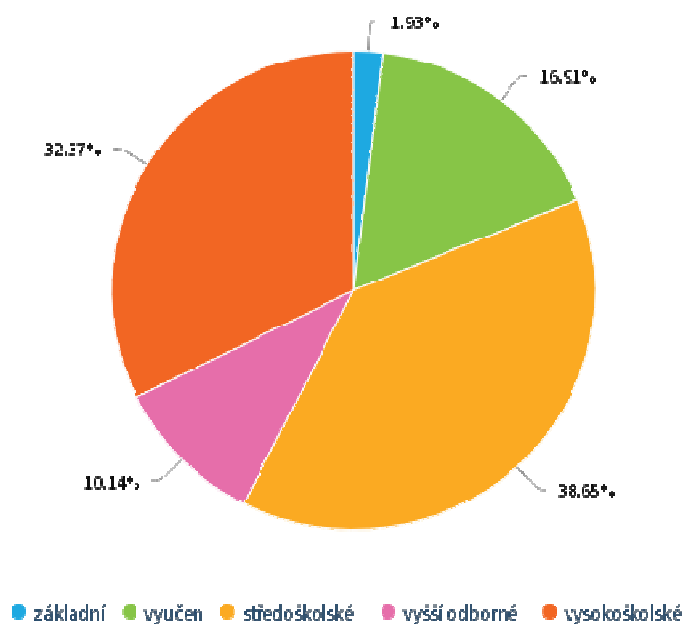
2 Prosim označte věkovou skupinu, do které spadáte.

Graf 2 Věk.

Dotazník vyplnilo 80 středoškoláků, 67 vysokoškoláků, 35 vyučených osob, 21 absolventů vyšších odborných škol a 4 lidé uvedli jako nejvyšší dosažené základní vzdělání.

3 Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf 3 Vzdělání.

Tvrzení vztahující se k ekologické stopě

Druhá část výzkumu zaměřená na ekologickou stopu rodin obsahovala 22 tvrzení, s nimiž respondenti vyjadřovali svůj souhlas či nesouhlas v otázce č. 5 a případně doplňovali chybějící možnost v otevřené otázce č. 6.

Tabulka 2 Souhlas s tvrzeními celkově.

Všechna tvrzení (22)	ano	spíše ano	spíše ne	ne
Celkový poměr zastoupení odpovědí (u 207 respondentů)	31,55%	37,7%	22,4%	8,35%
Součet kladných/ záporných odpovědí	69,25%		30,75%	

Při souhrnném hodnocení všech tvrzení vyplynulo, že podle zvolených odpovědí 31,55% respondentů plně s tvrzeními souhlasilo, spíše souhlasilo 37,7% osob, 22,4% spíše nesouhlasilo a úplný nesouhlas uvedlo pouze 8,35% dotazovaných. Sečteme-li částečné a plné souhlasy a odpovědi spíše ne a ne, rozdělí se nám respondenti na skupinu nakloněnou uvedeným tvrzením v 69,25% a 30,75% nesouhlasících.

Z toho vyvozujeme, že více než dvě třetiny rodin se chovají podle zvolených odpovědí v souladu s ekologicky šetrným způsobem života. Třetina respondentů reprezentuje způsob chování neodpovídající životnímu způsobu odpovídajícímu trvale udržitelnému rozvoji.

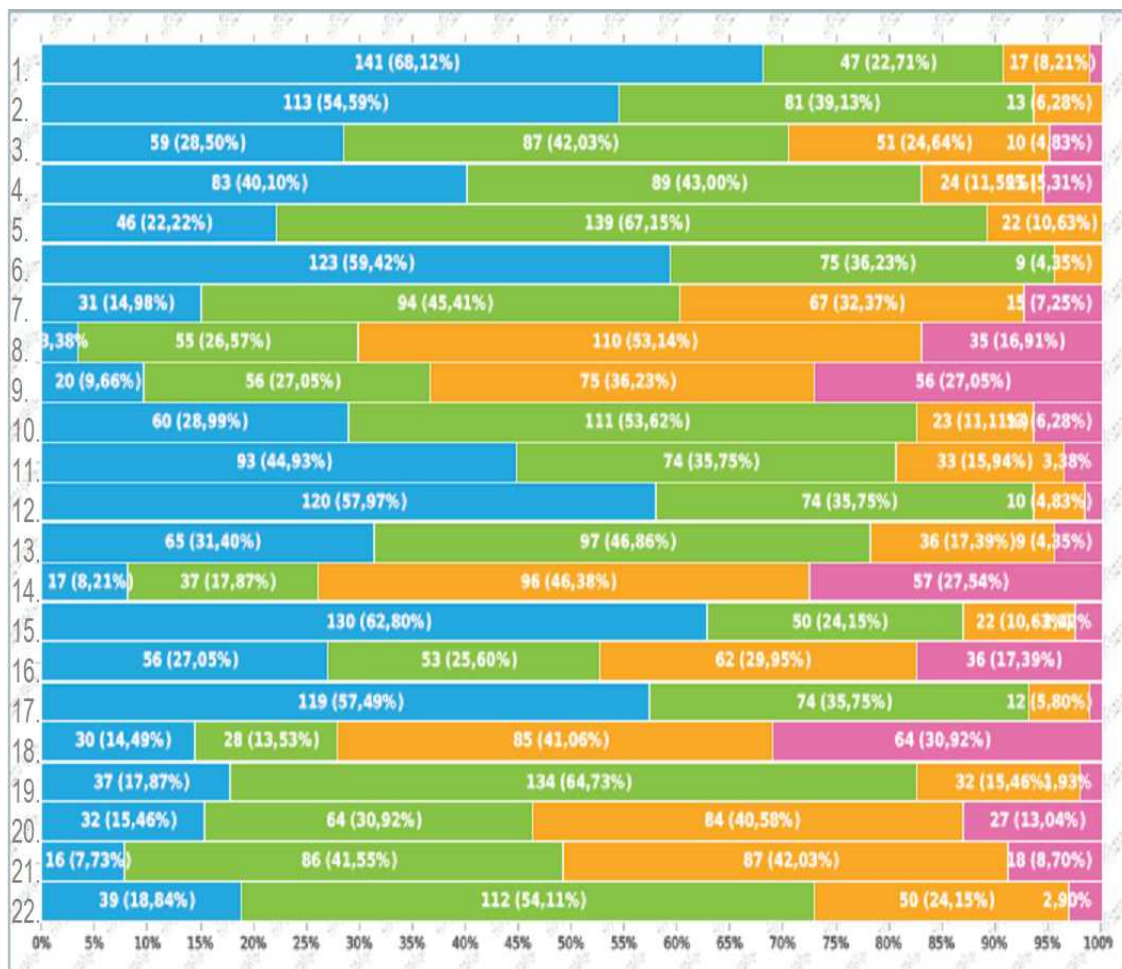
Tabulka 3 Souhlas s jednotlivými tvrzeními.

číslo tvrzení	tvrzení	ano %	spíše ano %	spíše ne %	ne %	celkem %	celkem souhlasí %
1.	třídíme odpad (sklo, papír, plast atd.)	68,12	22,71	8,20	0,97	100,00	90,83
2.	konzumujeme sezónní, lokálně pěstované ovoce a zeleninu	54,59	39,13	6,28	0	100,00	93,72
3.	konzumujeme živočišné výrobky (mléčné či maso) od místních producentů	28,5	42,03	24,64	4,83	100,00	70,53
4.	automobilem převážně jezdíme ve více osobách	40,1	43	11,59	5,31	100,00	83,10
5.	kupujeme především výrobky české produkce	22,22	67,15	10,63	0	100,00	89,37
6.	domácnost vybavujeme úspornými spotřebiči	59,42	36,23	4,35	0	100,00	95,65
7.	dáváme přednost výrobkům s ekoznačkou, či značkou regionální potravina	14,98	45,41	32,36	7,25	100,00	60,39
8.	při nákupu je rozhodující i ekologičnost obalu výrobku	3,38	26,57	53,14	16,91	100,00	29,95
9.	oblečení nakupujeme v second handech či bazarech	9,66	27,05	36,24	27,05	100,00	36,71
10.	kupujeme jen co nezbytně potřebujeme, nové pořizujeme až staré skutečně doslouží	28,99	53,62	11,11	6,28	100,00	82,61
11.	při nákupu používáme vlastní tašku, igelitové sáčky používáme opakovaně	44,93	35,75	15,94	3,38	100,00	80,68
12.	při nákupu se zajímáme o kvalitu výrobku i o jeho složení	57,97	35,75	4,83	1,45	100,00	93,72
13.	dáváme přednost výrobkům z přírodních materiálů	31,40	46,86	17,39	4,35	100,00	78,26
14.	kupujeme biopotraviny	8,21	17,87	46,38	27,54	100,00	26,08
15.	svítíme úspornými žárovkami	62,80	24,15	10,63	2,42	100,00	86,95
16.	spotřebiče, které nepoužíváme vypínáme ze zásuvky (nenecháváme ve stavu "stand by")	27,05	25,60	29,96	17,39	100,00	52,65
17.	krátké vzdálenosti chodíme pěšky nebo jezdíme na kole	57,49	35,75	5,80	0,97	100,01	93,24
18.	při cestování využíváme hlavně autobusy či železnici	14,49	13,53	41,06	30,92	100,00	28,02
19.	nakoupené potraviny bezzbytků spotřebujeme	17,87	64,73	15,47	1,93	100,00	82,60
20.	důležitým faktorem při rozhodování o koupi výrobků je pro nás i fakt, zda nebyly	15,46	30,92	40,58	13,04	100,00	46,38
21.	zajímáme se o dění v naší obci a jsme ochotni veřejně vystoupit, pokud se děje něco proti životnímu prostředí	7,73	41,55	42,02	8,70	100,00	49,28
22.	jsme ochotni se aktivně zapojit do veřejných akcí na ochranu místního životního prostředí (úklid přírodních lokalit, výsadba zeleně, zvelebování dětských hřišť či parků apod.)	18,84	54,11	24,15	2,90	100,00	72,95

Téměř všichni respondenti (přes 90%) uvedli, že vybavují domácnosti úspornými spotřebiči, konzumují sezónní, lokálně pěstované ovoce a zeleninu, zajímají se o kvalitu a složení výrobků a krátké vzdálenosti chodí pěšky nebo jezdí na kole a třídí odpad.

Do 80% se umístila tvrzení o kupování českých výrobků, používání úsporných žárovek, společné jízdě automobilem, koupi jen nezbytných věcí, spotřebě potravin beze zbytků, používání vlastních tašek a opakované používání igelitových pytlíků.

Do 50 % souhlasu se dostalo upřednostňování přírodních materiálů, ochota aktivně se zapojit do akcí na ochranu životního prostředí, konzumace živočišných výrobků místní produkce a výrobkům se značkami eko a regionální potravina a vypínání spotřebičů ze zásuvky.

Graf 4 Souhlas s jednotlivými tvrzeními.

Méně než polovina respondentů se nezajímá o dění v obci, o testování výrobků na zvířatech, odmítá nákup oblečení v second handech či bazarech, nezabývá se ekologičností obalu výrobku, nevyužívá k cestování autobusy či železnici a nekupuje biopotraviny.

U všech odpovědí musíme mít na paměti, že jde o subjektivní hodnocení, které nemusí odpovídat reálnému stavu. Přesto jsou tato zjištění podstatná především z pohledu vnímání důležitosti těchto témat.

Tabulka 4 Tvrzení seřazená podle míry souhlasu.

celkem souhlasí %	tvrzení seřazená podle míry souhlasu respondentů	ano %	spíše ano %	spíše ne %	ne %	číslo tvrzení
95,65	domácnost vybavujeme úspornými spotřebiči	59,42	36,23	4,35	0	6.
93,72	konzumujeme sezónní, lokálně pěstované ovoce a zeleninu	54,59	39,13	6,28	0	2.
93,72	při nákupu se zajímáme o kvalitu výrobku i o jeho složení	57,97	35,75	4,83	1,45	12.
93,24	krátké vzdálenosti chodíme pěšky nebo jezdíme na kole	57,49	35,75	5,80	0,97	17.
90,83	trídíme odpad (sklo, papír, plast atd.)	68,12	22,71	8,20	0,97	1.
89,37	kupujeme především výrobky české produkce	22,22	67,15	10,63	0	5.
86,95	svítíme úspornými žárovkami	62,80	24,15	10,63	2,42	15.
83,10	automobilem převážně jezdíme ve více osobách	40,1	43	11,59	5,31	4.
82,61	kupujeme jen co nezbytně potřebujeme, nové pořizujeme až staré skutečně doslouží	28,99	53,62	11,11	6,28	10.
82,60	nakoupené potraviny bezzbytků spotřebujeme	17,87	64,73	15,47	1,93	19.
80,68	při nákupu používáme vlastní tašku, igelitové sáčky používáme opakovaně	44,93	35,75	15,94	3,38	11.
78,26	dáváme přednost výrobkům z přírodních materiálů	31,40	46,86	17,39	4,35	13.
72,95	jsme ochotni se aktivně zapojit do veřejných akcí na ochranu místního životního prostředí (úklid přírodních lokalit, výsadba zeleně, zvelebování dětských hřišť či parků apod.)	18,84	54,11	24,15	2,90	22.
70,53	konzumujeme živočišné výrobky (mléčné či maso) od místních producentů	28,5	42,03	24,64	4,83	3.
60,39	dáváme přednost výrobkům s ekoznačkou, či značkou regionální potravina	14,98	45,41	32,36	7,25	7.
52,65	spotřebiče, které nepoužíváme vypínáme ze zásuvky (nenecháváme ve stavu "stand by")	27,05	25,60	29,96	17,39	16.
49,28	zajímáme se o dění v naší obci a jsme ochotni veřejně vystoupit, pokud se děje něco proti životnímu prostředí	7,73	41,55	42,02	8,70	21.
46,38	důležitým faktorem při rozhodování o koupi výrobků je pro nás i fakt, zda nebyly testovány na zvířatech	15,46	30,92	40,58	13,04	20.
36,71	oblečení nakupujeme v second handech či bazarech	9,66	27,05	36,24	27,05	9.
29,95	při nákupu je rozhodující i ekologičnost obalu výrobku	3,38	26,57	53,14	16,91	8.
28,02	při cestování využíváme hlavně autobusy či železnici	14,49	13,53	41,06	30,92	18.
26,08	kupujeme biopotraviny	8,21	17,87	46,38	27,54	14.

Do otázky č. 6, která vyzívala k doplnění nějaké činnosti, kterou považuje respondent za prospěšnou pro životní prostředí a jeho rodina ji praktikuje, doplnilo 12 osob následující odpovědi (přepisy):

- produkce vlastních biopotravin a včelaření,
- jízda naplněným autem vyjde levněji než jízda vlakem či autobusem,
- úsporné žárovky nepoužíváme, protože tvoří toxický odpad,
- setkáváme se s podobně smýšlejícím a hospodařícími přáteli,
- nechali bychom opravit například elektrospotřebiče, ale není možnost nebo je to tak nákladné, že se lépe bohužel vyplatí koupit nové:(,
- využíváme sběrný odpad (myšleno asi sběrný dvůr) - odvoz el. spotřebičů, biodpad ze zahrady,

- využíváme chaty v lese, procházky,
- sbírání odpadků v lese,
- otázka o automobilech nezvažuje možnost, že ho nemáme, postrádám dotaz na ple-ny, vložky či vodu,
- společné objednávky v e-shopech šetří životní prostředí i náklady na dopravu,
- považuji za prospěšné zavést kontejner na plechovky, v KM nejsou,
- chybí tu dotaz, zda-li lidé uklízí po psech. My psa nemáme,
- manžel je pravidelným a mnohaletým dárcem krve,
- nekupujeme balenou vodu pijeme vodu z kohoutku,
- sbíráme petláhve při výletech v lese,
- úspora el. energií při topení,
- samopěstitelství.

Produkce vlastních potravin a výpěstků byla obsažena v tvrzení č. 6, připomínka k balené vodě je nepřímo obsažena v tvrzení č. 8.

Respondent upozorňující na výhodnost naplněného auta před použitím hromadných dopravních prostředků měl jistě pravdu, tvrzení č. 4 o jízdě v automobilu ve více osobách se s tvrzením č. 18. o využívání vlaků či autobusů zdánlivě vyrušuje. Každé se však týká odlišného posouzení ekologičnosti, hromadná doprava je stále ekologičtější, přestože může vyjít draž. Tvrzení č. 4 pak zjišťuje, když už lidé jezdí automobilem, zda se snaží plně využívat jeho kapacitu.

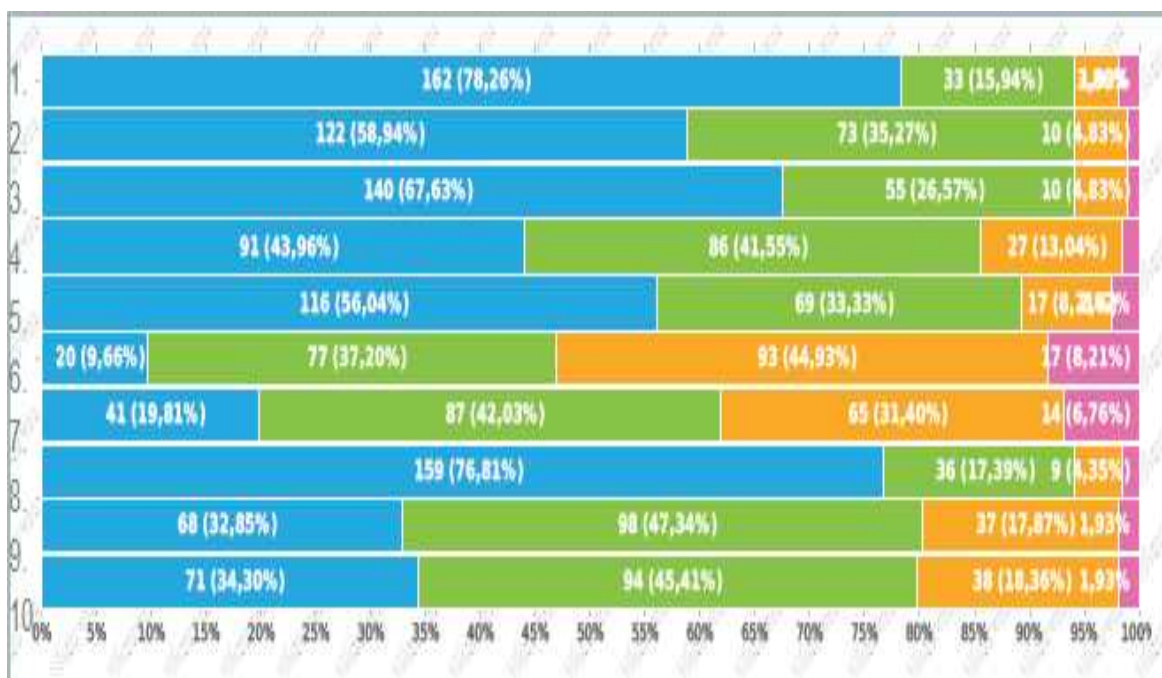
Kvůli očekávané malé četnosti činností jako je využívání látkových plen a vložek, případně menstruačních kalíšků a recyklovatelných typu plen a menstruačních vložek, jsme toto tvrzení nezařadili a spíše očekávali jeho doplnění do možnosti otevřené otázky.

Většina doplněných odpovědí vypovídá o aktivním přístupu těchto respondentů k řešení problematiky životního prostředí.

Využití rozšířené nabídky možností k environmentálně příznivějšímu chování

Otázka č. 7 sledovala zájem o využívání nabídky deseti možností, které v současnosti v městě Kroměříž nejsou k dispozici (přepisy):

1. domácnosti třídící odpad (papír, sklo, plast atd.) by platily nižší poplatek za likvidaci a odvoz komunálního odpadu,
2. pravidelné farmářské trhy, které by dávaly prostor místním firmám, výrobcům a pěstitelům,
3. provoz tržiště, kde by mohli malopěstitelé prodávat své přebytky (bez poplatků za prodejní místo),
4. veřejné akce propagující a informující o místních tradičních plodinách (např. jablko-braní, bramborové hody apod.),
5. dobročinný obchod, kde lze darovat nepotřebné věci, či naopak nakoupit zajímavé použité věci za velmi nízké ceny,
6. setkávání s lidmi, kteří se snaží praktikovat životní styl nakloněný ochraně životního prostředí,
7. tvůrčí dílny, soutěže či výstavy na téma jak z nepotřebných starých věcí vytvořit nové (tzv. upcylace),
8. více cyklostezek ve městě a okolí (bezpečnější cyklotrasy, nové cyklostezky, cyklo-kempy, úschovny kol apod.),
9. aktivnější občanská společnost, více lidí, kterým záleží na místě, kde žijí a také jsou ochotni pro to něco udělat,
10. informace v místních médiích (jak být EKO - logický i - EKO - nomický),

Graf 5 Využívanost nabízených možností.

Téměř všichni dotazovaní (přes 90 %) uvedli, že by využívali trhy s výtěskými a výrobky místních firem, nabídky za třídění odpadu platit nižší poplatky, provoz tržiště pro prodávání přebytků malopěstitelů a větší nabídku cyklostezek.

Nad 80% využívanost se dostal dobročinný obchod, oslavy plodin a aktivnější občanská společnost. Více než tři čtvrtiny respondentů by využili informace o ekologických a ekonomických tipech v místních médiích. Tvůrčí upcyklační dílny zaujaly necelých 62 % rodičů a setkávání s lidmi nakloněnými ochraně životního prostředí by využilo necelých 50 % osob.

Tabulka 5 Míra potencionální využitvanosti nabízených aktivit.

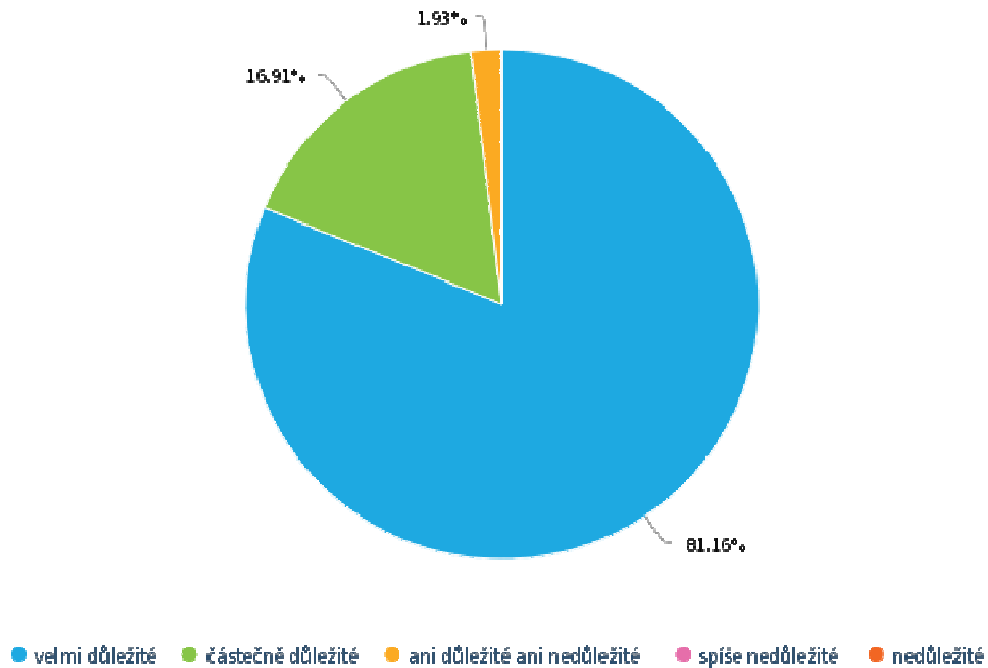
celkem souhlasí %	využívání nabízených možností	číslo mož- ností
94,21	pravidelné farmářské trhy, které by dávaly prostor místním firmám, výrobcům a pěstitelům	2.
94,2	domácnosti třídící odpad (papír, sklo, plast atd.) by platily nižší poplatek za likvidaci a odvoz komunálního odpadu	1.
94,2	provoz tržišť, kde by mohli malopěstitelé prodávat své přebytky (bez poplatků za prodejní místo)	3.
94,2	více cyklostezek ve městě a okolí (bezpečnější cyklotrasy, nové cyklostezky, cyklokempy, úschovny kol apod.)	8.
89,37	dobročinný obchod, kde lze darovat nepotřebné věci, či naopak nakoupit zajímavé použité věci za velmi nízké ceny	5.
85,51	veřejné akce propagující a informující o místních tradičních plodinách (např. jablkobraní, bramborové hody apod.)	4.
80,19	aktivnější občanská společnost, více lidí, kterým záleží na místě, kde žijí a také jsou ochotni pro to něco udělat	9.
79,71	informace v místních médiích (jak být EKO - logický i - EKO - nomický)	10.
61,84	tvůrčí dílny, soutěže či výstavy na téma jak z nepotřebných starých věcí vytvořit nové (tzv. upcyklace)	7.
46,86	setkávání s lidmi, kteří se snaží praktikovat životní styl nakloněný ochraně životního prostředí	6.

Důležitost vedení dětí k ochraně přírody

Čtvrtá část dotazníku se zabývala názorem rodičů na vedení dětí k ochraně přírody. Téměř všichni respondenti (98,07 %) uvedli, že považují vedení dětí k ochraně životního prostředí za důležité.

81,16 % (168 osob) zvolilo možnost velmi důležité a 16,91 % částečně důležité (35 osob). Pouze 4 lidé uvedli, že toto téma považují za neutrální, nevyskytla se ani jedna odpověď z možností spíše nedůležité a nedůležité.

8 Vést své děti k ochraně životního prostředí považujete za:

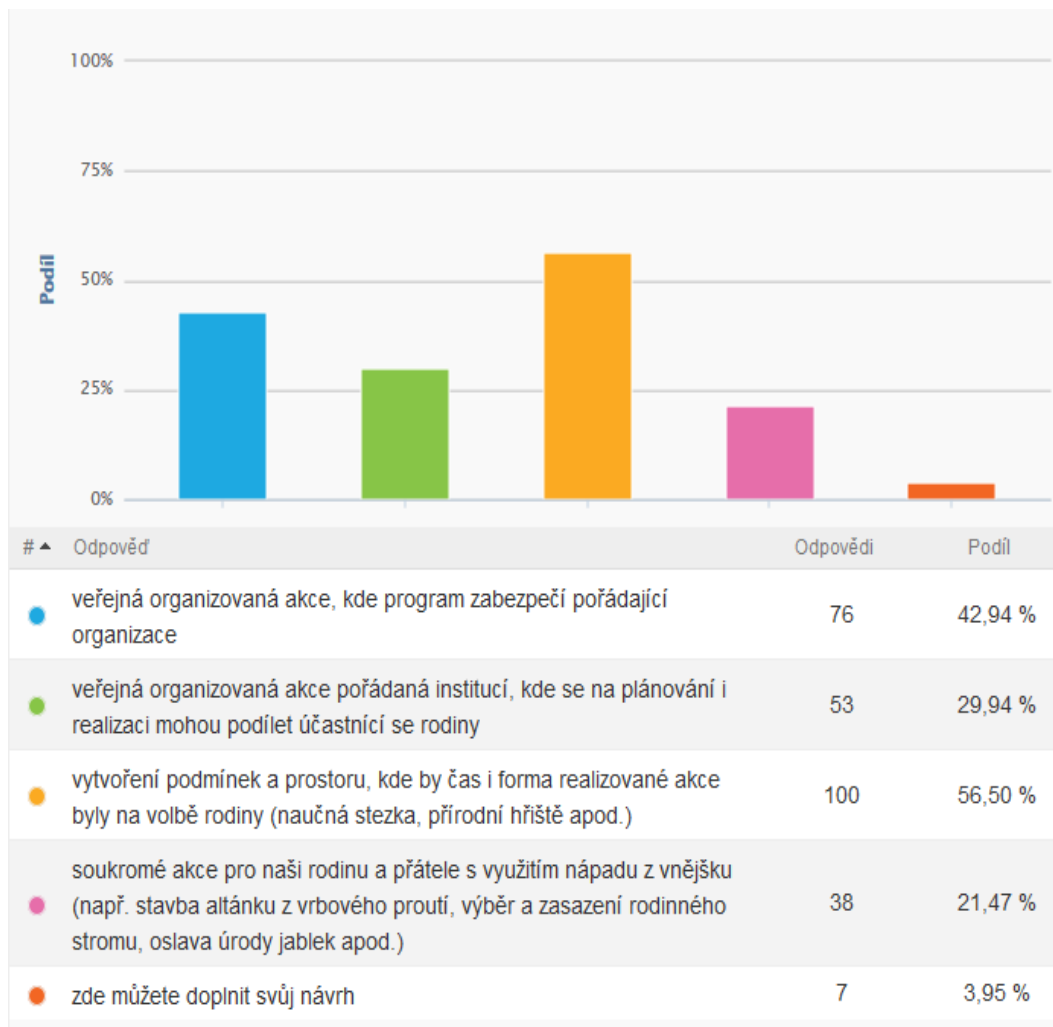
Graf 6 Důležitost vedení dětí k ochraně přírody.

Při zkoušení filtrace otázek jsme neobjevili žádnou souvislost mezi věkem, pohlavím nebo vzděláním respondentů a zvolenými odpověďmi. Protože tyto souvislosti nejsou předmětem výzkumu, neuvádíme další podrobnosti ani neprovádíme ověřování těchto zjištění, jinými statistickými metodami.

Formy a typy zvolených akcí

Pátá část dotazníku složená z otázek č. 9 a č. 10, měla za úkol shromáždit názory a náměty rodičů pro možné akce pro rodiny zaměřené na environmentální tematiku.

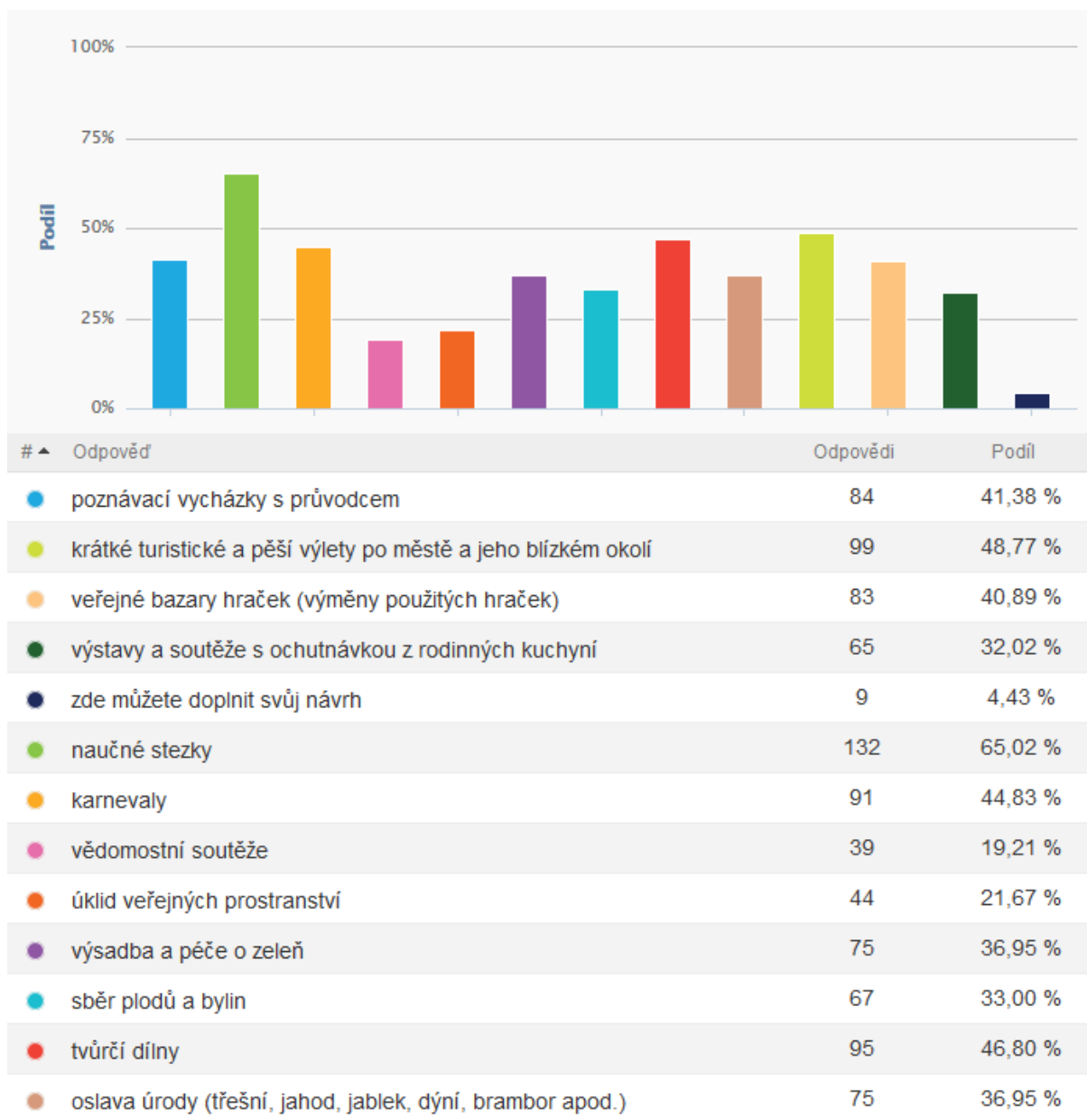
Více než polovina tázaných preferuje vytvoření podmínek a prostoru pro činnost, dobu i formu by si rodina zvolila sama. 43 % dotazovaných upřednostňuje veřejné organizované programy a necelá třetina by se s rodinou byla ochotna zapojit i do jejich organizace. Pětina rodičů by využila nápady z programů pro soukromé akce s přáteli.

Graf 7 Formy akcí.

Návrhy doplněné respondenty:

1. přednášky, interaktivní hry při veřejných setkáních pro rodiny s dětmi (v přírodě i interiéru) 2x ročně,
2. typ, který praktikujeme = přátelské neorganizované, spontánní, aktivní v okruhu vlastních přátel,
3. ukázka recyklace plus ukázka, co lze z použitých obalů vyrobit,
4. vést děti k ochraně životního prostředí považují za důležité,
5. zahrádka při škole či školce,
6. a 7. x = pole bylo zaškrtnuto, ale nebylo vyplněno.

Graf 8 Typy akcí.

Z typů nabízených aktivit byl nejvyšší zájem o naučné stezky (65,02 %), náklonost necelé poloviny respondentů získaly krátké turistické a pěší výlety po městě a blízkém okolí (48,77 %), tvůrčí dílny (46,8%), karnevaly (44,83 %), jen o trochu méně (41,38 %) poznávací vycházky s průvodcem, veřejné bazary hraček (40,89 %), výsadba a péče o zeleň (36,95 %) a oslavy úrody (36,95%). Třetině dotazovaných se líbil sběr plodů a bylin (33 %) a výstavy a soutěže s ochutnávkami (32,02 %). Pětina respondentů by se byla ochotná účastnit úklidů veřejných prostranství (21,67 %) a vědomostních soutěží (19,21 %).

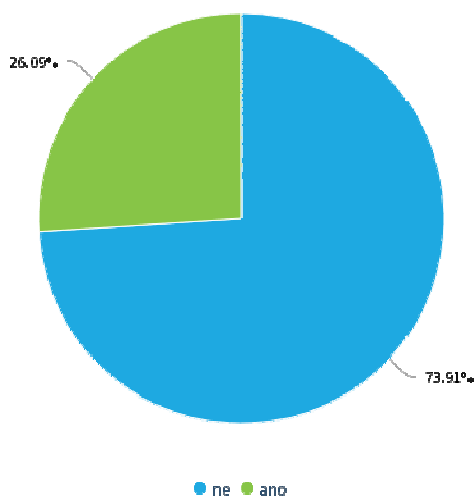
Návrhy doplněné respondenty:

1. účastníci bychom se rádi spouštěly akcí, ale důležitou roli hraje nedostatek času, aktivity by museli být přímo v místě bydliště,
2. více přednášek o životním stylu, jak pečovat o své zdraví, o přírodu, o třídění odpadu, o biopotravinách, o ekopěstitelích,
3. co potřebujeme, si zařídíme sami, hlavně nic financovaného a dotovaného z EU,
4. ukázka recyklace,
5. cyklostezky.

Zaslání informací na získané kontakty

Poslední dotaz výzkumu byl zařazen jako možnost zpětné vazby pro respondenty, aby se měli možnost dozvědět, jak dopadl výzkum, jehož se účastnili. Druhým důvodem bylo získání kontaktů potenciálních účastníků chystaných akcí. Při zasílání zprávy o výzkumu a návrhu programu budou respondenti, požádáni o vyjádření k nim a případný souhlas se zařazením do adresáře, jenž bude sloužit k zasílání informací ke konaným akcím.

11 Máte zájem o informace z projektu, ke kterému je prováděn tento výzkum?

Graf 9 Zájem o informace z projektu.

Zájem o zaslání informací o výzkumu a projektu projevila více než čtvrtina rodičů, jež se výzkumu účastnili.

4.4 Interpretace dat

Vysoký podíl žen (88 %) je obrazem složení rodičů, kteří vodí a vyzvedávají děti ze školky, chodí s nimi do MC či k lékaři. Toto vysoké číslo lze odůvodnit jednak tím, že 55 rodičů má celkem 60 dětí ve věku do 3 let. Je tedy pravděpodobné, že děti do a ze zařízení vodí a vyzvedávají matky, jež jsou na rodičovské či mateřské dovolené s mladším sourozencem. Dále tím, že 57 rodičů uvedlo i děti ve skupině od 7 – 9 let (64 dětí), je tedy možné, že matky byly na RD či MD před rokem či třemi, agendu komunikace s MŠ proto tudíž častěji vyřizují díky minulým zkušenostem nebo ze zvyku právě ony.

Téměř 70 % osob je ve věku od 30 – 40 let, osoby mladší 30 let a starší 40 jsou zastoupeny stejným poměrem kolem 16 %, mladší 25 let byly jen 2 rodiče. Což téměř odpovídá údajům ČSÚ o věku rodičů při narození dětí (<http://csugeo.i-server.cz>).

Údaje k nejvyššímu dosaženému vzdělání naopak datům ČSÚ (<http://csugeo.i-server.cz>) neodpovídají. Tento výsledek může být způsoben výběrovostí vzorku respondentů, do něhož nejsou zahrnuty starší generace občanů, mezi nimiž jsou častěji zastoupení absolventi středních škol a učňovských oborů. Dalším důvodem vyššího vzdělání respondentů než celorepublikový průměr je předpoklad, že osoby s vyšším vzděláním více působí v administrativě, proto byly k vyplnění dotazníku ochotnější než lidé pracující manuálně.

Dotaz zaměřený na počty dětí byl při sestavování ovlivněn nabídkami forem a vyhodnocení jednotlivých typů otázek, jež poskytoval program Survio. Elektronická verze vyžadovala vždy zadání pouze jedné z nabízených odpovědí, ta však byla zároveň povinná. Proto musel být do této otázky zahrnut i sloupec s názvem „žádné z této věkové kategorie“. V papírové verzi dotazníku respondenty tato kategorie pletla a mnozí místo zaškrtování doplňovali do tabulky i čísla. Nicméně údaje potřebné pro výzkum z něj získat šlo. Tato otázka byla zároveň filtrem pro ověření, zda respondenti spadají do cílové skupiny.

Tvrzení k ekologické stopě, která měla odrážet postoje odpovídající nastavení parametrů v hodnocení ekologické stopy, byla z důvodu časové náročnosti takového dotazníku zestručněna téměř na polovinu. Některá tvrzení nebyla dobře formulovaná (např. oblečení nakupujeme v second handech či bazarech), mohla být upřesněna delší formulací tvrzení.

Tato celá otázka však neměla za cíl zjistit nebo ověřovat ekologickou stopu rodin, ale spíše nastínit do jaké míry jsou daná témata rodině vlastní a nakolik si myslí, že odpovídají jejich chování. Není zde zjišťována míra ani frekvence těchto činností. Asi nejtýpickejším představitelem tvrzení a ne potvrzením aktuálního stavu je č. 3 - konzumujeme sezónní, lokálně pěstované ovoce a zeleninu. Máme pochybnosti, že 94 % respondentů v tomto ročním období konzumuje lokálně pěstované ovoce a zeleninu. Důležité však je zjištění, že téměř všichni, preferují konzumaci sezónního, lokálně pěstovaného ovoce a zeleniny.

Shrnutím výsledků této otázky jako celku můžeme konstatovat, že více než dvě třetiny respondentů uvedlo částečný nebo úplný souhlas s předloženými tvrzeními, nesouhlas necelá třetina.

Potvrzení vyšší míry souhlasu jsme předpokládali u úsporných spotřebičů, u kvality a složení výrobku, třídění odpadu menší míru u biopotravin, zájmu o dění v obci, o ekologičnost obalu a využívání autobusů a železnice. Překvapením však byl 73 % souhlas se zapojením do veřejných akcí typu úklid přírodních lokalit a zvelebování dětských hřišť či parků, u něhož jsme počítali s podobným umístěním, jako mělo téma týkající se dění v obci.

U dotazu na testování výrobků na zvířatech jsme při asistovaném vyplňování v mateřském centru zjistili, že někteří respondenti předpokládají, že je-li výrobek testován na zvířatech, tak to na něm je uvedeno. Tyto osoby pak byly velmi překvapeny opakem tohoto tvrzení.

U nabízených možností (otázka č. 7) jsme se setkali s neočekávaným zájmem o tyto aktivity, 4 z nich přesahovali dokonce hranici 90 % zájmu všech dotazovaných, téměř čtyři další aktivity se setkaly se zájmem do 80 %. Pouze jedna aktivita (a to „setkávání s lidmi, kteří praktikují životní styl nakloněný ochraně životního prostředí“) se dostala pod 50 % možnou využitelnost (47 %). Vzhledem k míře projeveného zájmu o tyto aktivity usuzujeme, že by jejich zavedení a následné využívání občany mohlo výrazně přispět k rozšíření pro environmentálního chování v Kroměříži.

Velmi neočekávaným výsledkem byla velmi vysoká míra důležitosti (97 %) vychovávat děti k ochraně životního prostředí a nulové zastoupení nezájmu o tuto problematiku. Velké procento zastoupení důležitosti rodičovské výchovy pozitivní k přírodě mohlo být způsobeno současnou popularizací tohoto tématu, tlakem z pozice vnějšího očekávání, co je dobré i skutečným vnitřním přesvědčením respondentů. Tento výsledek odpovídá trendu tzv.

platonické lásky k přírodě, všichni ji milujeme, ale chodíme do ní jen málo a pro její ochranu neděláme nic (Strejčková, 2005).

Více než polovina rodičů by uvítala vytvoření podmínek a prostoru pro aktivity s dětmi, organizaci by si rodiny zařídily ve vlastním čase. Přes 70 % respondentů by ocenilo veřejně organizované akce, přičemž téměř polovina z nich by se byla ochotna na jejím plánování i realizaci podílet. Pětina rodičů by ocenila náměty pro soukromé akce s přáteli či širší rodinou.

Všechny aktivity uvedené v otázce č. 10 byly označeny minimálně pětinou respondentů za tak zajímavé, že by se jich byli ochotni s rodinami účastnit. Z nabízených typů akcí se překvapivě s nejvyšším zájmem setkaly naučné stezky a pěší výlety a poznávací vycházky s průvodcem, u karnevalů jsme vyšší zájem předpokládali. Ostatní aktivity byly také často zvoleny za zajímavé a přibližně třetina rodin by se jich případně zúčastnila.

Shrnutí

Na základě informací získaných z výzkumu jsme stanovili tyto zásady a náležitosti, jež budou zpracované návrhy programů pro rodiče s dětmi obsahovat.

Při propagaci i přípravách programu zdůrazňovat, že téměř všichni rodiče dětí předškolního věku považují výchovu k ochraně přírody za důležitou. Při konaných akcích rodičům zmiňovat, které činnosti a jak přispívají k environmentální senzitivě dětí.

U veřejně organizovaných akcí umožnit velké části rodin aktivní zapojení při přípravách i realizaci akce, tímto zapojením však účast nepodmiňovat.

Aktivity koncipovat tak, aby mohly být prováděny i samostatně rodinou.

Chystaného projektu zařadit všechny aktivity uvedené v otázce č. 10. Méně prostoru věnovat kvízům a zaměřit se na zmapování stávajících naučných stezek v Kroměříži, možnosti pěších výletů po městě, dále na naučné vycházky s průvodcem, zapojovat do programů tvorbu masek a tvůrčí dílny.

4.5 Doporučení pro praxi

- Využít informací z otázky č. 7 jako argumentů pro prokázání zájmu veřejnosti o uvedené aktivity.
- Pozvat na chystané programy místní výrobce a pěstitele, nebo alespoň získat informace o jejich produkci.
- Na programech zaměřených na odpady a jejich třídění umístit informační panel o dobré praxi v ČR či zahraničí, o tom, jak to probíhá v Kroměříži (ve velmi zjednodušené formě s obrázky) a vyzvat k vyjádření, co by v našem městě uvítali za změny. Návrhy publikovat jako součást informací o konané akci v místních médiích, případně předat návrh představitelům města.
- Zjistit podmínky provozu tržiště či jeho části pro potřeby prodávání přebytků malopěstitelů (oslovit městský úřad, svazy chovatelů a zahrádkářů apod.).
- Mapovat pomocí dobrovolníků z řad rodin, které se účastní akcí nebo oslovením jiných aktivních občanů či sdružení, kvalitu cyklostezek a hodnotit jejich bezpečnost vzhledem k dětským cyklistům.
- Zajistit vhodné prostory pro dobročinný obchod, získat praktické zkušenosti z podobného projektu (Ostrava). Výsledky výzkumu použít jako jeden z argumentů k prokázání zájmu o podobný projekt v Kroměříži.
- Zařadit do projektu jablkobraní a vyzvat místní občany i organizace k jakékoliv formě zapojení do této akce. Využít termínu i nabídky programu již konaných akcí na podporu původních druhů jablek.
- Na konaných akcích vždy na závěr vyzvat děti i rodiče k hodnocení akce a k zaznamenání obrázkem či písmem jejich návrhů. Poté zapracovat tyto informace do zprávy o konané akci pro místní média.
- V rámci akce k odpadům zařadit i tvůrčí upcyklační dílny, uspořádat výstavu, ocenit nejlepší nápady v místním tisku.

- Po každém programu uveřejnit v místních médiích informace o jeho průběhu, dále pak návody a náměty z akce, které lze použít pro individuální realizaci podobného programu.
- Zpracovat soubor informací dle výsledků otázky k ekologické stopě. U tvrzení, která získala nad 50 % souhlasů rozšířením základních informací o podrobnější údaje. U tvrzení podpořených méně než polovičním souhlasem formulovat argumenty na jejich podporu. V rámci jednoho z programů děti nakreslí či vyzdobí jednotlivá témata, jež budou každé na samostatném plakátku a rodiče dopíší názory či vysvětlivky k obrázkům.
- Získání odborných garantů (odborní pracovníci města, pedagogové, lektori působící ve Zlínském kraji, pracovníci ze spolupracujících neziskových organizací či jiných institucí atd.).

Poslání projektu

Posláním této aktivity je podpořit environmentální výchovu u dětí v rodině, vytvořit příležitost, jak zapojit celé rodiny a posílit tak jejich společné fungování, navázat komunitní spolupráci – podpora sdružování lidí, kteří mají zájem o přírodu a ochranu životního prostředí.

Ne méně důležité je prosítování nejen rodin a výchovných zařízení, ale i dalších institucí, zájmových skupin či spolků, jejichž vzájemné spolupráce při pořádání různých akcí může být velkou pomocí a oživením společenských aktivit pořádaných na území města Kroměříže.

Účelem plánovaných aktivit není budovat něco nového, ale především navázání na již konané akce a jejich obohacení o nové prvky. Dále přinesení nové dimenze využívání stávajícím přírodním prostorům a zákoutím města. Především však jde o aktivní zapojení se do poznávání a pečování o místo, kde žijeme - Kroměříž.

Návrh projektu obecně + obecná doporučení

Pro pořadatele:

- vždy mít pytle na třídění odpadu (vyzývat k mapování nepořádku),
- fotoaparát,
- na konci každého programu vyzývat děti k tvoření společného díla – to použít na propagaci na informování veřejnosti o proběhlé akci,
- chtít po dětech či rodinách náměty, jak to příště vylepšit,
- před konáním akce oslovit neziskovky a spolky a nabídnout jim možnost zapojení,
- vyzývat, aby si rodiny udělaly procházku před a po programu a měli tak možnost být sami, zhodnotit,
- vyzývat k všímání si rostlin, živočichů, brát si lupy, dalekohledy, foťáky,
- dělat z akcí články do novin – děti nakreslí, rodiče napíšou, co sdělit dál,
- mít malou lékárničku s pinzetou, desinfekcí, náplastmi apod...

Pro účastníky:

- focení rodin navzájem, mít fotografii, kde jsme všichni,
- seznamování s jinými rodinami,
- zpětná vazba reflexe, chceme se účastnit něčeho podobného...,
- společná příprava – jak se nachystat do přírody,
- mapování míst v KM, značení si, kde jsme byli, jak chceme jít do mapy města,
- základ pro nové rodinné tradice,
- vzájemná pomoc rodin,
- vždy sebou nosit pití a alespoň malou svačinku,
- poznávání nových druhů, ohleduplnosti – co mám rád já, co potřebuju, bez čeho nemůžu být a proč, vztahovat tyto otázky k druhým lidem a živočichům s rostlinami.

Návrhy jednotlivých aktivit

4.5.1 Rodinná alej

Popis aktivity (nová): Seznámení se stromy (proč jsou důležité, co nám přinášejí, jaké druhy stromů se budou sadit). Rozdělení stromků rodinám, průzkum stromku rodinou (struktura kůry, listu, tvar a podoba kořene). Kvíz – aneb kolik jsme si toho zapamatovali a zjistili. Adopce stromu – práva a povinnosti, co ke stromu máme, možnost označit strom cedulkou se jménem nebo jiným označením rodiny. Značení míst výkopu, rodinný výkop (každý si kopne), sázení. Svačina pod stromy s reflexí - co a proč jsme dělali, co se nám líbilo, co jsme si zapamatovali...

Místo realizace: lokalita bude upřesněna na základě dohody s městem Kroměříž (KM)

Počasí, roční období: výsadba jaro, ostatní aktivity u stromu, celý rok

Potřebné vybavení, pomůcky:

- rýče, konve s vodou, stromky – zajistí o.s. Barbořice ve spolupráci s městem KM a firmou Biopas (firma zajišťující na území města odpadové hospodářství a péči o zeleň),
- vytvořený krátký kvíz ke znalostem o stromech, zajistí o. s. Barbořice,
- pracovní oblečení, podložka na psaní, psací potřeby, 2 x list papíru formátu A4.

Další náměty:

- sledování změny stromu v jednotlivých ročních obdobích (kůra, listy, hmyzí a ptačí sousedi stromu),
- každoroční focení rodiny u stromu a pozorování změn růstu stromu i rodiny (měření stromu i dětí),
- děti nakreslí „fotografii“ či krátký komiks, jak jsme sadili (doma, či na místě), který mohou prezentovat kamarádům či dalším rodinným příslušníkům jako důkaz svého přispění pro krásnější a zelenější KM,

Cíl: možnost vytvořit si vztah ke konkrétnímu místu, stromu, společná aktivita rodiny, komunikace při práci.

4.5.2 Motýlí zahrada

„Oproti anglickému trávníku je kvetoucí louka mnohem šetrnější k životnímu prostředí, protože nevyžaduje časté sekání ani chemické ošetření a poskytuje přirozené útočiště mnoha rostlinám a živočichům. Taky dokáže udržet více vody. A hlavně je to báječné místo pro pozorování motýlů“ (Javna, 2012, s. 89).

Popis aktivity (nová): Seznámení s květinami (jak se sadí, jaká mají semínka, jak budou kvést, co nám přinášejí, jaké motýly přilákají, mají tu co jíst housenky, kuklení). Rozdělení semínek, jejich prohlížení a zkusit k nim přiřadit rozkvetlou rostlinku. Kvíz – aneb kolik jsme si toho zapamatovali a zjistili. Příprava záhonku (každý si kopne), sázení, zalévání. Svačina s reflexí (co a proč jsme dělali, co se nám líbilo, co jsme si zapamatovali).

Místo realizace: slunné ne příliš větrné místo, lokalita bude upřesněna na základě dohody s městem Kroměříž

Počasí, roční období: výsadba jaro, ostatní aktivity jaro - podzim

Potřebné vybavení, pomůcky:

- rýče, konve s vodou, semínka (komule davidova, sporýš lékařský, chrastavec rolní, večernice vonná, rozchodník nachový, astra, sadec konopáč, levandule, trýzel vonný, afrikán (Jančaříková, Kapuciánová, 2013)) – zajistí o.s. Barbořice ve spolupráci s městem KM a firmou Biopas,
- květinové pexeso – květiny a jejich semínka – obrázky, zajistí o. s. Barbořice,
- vytvořený krátkého kvízu o kytkách a motýlech obecně, zajistí o. s. Barbořice,
- pracovní oblečení, pevná uzavřená obuv, podložka na psaní, psací potřeby, 2 x papír formátu A4.

Další náměty:

- sledování změn v čase, kdy kvete, která květina, pozorování motýlů, housenek a kukel,
- motýlí životopis – aneb jak to chodí mezi motýly, pohybová hra (od vajíčka, housenka, zakuklení, klubání se, úprava křídel, opilování, sosání).

Cíl: možnost vytvořit si vztah ke konkrétnímu místu, společná aktivita rodiny, komunikace při práci, rozvoj pohybových schopností, získání informací o motýlech, květinách a vzájemné propojenosti přírody.

4.5.3 Jarní či podzimní úklid

Popis aktivity (rozšíření): Čištění místní lokality od odpadu. Seznámení s pravidly bezpečnosti při sběru, se systémem třídění i shromažďování odpadu. Děti nesmějí sbírat samy, mají za úkol vyhledávat nepořádek, k dispozici jsou jim úchyty na tyčkách a kbelíky, rodina má svůj rodinný pytel. Při sběru a mapování lokality dostanou děti za úkol informovat a upozorňovat rodiče či úklidového důstojníka na zajímavé nálezy. Ty jsou vyfoceny, ať jde o přírodní poklady či odpad. Na závěr všichni účastníci udělají nějakou svoji značku na ceduli s datem akce a množstvím nasbíraného nepořádku, která se v dané lokalitě umístí.

Místo realizace: lesík na Barbořině, lokalita za Psychiatrickou nemocnicí KM, sad za sídlištěm Zachar (lokality budou upřesněny)

Počasí, roční období: jaro, podzim

Potřebné vybavení, pomůcky:

- kbelíky, pytle na odpad, ruční váhu, dvoukolový vozík, ochranné rukavice, tyčky s úchyty, předepsanou ceduli, vodu na mytí rukou, desinfekci na ruce, fotoaparát, psací a kreslicí potřeby zajistí o.s. Barbořice,
- pracovní oblečení, pevná uzavřená obuv.

Další náměty:

- děti pozorují a kreslí živočichy i rostliny, které objeví - na vývěsní ceduli s nápisem místní kroměřížáci, ta bude připevněna k ceduli s informacemi o úklidové akci,
- děti mohou z přírodnin nasbíraných v lokalitě tvořit domečky pro skřítky, kteří budou dávat pozor na zvířátka a rostliny, co tu žijí a snažit se je chránit před těmi, co zde dělají nepořádek, rodičům nebo kamarádům pak mohou popsat, jak se skřítek jmenuje, co mu přichystaly, na vycházkách pak můžeme pozorovat změny této lokality,
- s dětmi se také můžeme bavit na téma, proč to děláme, jak tím přírodě pomáháme, proč lidé vyhazují odpadky, co se za jak dlouho rozloží apod..

Cíl: vytvoření si vztahu ke konkrétnímu místu, společná aktivita rodiny, komunikace při práci, volný pohyb v přírodním terénu, rozvoj pohybových schopností, získání informací o odpadech, o tom, jak se chovat, když něco v přírodě najdu, bezpečnost práce při sběru, komu ubližujeme, když vyhazujeme odpad do přírody.

4.5.4 Férová snídaně

Popis aktivity (rozšíření): Férová snídaně je akce konaná při příležitosti Světového dne pro fair trade – což znamená férový nebo přesněji spravedlivý obchod a připadá na druhou květnovou sobotu. S dětmi nachystáme dopředu vybavení a připravíme snídani sebou. Akce je skvělou příležitostí, jak se setkat s přáteli v neobvyklý čas a zažít příjemné sobotní dopoledne (www.ferovasnidane.cz). Pomocí párů obrázků zkusíme dětem vysvětlit, co je a co není fér, jak pomůžeme, když budeme kupovat férové věci.

Místo realizace: louka pod zámek v Podzámecké zahradě, v případě nepříznivého počasí se akce přesouvá do krytého prostoru (informace o náhradním místě je vždy před konáním akce uveřejněna na www.ferovasnidane.cz/snidane/kromeriz)

Počasí, roční období: akce se koná za každého počasí

Potřebné vybavení, pomůcky:

- deka, hrníčky, talíře, ubrousky, apod. prostě vše, co potřebujete k servírování Vaší snídaně, na jídlo nějaké fairtradové dobroty, z místních nebo fairtradových surovin (kakao, čokoláda, čaj, káva), domácí buchty, koláče, nebo chleba s domácí marmeládou, sýrem od farmáře či medem od místního včelaře (více info na www.ferovasnidane.cz),
- kontaktní osoba je vždy uvedena na www.ferovasnidane.cz/snidane/kromeriz,
- aktivitu „co je a není férové“ (obrázky) - zajistí o. s. Barbořice.

Další náměty:

- snídaně poslepu, každý člen rodiny si připraví do krabičky svačinku rozdělenou na počet dílů odpovídající počtu členů rodiny, tak aby ostatní neznali všechny ingredience (dětem raději připravíme spektrum možných potravin pro přípravu překvapení). Při piknikové snídani pak kuchař vyzve strážníky, aby zavřeli oči a otevřeli ústa, všichni pak zašeptají svůj typ složení svačinky kuchaři do ucha, postupně se vystřídáme,
- hádat také můžeme společně složení receptu buchty od sousedů apod..

Cíl: společná aktivita rodiny, rozvoj úsudku a kritického myšlení, schopnost přichystat jídlo, přemýšlení o tom, co jíme a o složení a původu ingrediencí, které používáme, podpora místních výrobců, pěstitelů a fair trade výrobků.

4.5.5 Naučné stezky a) b) c) d)

Popis aktivity (rozšíření): Procházka s průvodcem se znalostmi o místní fauně a flóře. Nejdříve jsou rodiny i děti informovány o tom, že jestli chtějí něco vidět a slyšet, tak se musejí chovat ohleduplně. Náplní pak je sledování a pojmenovávání mini obyvatel v místě naučné stezky, zjišťování, čím se živí, co potřebují k životu, u jednotlivých zastávek je vyprávěn příběh (ekonarologie), ve kterém figurují místní živočichové a rostliny.

Místo realizace: naučné stezky u Biocentra Hráza, biokoridor Zacharka, Zámeček a Bílany

Počasí, roční období: jaro, léto, podzim, zima

Potřebné vybavení, pomůcky: - nemusí být - lupa, dalekohled

- materiály k doplnění informací k poškozeným inf. tabulím – zajistí o. s. Barobřice

Další náměty:

- tvoření mandal z přírodních materiálů na výzdobu stanovišť,
- telefonování na spadlý kmen, na jedné straně kmenu stojí volající, který vysílá signály tukaním (např. 1x dřepnout, 2x postavit se, 3 x vyskočit apod.) na druhé straně u kmenu poslouchající svojí reakcí potvrzují, že slyšeli dobře (Jančaříková, 2010).

Cíl EV, další dílčí cíle:

- možnost vytvořit si vztah ke konkrétnímu místu, společná aktivita rodiny, získání informací o živočiších a rostlinách v přírodních lokalitách města.

Další info:

a)

Název:	NS Biocentrum Hráza
Zaměření stezky:	příroda
Začátek stezky:	šterkoviště Hráza, jv. část Kroměříže
Konec stezky:	šterkoviště Hráza – NS tvoří okruh
Délka:	2 km
Počet zastavení:	10
Čas prohlídky:	0,5 hod
Typ stezky:	pěší, cyklistická
Správce:	ZO ČSOP Planorbis Kroměříž

b)

Název:	NS biokoridor Zacharka
Zaměření stezky:	příroda
Začátek stezky:	lokalita biokoridoru Zacharka u Kroměříže
Konec stezky:	lokalita biokoridoru Zacharka u Kroměříže – NS tvoří okruh
Délka:	1 km
Čas prohlídky:	0,5 hod
Počet zastavení:	10
Typ stezky:	pěší, cyklistická
Správce:	ZO ČSOP Planorbis Kroměříž

c)

Název:	NS Zámeček
Zaměření stezky:	příroda
Začátek stezky:	vstup do lesa Zámeček od Kroměříže
Konec stezky:	výstup z lesa u Záhlinic
Délka:	5 km
Čas prohlídky:	1 hod
Počet zastavení:	13
Typ stezky:	pěší, cyklistická
Správce:	ZO ČSOP Planorbis Kroměříž

d)

Název:	NS Stonáč
Zaměření stezky:	příroda
Začátek stezky:	začátek cyklostezky u Bílan v Kroměříži
Konec stezky:	konec cyklostezky Bílany
Délka:	1 km
Čas prohlídky:	0,5 hod
Počet zastavení:	6
Typ stezky:	pěší, cyklistická
Správce:	ZO ČSOP Planorbis Kroměříž (www.naucnastezka.cz)

4.5.6 Bosky park

Popis aktivity (nové): Deky se rozprostřou na jedné z luk do půlkruhu, zujeme si boty a povídáme pohádku, či příběh jak měli chodidla a prstíky svátek. Chodíme v trávě a necháme prstíky a chodidla, aby si prohlíželi a hladili trávu, hlínu... pak něco najdou šišku, klacík, kamínek a zkusí to podat ruce, jiné noze s volnými prstíky apod.. Zkoušíme chodit po různém terénu (www.barfusspark.info). Každá rodina poté připraví vedle své deky hmatovou hromádku (klacíků, listů, kamenů apod. – pozor ne ostré) pak se můžou všichni projít po jednotlivých stanovištích. Na konec můžou jít odvážlivci na delší procházku po Podzámecké zahradě. Na závěr si rodiny sednou na své deky, očistí nohy, mohou si v kruhu namasírovat chodidla a povídat si o tom, co zažili.

Místo realizace: Podzámecká zahrada

Počasí, roční období: léto, teplé počasí

Potřebné vybavení, pomůcky: deka, ručník, pet láhev s vodou na omytí nohou, případně krém na nohy

Další náměty:

- můžeme si zkusit nohy ozdobit přírodninami (květiny, kamínky či klacíky mezi prsty apod. u toho si můžeme s dětmi povídat o tom, kdy je vhodné a kdy ne chodit na boso, co nám to přináší, že lidé dříve chodili více bosky apod.,
- můžeme si také lehnout na deku a každého člena rodiny změřit na stopy, kolik měří máma dětských a kolik tátových stop apod.,
- prohlédneme si nohy, jestli jsme nesvezli nějakého nežádaného cestujícího – klíště,
- sledování za jak dlouho se narovná tráva, když na ni šlápneme apod..

Cíl: možnost vytvořit si vztah ke konkrétnímu místu, společná aktivita rodiny, komunikace, rozvoj pohybových schopností, pozorování a prozkoumávání terénu jinak, stimulace a prokrvení chodidel, pojmenování částí nohou.

4.5.7 Kroměřížský „bazar“ - děti dětem

Popis aktivity (nové): Děti jsou na pozvánkách na akci vyzvány, aby se doma rozhodly, kterou hračku již nepotřebují a jsou ochotny ji věnovat jinému třeba mladšímu dítěti (musí jít o hračku nepoškozenou a funkční). S hračkou se doma rozloučí, mohou jí poděkovat za společný čas hraní a ujistit ji, že jí najdou jiného majitele, který se o ni bude pěkně starat. Na bazar mohou přijít v karnevalové masce. Na začátku bazaru předají hračku bazarovému prodáváči a ten ji vystaví mezi ostatní hračky na stůl. Prodavač přečte nebo popovídá dětem zestručněnou pohádku - O pejskovi a kočičce - Jak našli panenku, která tence plakala (<http://wikilivres.ca>). Aby si děti mohly s hračkami popovídat, začaruje je prodavač z dětí v maskách do hraček. Prodavač pak jednotlivé (skutečné hračky) nabízí k adopci hračkám s rodiči (děti). Zájemci o nabízenou hračku musejí říct, co nové hračky nabízejí, jak si s ní budou hrát, nejlepší nabídka vyhrává. Podstatou je nabídnout péči, přátelství, pěkné zacházení, ne luxus a plané sliby. Součástí akce bude reprodukováná hudba a připravené pohybové hry. Pokud zbudou nějaké hračky, jsou věnovány do charitativního obchůdku.

Místo realizace: za pěkného počasí Hanácké náměstí, při dešti náhradní prostory (bude uvedeno na informacích při propagaci akce)

Počasí, roční období: léto, pěkné počasí

Potřebné vybavení, pomůcky: hračka, maska pro dítě

Zaštítění akce (organizace): o. s. Barbořice (stoly, hudba, text pohádky)

Další náměty:

- z jakého materiálu je hračka vyrobena, odkud je – kdo má českou hračku – lze na začátku využít i jako hru, kdy se hračky z jednotlivých částí světa se svými dětmi shlukují do skupinek, nebo se děti rozdělují podle toho, z čeho jsou hračky vyrobeny,
- kde hračky skončí, až doslouží, při cestě domů mohou rodiče popsat, jaké měli oblíbené hračky a na co si hrávali nejraději.

Cíl: tvorba vztahu k věcem, zjišťování z čeho hračky jsou odkud pocházejí, co s nimi bude až doslouží, co je pro nás na hračky nejdůležitější, sdílení hodnot s rodiči.

4.5.8 Jablkobraní

Popis aktivity (rozšíření): Oslava úrody jablek. Rodiče s dětmi upečou nebo připraví nějakou dobrotu z jablek, kterou nakrájí na kousky a přinesou na akci, děti by měly vědět, co je ve výrobku za ingredience. Slavnost úrody jablek bude součástí výstavy o starých odrůdách (King, Clifford, 2008). S dětmi budeme hledat pohádky a příběhy s jablkem. Součástí bude ochutnávka jablíček, moštu, dobrot, co jednotlivé rodiny přinesly. S dětmi si budeme povídat příběh o staré jabloni (výhody starých odrůd oproti novým) (<http://www.stare-odrudy.cz>).

Místo realizace: bude upřesněno

Počasí, roční období: podzim za každého počasí

Potřebné vybavení, pomůcky:

- upečená dobrota z jablíček, recept,
- text příběhu o starém stromu, výtvarné potřeby papíry - zajistí o. s. Barbořice.

Další náměty:

- hledání písniček, kde se objevují jablíčka a jejich zpívání,
- povídání o stromcích, jak dlouho rostou, za jak dlouhou dobu mají jablíčka apod.,
- kreslení ovocného stromu a jeho plodů.

Cíl EV, další dílčí cíle: vztah k historii a původu plodin, znalost z čeho se vyrábí např. koláč, co se všechno dá vyrobit z jablek, poznání výhod původních plodin a místních produktů, zdravá výživa.

4.5.9 Přírodní hřiště

Popis aktivity (nové): Stavba objektu z přírodních materiálů jako prvku pro hru v přírodní lokalitě. Představíme rodinám návrh projektu – obrázek a místo jeho zamýšleného umístění. Formou brainstormingu získáme a vybereme náměty na jeho vylepšení – jenž jsou za pomoci stávajících pomůcek a nabídky lokality možné uskutečnit. Shromáždění materiálu na stavbu hliněného objektu – hlína, kameny. Stavba – zapojují se všichni. Svačina a reflexe konané aktivity.

Místo realizace: zanedbaný sad za Sídlištěm Zachar

Počasí, roční období: léto, začátek podzimu (při deštivém počasí se nebude konat)

Potřebné vybavení, pomůcky:

- pracovní oblečení, obuv, špekáčky s příslušenstvím, tatínkové kapesní nůž,
- lopaty, rýče, nákres a projekt objektu (od o. s. Baobaby) zajistí - o. s. Barbořice , ve spolupráci s městem KM a firmou Biopas.

Další náměty:

- vyhloubení ohniště, děti donesou kamínky, rodiče kameny a může se zde opéct špekáček, po ukončení je nutné popel zalít vodou a ohniště zasypat,
- schovávaná mezi stromy,
- stavba bunkru z přírodnin apod.,
- postavení hmyzího hotelu (<http://www.priroda.cz/clanky.php?detail=2607>), (http://www.svetvcel.cz/download/opylovaci/letak_opylovaci_tisk.pdf),
- hledání rostlin a živočichů – kdo tu všechno žije, určování pomocí atlasů nebo on-line aplikací.

Cíl: možnost vytvořit si vztah ke konkrétnímu místu, společná aktivita rodiny, komunikace při práci, rozvoj pohybových schopností, získání zkušenosti z práce s hlínou, kameny dřevem.

4.5.10 Kroměřížští zpěváci a jiní němí sousedé

Popis aktivity (nové): Procházka s průvodcem, poznávání a pozorování ptáků, ukázky v knížkách či atlasech s kým se zde můžeme setkat, podle čeho ho poznáme, čím je specifický. Poznávání hlasů ptáků na živo či on-line (<http://www.rozhlas.cz/hlas/pevci-a/>), (<http://www.priroda.cz/poznavacka.php?detail=28>).

Místo realizace: podle zadání průvodce

Počasí, roční období: jaro, léto, podzim

Potřebné vybavení, pomůcky:

- dalekohled (není nutný),
- atlasy a obrázky ptáků, přístroj s připojením na internet – zajistí o.s. Barbořice.

Další náměty:

- hledání hnízd v korunách stromů,
- všímání si, kde ptáci jsou a v kterých místech nejsou, z jakých důvodů apod.,
- během celého roku sledovat jak se okřídlení obyvatelé mění, kdo přilétá a kdy, kdo zůstává na zimu,
- zkoumání typů hnízd – proč si jaké hnízdo ptáci staví,
- máme v okolí komín s čápy, kde....,
- u kterých ptáků rozeznáme na první pohled samce od samičky,
- bavení se o odpadcích, které nejen ptáci, ale i jiní malí živočichové mohou považovat za stravu.

Cíl: možnost vytvořit si vztah ke konkrétnímu místu, společná aktivita rodiny, získání informací o ptácích, zkušenost s prací s lexikony a vyhledávání informací.

4.5.11 Stromy mezi domy

Popis aktivity (nové): Mapování stromů v lokalitě našeho bydliště. Na procházkách kolem domu si všímáme stromů, co zde rostou – jak jsou vysoké, jak asi staré, byly tu dříve než náš dům (úkol na zjištění pro rodiče). Můžeme si vytvořit sešit, kam si lepíme vylisované listy a uhlem nebo voskovkou provedenou frotáž kůry stromu, případně jeho nákres, sledujeme stromy a jejich proměny v různých ročních obdobích. V atlasech z knihovny či internetu si můžeme zkusit najít název oblíbeného stromu. Jde o individuální aktivity rodin, které mohou probíhat průběžně na procházkách městem. Můžeme třeba hledat stromu s nejširším kmenem (děti sebou mohou na vycházky nosit provázek, kde si uzlíky značí nejlepší úlovek, doma pak provázek změřit).

Místo realizace: město Kroměříž

Počasí, roční období: celoročně

Potřebné vybavení, pomůcky: sešit, lepidlo, izolepa, dlouhý provázek

Zařazení akce (organizace): individuální akce

Další náměty:

- zaznačení stromů do mapy města, všímání si, jací živočichové na stromech žijí, sledování barev listů,
- na podzim tvoření z listů – věnec na dveře (napichování listů na tlustou jehlu s provázkem, poté svázání), závěs z listů (napichování listů na tlustou jehlu s provázkem,
- jak dlouho roste strom,
- co se vyrábí ze dřeva,
- který nábytek je ze dřeva a který ze směsí s použitím dřeva.

Cíl EV, další dílčí cíle: možnost vytvořit si vztah ke stromům, společná aktivita rodiny, rozvoj kreativity, zájmu o přírodu, poznávání místa, kde žijí, jinak.

ZÁVĚR

Rodina má za úkol vychovávat k vznešeným a hlubokým lidským hodnotám, přitom svět, který nás obklopuje, je ovládán hodnotami, jako jsou peníze, vliv a moc. Státy, které by měly zajišťovat blaho svých občanů a podpořit rodiny ve výchově budoucích generací, se sami chovají nezodpovědně, neváží si svého bohatství a plýtvají na úkor okamžitého zisku. Na jednu stranu je to paradox, chtít po lidech, aby vychovávali své děti k občanské participaci a ohleduplnosti k druhým i životnímu prostředí, na stranu druhou je nutné si uvědomit, že právě to je jedna z mála cest vedoucích k trvale udržitelnému rozvoji společnosti. Pouze lidé zodpovědní, uvědomující si svoji propojenost se všemi obyvateli Země i celou přírodou – budou schopni žít rozumně a šťastně aniž by podléhali tlakům trhu, nadnárodních korporací či líbivé rétorice politiků.

Teoretická část práce se snaží nastínit potřebnost zabývání se tématem z pohledu popisujícího vlivu přírody na člověka a jeho vztahu k ní. Dále se věnuje environmentální výchově a osvětě v naší republice, rodině jako základu všeho výchovného působení (včetně toho environmentálního) a také EV v souvislosti s dětmi předškolního věku. Poslední část zpracovává informace o institucích, které se na území města Kroměříže nejvíce věnují environmentální výchově předškoláků a zároveň spolupracují s rodiči těchto dětí.

Výzkumu zaměřeného na rodiny dětí předškolního věku se zúčastnilo 207 rodičů. Cílem bylo získat informace o představách a možnostech zapojení rodin do environmentálních činností na území města Kroměříže. Z výzkumu vyplynulo, že dvě třetiny respondentů odpovídaly na otázku s tvrzeními o přístupech chování, inspirovaných ekologickou stopou, kladně.

U nabídky opatření a aktivit jsme se setkali s velkým zájmem o jejich využívanost. Největším překvapením byly výsledky dotazu na důležitost výchovy dětí k ochraně přírody, kdy se téměř všichni dotazovaní (97 % osob) vyjádřili kladně. Zajímavým tématem pro další výzkum by podle nás bylo zjišťovat, co si respondenti pod pojmem výchova k ochraně přírody představují.

Na základě dat získaných z výzkumu, jsme vytvořili jedenáct návrhů aktivit, které vycházejí z prostředí Kroměříže a zčásti navazují na již konané akce.

Pro realizaci projektu je nyní třeba získat garanty z řad odborníků na jednotlivá témata a dále ve spolupráci s dobrovolníky (například z řad studentů zdejších středních škol) zabezpečit organizační zajištění jednotlivých projektů. Poté v rámci spolupráce s městem

i firmou Biopas dojednat konkrétní podmínky pro jejich realizaci. Za nezbytně nutné považujeme oslovení místních neziskových organizací a nabídnout jim možnost participace na těchto i jiných environmentálně orientovaných aktivitách.

Dnešní děti se často orientují ve virtuálním světě rychleji a lépe než jejich rodiče, umožněme jim poznat i ten nevirtuální svět, který je ve své nejkrásnější a nejzajímavější formě prezentován právě přírodou (dokud z ní alespoň něco zbývá). Když je naučíme ho poznávat a žít ten neopakovatelný okamžik tady a teď, určitě se o něj budou zajímat, snad i starat, a to jim přinese moudrost, pokoru i štěstí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Abz slovník: cizích slov: on-line hledání. [online]. [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>.
2. ALDORTOVÁ, Naomi. *Vychováváme děti a rosteme s nimi: Od neshod a kárání ke svobodě, rozvoji a radosti*. Praha: Práh, 2010, ISBN 978-80-7252-287-3.
3. Asociace lesních MŠ. ASOCIACE LESNÍCH MŠ. Lesní MŠ v ČR [online]. 2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://lesnims.cz/lesni-ms-v-cr>.
4. BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: Public promotion, 2008. ISBN 978-80-87182-15-4.
5. Barfußpfade. *Barfußpfade* [online]. 1. Jan. 2013 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.barfusspark.info/index.html>.
6. BARTOŠOVÁ, Michaela, Petr FUČÍK a Petr PAKOSTA. Dlouhodobý vývoj v časování porodů a sňatků: Obstojí individualizační teorie ve světle demografických dat?. *Sociologický časopis*, č. 2., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2012.
7. CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější: texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrúdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu*. 2.dopl.vyd. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-736-3042-7.
8. Česká republika. Akční plán: Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice na léta 2010-2012 s výhledem do roku 2015. In: <http://www.mzp.cz>. 2009. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/akcni_plan_evvo_2010/\\$FILE/OEV-Akcni_plan_EVVO_2010_2012-20100406.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/akcni_plan_evvo_2010/$FILE/OEV-Akcni_plan_EVVO_2010_2012-20100406.pdf).
9. Česká republika. Situační zpráva ke strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky: Souhrn. In: <http://www.mzp.cz>. 2013. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/situacni_zprava_2012/\\$FILE/EPZP-Sit_zpr_11_bro_cz_optimal-20120810.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/situacni_zprava_2012/$FILE/EPZP-Sit_zpr_11_bro_cz_optimal-20120810.pdf).
10. Česká republika. Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice: Součást implementace směrnice č. 90/313/EHS, o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí. In: <http://www.mzp.cz>. 2000. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_evvo_cr/\\$FILE/OEV-OVO_SP%20EVVO-20081105.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategicke_dokumenty_evvo_cr/$FILE/OEV-OVO_SP%20EVVO-20081105.pdf).

11. Česká republika. Zákon o životním prostředí. In: <http://portal.gov.cz>. 1992, 17/1992 Sb. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=39673&fulltext=&nr=17~2F1992&part=&name=&rpp=100#local-content>.
12. Český statistický úřad. *Porodnost a plodnost 2006 - 2010* [online]. 3.2. 2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://csugeo.i-server.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/4008-11>.
13. Český statistický úřad. *Souhrnná data o České republice* [online]. 3.2. 2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: http://csugeo.i-server.cz/csu/redakce.nsf/i/souhrnna_data_o_ceske_republice.
14. ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova : od cílů k prostředkům*. 1. vyd. Brno : Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8.
15. ČSÚ. 2013. *Česká republika v číslech: Obyvatelstvo*. 1. vyd. 2013, 12.12.2013. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/380034ACC9/\\$File/14091305.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/380034ACC9/$File/14091305.pdf).
16. Ekologická stopa: Slovníček pojmů. ZELENÝ KRUH. *Hra o zemi* [online]. © 2007 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.hraozemi.cz/ekostopa/slovnicek-pojmu.html>.
17. Ekoweb: server o ekologii, zelených úsporách a životním prostředí. *Ekologie* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.ekoweb.cz/>.
18. Enviromentální výchova v předškolním vzdělávání, hledání optimální podoby [online]. [cit. 2013-01-03] Dostupné z www.enfigogika.cuni.cz.
19. Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta. MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Ministerstvo životního prostředí ČR* [online]. © 2008 - 2012 [cit. 2014-04-08]. Dostupné z: <http://www.mzp.cz/cz/evvo>.
20. FAREH, Marie. Opylovači dnešní doby. *7.G: Sedmá generace - společensko-ekologický časopis* [online]. 2013, 6., 2. 12. 2013 [cit. 2013-12-21]. DOI: 1805-8566. Dostupné z: <http://www.sedmagenerace.cz/text/detail/opylovaci-dnesni-doby>.
21. Férová snídaně: ve vašem městě. *Férová snídaně Kroměříž* [online]. 2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.ferovasnidane.cz/snidane/kromeriz>.

22. FROMM, Erich. *Mít nebo být?*. Praha: Naše vojsko, 1992, ISBN 80-206-0181-3.
23. HAKR, Tomáš, HAVEL, Hana GABRIELOVÁ, Jindřich PETRLÍK, Jitka STRAKOVÁ, Vendula KRČMÁŘOVÁ, Miroslava JOPKOVÁ, Kateřina TRNKOVÁ, Vlastimil KARLÍK, Zora KASIKOVÁ a Lenka PETRLÍKOVÁ MAŠKOVÁ. *Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně*. Praha: Arnika, 2010, ISBN 978-809-0440-999.
24. Hra o Zemi. ZELENÝ KRUH. *Co to je "uhlíková stopa"?* [online]. © 2007 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.hraozemi.cz/indikatory-ur/uhlikova-stopa.html>.
25. Hra o Zemi. ZELENÝ KRUH. *Česká republika* [online]. © 2007 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.hraozemi.cz/modules/staty/staty.php?stat=ceska-republika>.
26. Hra o Zemi. ZELENÝ KRUH. *Kolik planet potřebujeme?* [online]. © 2007 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.hraozemi.cz/ekostopa/globalni-souvislosti.html>
27. HUŇÁČKOVÁ, Petra. *Sociálně pedagogické aspekty ekologické výchovy*. Brno, 2007. Dostupné z: http://dspace.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/7295/hu%c5%88%c3%a1%c4%8dkov%c3%a1_2008_dp.pdf?sequence=1. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno. Vedoucí práce Mgr. Hana Kieselová.
28. CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vydání. Olomouc: UPOL, 2006. ISBN 80-244-1367-1.
29. JAHODOVÁ, Jana, Jan KRAJHANZL, Marek FRANĚK, Kateřina JANČAŘÍKOVÁ, Viktor TŘEBICKÝ, Pavel SKÁLA, Tereza VOŠAHLÍKOVÁ, Petra KUŠKOVÁ a Viktor KULHAVÝ. *Člověk příroda = udržitelnost?: texty o proměně vztahů lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti*. Praha: Zelený kruh, 2009, APEL. ISBN 978-80-903968-5-2.
30. JANČAŘÍKOVÁ, K. *Hledání optimální podoby realizace environmentální výchovy na prvním stupni ZŠ*. Praha : Envigogika, 2009, č. 1, s. 1-9. Dostupné na

- <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/cs/texty/20091/298-hledani-optimalni-podoby-realizace-environmentalni-vychovy-na-prvnim>. ISSN 1802-3061.
31. JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina a Magdaléna KAPUCIÁNOVÁ. *Činnosti venku a v přírodě v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2013, ISBN 978-80-7496-071-0.
 32. JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2010, ISBN 978-80-86307-95-4.
 33. JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. Role učitele a rodičů při realizaci nekognitivních cílů environmentální výchovy žáků základní školy. . In Wiegerová, Adriana. Fórum o premenách školy a učitel'skej profesie : Zborníkpríspevkov z XI. medzinárodnej vedeckej konferencie, konanej v decembri 2007 v rámci cyklu konferencií "Cesty demokracie vo výchove a vzdelávaní [online]. 1. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského : Pedagogická fakulta, 2008. Role učitele a rodičů při realizaci nekognitivních cílů environmentální výchovy žáků základní školy. . s. 53-60. ISBN 978-80-969146-8-5.
 34. JAVNA, Sophie. *50 nápadů pro děti, jak přispět k záchraně planety*. Ilustrace Kateřina Janatová. Praha: Akropolis, 2012, ISBN 978-807-4700-170.
 35. KAŠOVÁ, Jitka. Prožitek jako způsob učení. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 02. 12. 2013 [cit. 2014-04-10]. DOI: 1802-4785. Dostupné z <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/17861/PROZITEK-JAKO-ZPUSOB-UCENI.html/>.
 36. KING, Angela and Sue CLIFFORD. *Community Orchards – Handbook*. Shaftesbury: Common Ground, 2008. ISBN 978-1-900322-92-8.
 37. KOHÁK, Erazim. *Domov a dálava: Kulturní totožnost a obecné lidství v české filosofii*. Praha: Filosofia, 2009. ISBN 978-80-7007-293-6.
 38. KRAJHANZL, Jan, Šárka ZAHRADNÍKOVÁ a Ondřej RUT. *Možnosti spolupráce s veřejností (nejen) při ochraně životního prostředí: jak komunikovat s veřejností o klimatických změnách? : jak podporovat chování šetrné k životnímu prostředí? : jak připravit účinnou kampaň?*. Praha: Zelený kruh, 2010, 52 s. ISBN 978-80-87417-00-3.
 39. KRAJHANZL, Jan. Džungle výzkumů o kontaktu s přírodou. In: Český portál ekopsychologie [online]. © 2013 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.ekopsychologie.cz/citarna/blogy/dzungle-vyzkumu-o-kontaktu/>.

40. KRAJHANZL, Jan. Exkurz do osobní charakteristiky vztahu k přírodě. In: JAHODOVÁ, Jana, Jan KRAJHANZL, Marek FRANĚK, Kateřina JANČAŘÍKOVÁ, TŘEBICKÝ, Pavel SKÁLA, Tereza VOŠAHLÍKOVÁ, Petra KUŠKOVÁ a Viktor KULHAVÝ. *Člověk příroda = udržitelnost?: texty o proměně vztahů lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti*. Praha: Zelený kruh, 2009, 2 - 7. ISBN 978-80-903968-5-2. Dostupné z: <http://www.ekopsychologie.cz/files/75-clovek-priroda-udrizitelnost.pdf>.
41. KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ, Jitka LORENZOVÁ, Vladimír SPOUSTA, Leona STAŠOVÁ a Monika ŽUMÁROVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Editor Blahoslav Kraus, Věra Poláčková. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001, edice pedagogické literatury. ISBN 80-731-5004-2.
42. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-730-383-3.
43. KUBÍČKOVÁ, Alena. *Ekologicky šetrný způsob života*. Zlín, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
44. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. 3. vyd. 344 s. ISBN 80-7169-195-X.
45. LEBLOVÁ, Eliška. *Environmentální výchova v mateřské škole*, Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0094-9.
46. LIBROVÁ, Hana. *Flow. Respekt* [online]. 2009, s. 1 [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <http://respekt.ihned.cz/c1-37818200-flow#>.
47. LIBROVÁ, Hana. *Vlažní a váhaví: (kapitoly z ekologického luxusu)*. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-149-6.
48. Líska. O. S. LÍSKA. *O nás* [online]. © 2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.liska-evvo.cz/doc/o-nas>.
49. MACHOVEC, Milan. *Smysl lidské existence*. 5. vydání. Praha: Akropolis, 2012. ISBN 978-80-7304-143-4.
50. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0519-7.

51. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. SLON Sociologické nakladatelství. Praha 2003) 3.vyd. ISBN 80-85429-19-9.
52. MC Klubíčko. MC KLUBÍČKO, o. s. *O nás* [online]. © 2009 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.klubickokm.cz/o-nas/index.php>.
53. Město Kroměříž. MĚSTO KROMĚŘÍŽ. *Hledáte informace o občanských sdruženích, nadacích, nadačních fondech, obecně prospěšných společnostech?* [online]. 2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.mesto-kromeriz.cz/uvod.asp?modul=neziskove>.
54. Město Kroměříž. MĚSTO KROMĚŘÍŽ. *Současnost: Město a jeho obyvatelé* [online]. 2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.mesto-kromeriz.cz/stranka.asp?kod=9&modul=navstevnik&map=22>.
55. NOVÁK, Miloslav. *Odpověď: dotaz na Akční plán Státního programu EVVO* [odpověď na emailový dotaz]. 11. 2. 2014 [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné z: <https://email.seznam.cz/#search/miloslav.novak@mzp.cz/16668>.
56. NOVÁKOVÁ, Jana. Angažovanost občanů a zájem o politiku: únor 2014. In: *Centrum pro výzkum nezávislého veřejného mínění: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. 2014 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: vvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7194/f3/pd140312.pdf.
57. PAVUČINA. *Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina* [online]. [cit. 2012-01-18]. Dostupné na <http://www.pavucina-sev.cz>.
58. Portál veřejné správy [online]. 2014 © [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=58471&fulltext=mate~C5~99sk~C3~A9~20~C5~A1koly&nr=&part=&name=&rpp=100#local-content>.
59. *Povídání o pejskovi a kočičce/Jak našli panenku, která tence plakala* [online]. 30 August 2012 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=58471&fulltext=mate~C5~99sk~C3~A9~20~C5~A1koly&nr=&part=&name=&>.
60. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, [cit. 189]. ISBN 80-717-8772-8.

61. ROGGE, Jan - Uwe. *Erziehung - die 111 häufigsten Fragen und Antworten*. Reinbek: Roro, 2010. ISBN 978-3-499-62490-2.
62. SATIROVÁ, Virginia, John BANMEN, Jane GREBEROVÁ, Maria GOMORIOVÁ a Matěj ČERNÝ. *Model růstu: Za hranice rodinné terapie*. Brno: Cesta, 2005, ISBN 80-206-0181-3.
63. Síť mateřských center o. s.: ruka, která hýbe kolébkou, hýbe celým světem ... SÍŤ MATEŘSKÝCH CENTER. *Co jsou to mateřská centra* [online]. © 2009 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.materska-centra.cz/sit-mc-v-cr/co-jsou-mc/>.
64. Soukromá mateřská škola Kašpárek s. r. o. Soukromá mateřská škola KAŠPÁREK s.r.o. [online]. © 2013 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://ms-kasperek.webnode.cz/>.
65. Staré odrůdy. *Staré odrůdy* [online]. 2014 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.stare-odrudy.cz/default.asp>.
66. STREJČKOVÁ, Emilie. *Děti, aby byly a žily*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo životního prostředí ČR, 2005. 96s. ISBN 80-7212-382-3.
67. ŠIMIK, Ondřej. *Základy seznamování s přírodou a společností*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. ISBN 978-80-7368-490-7.
68. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě v předškolním období*. Praha: Mladá fronta, 2004. 71 s. ISBN 80-204-1187-9
69. Úmluva o právech dítěte, cit. 5.1.2014, dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%A1mluva_o_pr%C3%A1vech_d%C3%ADt%C4%9Bte.
70. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
71. VEČERNÍK, Jiří. 2012. „Subjektivní indikátory blahobytu: přístupy, měření a data.“ *Politická ekonomie* 60 (3): 291-308. ISSN 0032-3233.
72. *Výchova pro nejmenší* [online]. [cit. 2013-01-03] Dostupné z [www. casopis.ochranaprirody.cz](http://www.casopis.ochranaprirody.cz).
73. *Zpátky pod stromy: Výzva k výchově dětí v kontaktu s přírodou*. RÁZOVÁ, Eva. *Zpátky pod stromy* [online]. 2001 - 2011 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.zpatkypodstromy.skolkablizkapriode.cz/>.

74. Životní prostředí. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2014 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDivotn%C3%AD_prost%C5%99ed%C3%AAD.
75. VOŠÁHALÍKOVÁ, Tereza. Role předškolního vzdělávání ve výchově k udržitelnému rozvoji: – zahraniční zkušenosti z lesních mateřských škol (Waldkindergarten) a možnosti jejich vzniku v ČR. In: *Člověk příroda = udržitelnost?: texty o proměně vztahů lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti*. Praha: Zelený kruh, 2009, 28 - 36. ISBN 978-80-903968-5-2.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

EV	- environmentální výchova
EVVO	- environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
KM	- Kroměříž
MC	- mateřské centrum
MŠ	- mateřská škola
MŠMT	- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (ČR)
MŽP	- Ministerstvo životního prostředí (ČR)
o. s.	- občanské sdružení
RVP PV	- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Pohlaví

Graf 2 Věk.

Graf 3 Vzdělání.

Graf 5 Využívanost nabízených možností.

Graf 6 Důležitost vedení dětí k životnímu prostředí.

Graf 7 Formy akcí.

Graf 8 Typy akcí.

Graf 9 Zájem o informace z projektu.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 6 Počty dětí podle jednotlivých věkových kategorií.

Tabulka 7 Souhlas s tvrzeními celkově.

Tabulka 8 Souhlas s jednotlivými tvrzeními.

Tabulka 9 Tvrzení seřazená podle míry souhlasu.

Tabulka 10 Míra potencionální využívanosti nabízených aktivit.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Rešerše literatury

Příloha P II: Místa provádění výzkumu a počty dotazníků (2 str.)

Příloha P III: Dotazník pracovníci institucí pro děti předškolního věku (3 str.)

Příloha P IV: Dopis pro rodiče umístěný na nástěnkách v institucích, kde probíhal výzkum

Příloha P V: Dotazník Možnosti výchovy vztahu k životnímu prostředí v rodině dětí předškolního věku (4 str.)

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE LITERATURY

- ALDORTOVÁ, Naomi. Vychováváme děti a rosteme s nimi: Od neshod a kárání ke svobodě, rozvoji a radosti. Základem celého konceptu autorky je akceptace a důvěra v dítě i rodiče v sebe samého. Přesvědčuje čtenáře, že pokud budou dítě milovat pro ně samotné, tzv. nepodmíněnou láskou a ne pro to, že plní představy toho, jaké by mělo podle nás být, otevřeme nové možnosti přístupů jak děti provázet životem, být jim oporou a zároveň růst jako rodič i člověk. Aldortová používá připodobnění k zahradníkovi, který se o květiny stará, ale neotvírá jim květy ani nechce měnit jejich barvu či tvar. I současná zdánlivě mírná výchova je založena na potřebě děti ovládat, používáme sice mírnějších prostředků (žádosti, odměny, tresty, manipulace apod.), ale stále potřebujeme, aby děti dělaly, co chceme my. V dnešním západním světě je typická snaha o přátelskou a svobodnou výchovu, jsou při ní však uplatňovány již zmíněné vzorce ovládání, proto je výsledkem často manipulace, uplácení, nedůslednost s absencí hranic, která podporuje u dětí vznik přílišného egocentrismu a sobeckosti. Svoboda přitom není neomezená anarchie a bezohlednost, ale přijetí sebe svých potřeb i následků za svá rozhodnutí a právě to je správná cesta k formování zdravého člověka. Jednotlivé kapitoly obsahují příběhy z terapeutické praxe, jež dokreslují účinnost zmiňovaného přístupu.

- BAKOŠOVÁ, Zlatica. Sociálna pedagogika jako životná pomoc. Materiál seznamuje čtenáře s vývojem sociální pedagogiky, dále se zabývá jednotlivými odpornými pojmy tohoto oboru, také vykresluje typy jednotlivých směrů. Rozebírá konkrétní témata od rodiny, přes vrstevníky, školu, ale i náhradní rodinnou výchovu a úlohu sociálních pedagogů.

- CÍLEK, Václav. Krajiny vnitřní a vnější: texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrúdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu. V první polovině knihy se autor věnuje podobě a proměnám skutečné krajiny a potřebě ji chránit. V druhé části knihy polemizuje o lidské vnitřní duševní a duchovní krajině, která je neodmyslitelně spjata s historií a náladou míst, které k nám patří, kde se cítíme dobře. Hlavním poselstvím knihy je zdůraznění nezbytnosti ochrany krajiny, nejen kvůli ní samé, ale i kvůli všemu živému, tedy i sobě a své duši.

- ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Autor v úvodu zdůvodňuje existenci environmentální výchovy, poté rozebírá její cíle, popisuje

a charakterizuje jednotlivé směry EV. Větší část knihy je věnována prostředkům EV s konkrétními příklady, závěrem se autor zamýšlí nad hodnocením a měřením úspěšnosti EV.

- FROMM, Erich. Mít nebo být?. Autor je představitelem kulturní psychoanalýzy, zaměřující se na sociokulturní vlivy působící na člověka. Odcizení sebe samého i společnosti je podle něj způsobeno materialismem, který spočívá v závislosti na vlastnění a oslabení schopnosti empatie, zájmu o druhé lidi a přírodu. Společnost dělí na ty, kteří se zaměřují na vlastnění, neboli mód mít a ty kteří spatřují hodnotu v samotném bytí. Ozdravení společnosti spatřuje právě v přerodu postojů od vlastnění do módu bytí. Ten spočívá v neustálém sebevzdělávání, rozvíjení se, v aktivizaci sil v osobním i společenském životě. Tento přerod od sebe samého povede podle Froma k přerodu systémů (občanské společnosti, hospodářství, státního aparátu atd.).

- HAKR, Tomáš, HAVEL, Hana GABRIELOVÁ, Jindřich PETRLÍK, Jitka STRAKOVÁ, Vendula KRČMÁŘOVÁ, Miroslava JOPKOVÁ, Kateřina TRNKOVÁ, Vlastimil KARLÍK, Zora KASIKOVÁ a Lenka PETRLÍKOVÁ MAŠKOVÁ. *Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně*. Jde o přepracovanou verzi anglického originálu, jenž je doplněna údaji, týkající se specificky prostředí ČR. V jednotlivých kapitolách jsou rozebírány argumenty i návody, jak do praktického života včlenit prvek environmentálního myšlení i jednání.

- HUŇÁČKOVÁ, Petra. Sociálně pedagogické aspekty ekologické výchovy. Diplomová práce zabývající se vztahem a možnostmi propojení sociální pedagogiky a ekologické výchovy. Vedle základních pojmů se zabývá také dokumenty upravujícími mezinárodní i český legislativní přístup k ekologii a oblastí ekologické výchovy, dále popisuje úlohu nestátních institucí v tomto oboru. Výzkumná část zkoumala náhled středoškoláků na společenské faktory, které se jich dotýkaly v souvislosti s ekologickou výchovou.

- CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. Jedna z nejznámějších a nejucelenějších knih věnujících se především kvantitativnímu výzkumu v systému pedagogických věd. Součástí knihy jsou i konkrétní příklady výpočtů k jednotlivým statistickým metodám.

- JAHODOVÁ, Jana, Jan KRAJHANZL, Marek FRANĚK, Kateřina JANČAŘÍKOVÁ, Viktor TŘEBICKÝ, Pavel SKÁLA, Tereza VOŠAHLÍKOVÁ, Petra KUŠKOVÁ a Viktor KULHAVÝ. *Člověk + příroda = udržitelnost?* Jde o sborník vydaný

asociací ekologických organizací Zelený kruh, který se zabývá proměnou vztahů lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti. Autoři jednotlivých textů rozebírají výše uvedená témata z pohledu odborníků z různých oblastí specializace (psychologie, speciální biologie, ekologie, sociální psychologie, ekonomie, sociální geografie aj.). Příspěvky se zabývají například vlivem kontaktu s přírodním prostředím na lidskou psychiku, které jsou doloženy výsledky několika zahraničních výzkumů, dále zde jedna z autorek publikuje výsledky svého výzkumu zabývajícího se dětskými kontakty s přírodou, další autorka srovnává zahraniční zkušenosti s tzv. lesními školkami a možnostmi uplatnění tohoto typu předškolní výchovy v České republice. Podpoře environmentálně udržitelného chování se věnují články rozebírající důvody proenvironmentálního chování, účinnost osvětových kampaní a další sledující efektivitu environmentální výchovy.

- JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina a Magdaléna KAPUCIÁNOVÁ. Činnosti venku a v přírodě v předškolním vzdělávání. Kniha navazuje na publikaci Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání a je osmou z řady kompletních metodik předškolní výchovy. Avizovaným záměrem autorek je zvrátit odcizování dětí přírodě a to tím nejpřirozenějším způsobem jejich návratem do ní. Velká část knihy je věnována kromě konkrétních námětů pro činnosti také radám a námětům jak překonat překážky, které nás mohou při snaze pobývat s dětmi v přírodě potkat.

- JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání. Jde o sedmou z osmi knih věnovaných komplexní metodice předškolního vzdělávání, tentokrát zaměřené na environmentální činnosti. V první třetině je vysvětlen význam environmentální výchovy jako celku, dále jsou zde z problematiky vyspecifikovaná témata, týkající se dětí předškolního věku a významu vnitřního i vnějšího prostředí, jako místa pro efektivní realizaci EV. Dvě třetiny knihy pak obsahují inspirace, nápady a příklady dobré praxe.

- JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. Role učitele a rodičů při realizaci nekognitivních cílů environmentální výchovy žáků základní školy. Text pojednává o východiscích, metodologii a výstupech výzkumu zaměřeného na zkoumání významných životních zážitků souvisejících s přírodou u žáků základních škol. Výzkum předpokládal poměrné zastoupení vlivu učitelů i rodičů, překvapivě však ukázal vysoký podíl vlivu rodičů. Neočekávaně nízký vliv pedagogů byl dokonce i u kategorie Zážitky edukativní, u kterých byla vyšší míra angažovanosti učitelů očekávaná..

- JAVNA, Sophie. *50 nápadů pro děti, jak přispět k záchraně planety* – jde o populárně naučnou a zároveň zábavnou knihu nejen pro děti. Kniha byla přeložena již jednou z anglického originálu, tato poslední verze je ale doplněna spoustou ilustrací, které nápaditost a zábavu při jejím čtení ještě umocňují. Každá kapitola obsahuje zajímavosti k tématu, nápady, jak mohou pomoci děti i krátký kvíz.

- KING, Angela and Sue CLIFFORD. *Community Orchards – Komunitní sady* – kniha popisuje dvacet let zkušeností mnoha lidí, kteří zakládají, zachraňují a starají se o komunitní sady. Je zde zdůrazňován soulad člověka s přírodou pomocí péče o sady, které jsou vnímány nejen jako zdroj úrody, ale i jako vzácný krajinářský prvek, jenž pomáhá k přežití nejen starým vzácným odrůdám, ale i mnoha živočichům, kteří se s mizením těchto sadů, také ztrácejí. Název Community orchards v sobě ukrývá nejen veřejný prostor osázený ovocnými stromy, ale je také místem pro vzájemnou komunikaci lidí se zájmem o místo, ve kterém žijí. Velmi zajímavým a prospěšným nápadem je začleňování ovocných sadů do ploch měst a obcí. Obnova těchto sadů je zajímavou možností jak bojovat s odcizováním lidí od přírody a také praktickým způsobem, jak podpořit zájem o původní plodiny. Zároveň je vytvořeno místo pro komunitní spolupráci a smysluplné trávení času pro všechny generace. Kniha kromě rad a tipů na práci se stromy a dalšími rostlinami přináší i zkušenosti s občanskou aktivizací a podporou komunitního smýšlení. Nabízí cenné náměty a zkušenosti, které při snaze o realizaci podobných projektů v naší republice chybějí.

- KOHÁK, Erazim. *Domov a dálava: Kulturní totožnost a obecné lidství v české filosofii*. Publicista a filozof a historik Erazim Kohák zpracovává zajímavým způsobem přehled našich národních dějin, na kterých ukazuje vývoj našeho národního sebevědomí. Upozorňuje na nebezpečí duševní prázdnoty a ztráty ideálů, které byly již za minulého režimu vytlačovány potřebou materiálního zaplnění. Jenž byla přechodem k demokracii a ke kapitalismu ještě více posílena. Konzumní způsob života spojuje s paradigmatem neustálého pokroku, který je však neudržitelný z pohledu limitů naší země i planety. Nadějí je podle něj hledání podstaty naší identity v odpovědnosti k prostředí, ve kterém žijeme, k ekologické odpovědnosti, která musí být spjata s morálním řádem.

- KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ, Jitka LORENZOVA, Vladimír SPOUSTA, Leona STAŠOVÁ a Monika ŽUMÁROVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Publikace obsahuje odborný pohled na sociálně pedagogické problémy současnosti, zabývá se formováním člověka pod vlivem mikroprostředí

(rodina, škola) ale i jeho působením na celospolečenské úrovni i přímo v místě, kde žije. Text obsahuje také problematiku životního způsobu a jeho utváření, volného času, výchovných a krizových situací počínaje otázkami sociálně pedagogické profese, tak i sociální pedagogiky jako vědní disciplíny.

- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Autor se v knize zabývá historií sociální pedagogiky, její metodologií i podstatou humanitního a sociálního výzkumu. Rozebírá podrobně vlivy prostředí na výchovu obecně i jednotlivé faktory přirozeného prostředí jako je rodina, vrstevnické skupiny a lokální a regionální prostředí. Dále popisuje úlohu školských institucí, v závěru publikace se věnuje sociální pedagogice jako pomoci a její úloze v praxi.

- KUBÍČKOVÁ, Alena. *Ekologicky šetrný způsob života*. Bakalářská práce zkoumající ekologicky šetrný způsob života jako možný přístup řešení ekologických problémů na individuální úrovni. Vysvětluje pojmy z ekologické problematiky a nastiňuje jejich možná řešení. Výsledkem praktické části je obraz životní filozofie a hodnot čtyř rodin praktikujících tzv. dobrovolnou skromnost, formou ekologicky šetrného způsobu života.

- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Autoři podávají v této knize přehled o základech ontogeneze člověka, jež vychází jak z ucelených teoretických základů oboru, tak také z dlouhé klinické praxe autorů.

- LEBLOVÁ, Eliška. *Enviromentální výchova v mateřské škole*. Tato publikace je velmi kvalitním spojením teoretických základů pro výchovu k přírodě v MŠ a zároveň zásobárnou zajímavých nápadů a námětů pro činnosti s dětmi. Témata praktické části jsou řazena podle ročních období.

- LIBROVÁ, Hana. *Vlažní a váhaví: (kapitoly z ekologického luxusu)* – Autorka knihy navázala na svoji publikaci *Pestří a zelení* (po deseti letech) praktickým pohledem na současný konzumní svět a jeho nástrahy a pasti pro běžné občany. Nepreferuje fundamentální ekologické postoje, ale citlivě se zamýšlí nad spotřební realitou, jejími důsledky i možnými cestami, jak budovat svůj život v souladu s přírodou i vlastními potřebami.

- MACHOVEC, Milan. *Smysl lidské existence*. Jde o dílo významného českého filozofa, který se na problematiku současného lidstva 21. století dívá přes hledání smyslu vlastní lidské existence. Toto téma se odráží ve všech tématech, které kniha zpra-

covává. Ukazuje nebezpečí, která člověku hrozí, a zdůrazňuje současností podceňovanou problematiku ekologické hrozby. Zároveň však nastiňuje historickou cestu, kterou civilizace ušla a ukazuje možné směry pro uchránění smysluplnosti lidské existence i do budoucnosti. Autor klade velký důraz na individuální hledání smyslu života a zároveň na dialog, který vyjasňuje a propojuje světy jednotlivých individuí v společný svět porozumění.

- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Znamý český psycholog, zabývající se především dětskou psychikou a jejím vývojem v této útlé publikaci předává praktické rady rodičům i výchovným pracovníkům. Zaměřuje se především na načasování jednotlivých výchovných postupů v souladu s vývojovou fází dětí.

- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Kniha plná zajímavých myšlenek i informací z historie i současnosti rodiny, přináší soubor poznatků, které mohou člověku lépe pomoci pochopit současný stav instituce rodina a možná i nastítnit řešení pro její budoucnost.

- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Předkládá výklad základních pedagogických pojmů.

- ROGGE, Jan - Uwe. *Erziehung - die 111 häufigsten Fragen und Antworten*. Jednoduše, čtivě a vtipně psaná kniha v Německu nejznámějšího výchovného poradce, autora bestselleru *Děti potřebují hranice* Jana-Uwe Roggeho, se zabývá denními malými i velkými výchovnými tématy. Autor s humorem a pragmatickým přístupem, dává jednoduché návody či náměty, co dělat či čemu se vyhnout. Mezi jeho náměty je i jeden obzvláště povzbudivý, který zní asi takto - člověk nemusí pořád vše dělat dobře, mnohdy stačí důvěřovat pocitu, co nás lechtá někde uvnitř v břiše

- SATIROVÁ, Virginia, John BANMEN, Jane GREBEROVÁ, Maria GOMORIOVÁ a Matěj ČERNÝ. *Model růstu: Za hranice rodinné terapie*. Virginia Satirová je jednou z nejvýznamnějších představitelů rodinné terapie. Teorie Modelu růstu na rozdíl od jiných soudobých terapeutických škol její autorky propojila intrapsychické a interpersonální systemické procesy. Klíčovým aspektem je poznání a porozumění sobě, druhým i kontextu prostřednictvím zážitku, který ukotvuje proces transformace. Celá filozofie přístupu vychází z pozitivně definovaných cílů, vlastních vnitřních zdrojů každého člověka a systemického propojení nejen vztahů, ale celého světa. Satirová se orientovala od jedince k nukleární rodině, na rodinný a poté i komunitní systém. Její citát „Uzdravme rodinu, uz-

dravíme svět“ demonstruje její víru v možnou pozitivní proměnu systému celého světa. Mezi témata, která jsou zpracována v této knize, patří i význam a role prostředí, víra v možnost změny, tvorba, integrace a přeměna rodinných pravidel, význam rituálů a v ne-poslední řadě humor jako významný životní i terapeutický prvek.

- STREJČKOVÁ, Emilie. *Děti, aby byly a žily*. Publikace vznikla jako reakce na odcizování se člověka přírodě. Autorka s kolegy z oboru, jež všichni přímo působily i v přímé práci s dětmi, nastiňují současné civilizační problémy, které neblaze ovlivňují především vývoj dětí. Návrat dětí a jejich trávení volného času do přírody považují za nezbytnost pro ozdravení jejich vývoje.

- ŠÍMIK, Ondřej. *Základy seznamování s přírodou a společností*. Skripta Ostřavské univerzity určené pro pedagogy MŠ, seznamují studenty se systémem předškolní výchovy v ČR, dále podávají argumenty dokládající význam výchovy k přírodě u malých dětí. Kromě zamyšlení se nad současnou situací, předkládají i velmi podrobné a návodné informace pro tvorbu programů směřujících k environmentální výchově.

- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě v předškolním období*. Kniha se zabývá vývojem a výchovou dětí od 3 do 6 let pohledem psychologičky. Důraz klade autorka na výchovu a příklad v rodině, kde děti nacházejí jistotu a hranice pro svoji další socializaci do širší společnosti. Velmi přínosné jsou zejména příklady praxe autorky uváděné k jednotlivým tématům kapitol.

- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. Autorka se v této knize zaměřuje na psychický vývoj člověka od prenatálního věku do dvaceti let. Popisuje projevy jednotlivých vývojových stádií i významné psychické změny v pubertě a adolescenci.

**PŘÍLOHA P II: MÍSTA PROVÁDĚNÍ VÝZKUMU A POČTY
DOTAZNÍKŮ (2 STR.)**

	Místo výzkumu	Email, web, telefon	Kontaktní osoba	Kapacita	Soubit s výzkumem	El. verze	Doplnění údajů	Měrná hodnota
1.	MŠ, Gvozdího 2584	573337362 ms.gorkeho@ms-kromeriz.cz http://www.materakeskolky.cz/gorkeho	Bc. Šárka Hrdinová	120	0			
2.	MŠ, Kollárova 3945	573339990, ms.kollarova@ms-kromeriz.cz Více informací - http://www.ms-kromeriz.cz/kollarova	Štáňka JARČOVÁ	N	N			
3.	MŠ, Mlánská 3766	573337848, ms.manesova@ms-kromeriz.cz Více informací - http://www.materakeskolky.cz/manesova	Marie Škopová	168	ANO	0	80	48
4.	MŠ, Kromčická Mlánská 3880, Křesťanská	573 338 136 ms.malyval@ms-kromeriz.cz Více informací - http://www.materakeskolky.cz/mkolka.php	Marie Rudolfová, Prof. Růžka	48	ANO	0	45	24
5.	MŠ, Osvooboditelů 60, Váňany	573337651, ms.osvoboditelu@ms-kromeriz.cz Více informací - http://www.ms-6.kromeriz.cz/vany	Veru Kopáčková	50	ANO	50	20	4x5
6.	MŠ, Dukovanská 2851	573340076, ms.palemickova@ms-kromeriz.cz Více informací - http://www.materakeskolky.cz	Jana Růžičková	103	ANO	0	80	21
7.	MŠ, Dostoupků 78	573362150, ms.postoupky@ms-kromeriz.cz Více informací - http://www.mspostoupky.cz	Jana Křejiřtíková	25	ANO	0	20	17
8.	MŠ, Spáčilova 3239,	573338225, ms.spacilova@ms-kromeriz.cz Více informací - http://www.ms-spacilova.cz	Dagmar Vávrová	130	ANO	0	130	52+3
9.	MŠ, Šmahlova 3712	573340788, ms.stoebo@ms-kromeriz.cz Více informací - http://www.ms-kromeriz.cz/stoebo	Máňa Šoubová	78	0			
10.	MŠ, Želkova 4019	573341434, ms.ziskova@ms-kromeriz.cz Více informací - http://www.msziakovakom.cz/cs/uvodni-strana	Bc. Libuše Kojábová	152	0			
11.	ZŠ a MŠ při zelné zahradě, Mrazčická 1285	573314390, E-mail - spec.skoly.adra.v@worldonline.cz	PhDr. Mgr. Evuše Dvořáková		Nevyplněno			
12.	ZŠ a MŠ speciálních škol, Váňany 3495	573338594, msazslom@msazslom.cz Více informací - http://www.msazslom.cz	Mgr. Miroslava Mlýnská		Nevyplněno			

	Místo výzkumu	Email, web, telefon	Kontaktní osoba	Kapacita	Soubles s výzkumem	El. vzore	Popis výzev/ metodologie/ příkly	Návratnost/ ytal.
13.	Materníké centrum Klobučko, Albertova 4062	571 118 985, klubickokm@klubickokm.cz Více na http://www.klubickokm.cz	Mgr. Marcela Braňová	Sledují kontakty a aktual. kap.	ano	x	20	17+2
14.	Dotazníky rozeslány přes email i. ročníku odkazu na facebooku	Rozesláno z adamo@emal.cz , barborickm@seznam.cz + facebook.cz	K. Šýkrová	N	ano	40 + 100+ fb	x	11
15.	Ordinace dětského lékaře	Tovačovského 437 Kroměříž	Zdravotní i. sestry	N	ano	x	15	3+3
16.	Příloženě, Olvčedová 3315/1	776 782 023, info@pidi-zeme.cz , více..na http://www.pidi-zeme.cz/	Bc. Klára Parobková	N	ano	x	10	5
Celkem						190	430	215

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK PRACOVNÍCI INSTITUCÍ PRO DĚTI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU (3 STR.)

Dotazník pro vedoucí pracovníky zařízení věnujících se dětem předškolního věku

Dotazník pro vedoucí pracovníky zařízení věnujících se dětem předškolního věku

Dobrý den,

věnujte prosím pár minut svého času vyplnění následujícího dotazníku

(obsahuje pouze 10 otázek)

Chtěla bych Vás tímto požádat o pomoc a spolupráci při tvorbě environmentálně zaměřeného programu pro děti předškolního věku a jejich rodiče, kterým se zabývám v rámci své diplomové práce. Vzhledem k tomu, že vy a vaše pracovníce jste s touto skupinou každodenně v kontaktu, chci Vás požádat o názor a postřehy potřebné k realizaci tohoto dotazníkového šetření.

Nejprve potřebuji Vaše vyjádření, poté se chystám provést výzkum mezi rodiči dětí. V něm se zaměřím na zjištění možností výchovy k pozitivnímu vztahu k životnímu prostředí v rodině. Dále na zdíjem rodičů o tuto problematiku a to nakořk se jsou ochotni a za jakých podmínek environmentálních programů účastník.

1. Prosím uveďte název a sídlo Vaší organizace.

2. Kolik dětí v současnosti (v tomto školním roce) navštěvuje Vaše zařízení?

3. S kolika rodiči dětí jste odhadem v kontaktu?

Nápověda k otázce: (předškolní děti, účast na akcích pro rodiny apod.)

4. Jste ochotni povolit provádění dotazníkového šetření mezi rodiči ve Vašem zařízení?

Nápowěda k otázce: V časovém období poslední čtvrtletí tohoto roku.

Ano

Ne

Za určitých podmínek (prosím vyplňte za jakých)

Pokud jste na předchozí otázku odpověděli ne, nemusíte již vyplňovat následující. Pokud jste odpověděli kladně, děkuji za Vaši vstřícnost a prosím o Vaše postřehy i k následujícím otázkám.

5. Kolik rodičů dětí s nimiž jste v kontaktu se zapojuje do akcí konaných Vaším zařízením?

Nápowěda k otázce: Prosím napište Váš odhad v procentech.

6. Probíhá ve Vašem zařízení nějaký program zaměřený na environmentální výchovu?

Nápowěda k otázce: Prosím uveďte stručně jaký děláte.

7. Kolik z rodičů, z těch s kterými jste v kontaktu, podle Vašeho názoru bude ochotno vyplnit dotazník (2 listy formátu A4)?

méně než 10%

25%

50%

více než 50%

jiná

8. Jaký způsob předání dotazníků by byl podle Vašeho názoru nejefektivnější a pro Vaše zařízení nepřijatelnější?

- předání dotazníků tazatelem rodičům při přivádění dětí
- předávání dotazníků tazatelem rodičům při vyzvedávání dětí
- průvodní dopis s dotazníkem v obálce předané učiteli dětem či jejich rodičům
- umístění dotazníků s dopisem zvoucím k vyplnění v šatně dětí
- umístění dotazníků s dopisem zvoucím k vyplnění v jiné části Vašeho zařízení
- předání dopisu s uvedením elektronické adresy pro vyplnění dotazníku přes internet (v podobné formě, jako vyplnění tohoto dotazníku)
- tazatel si v zařízení vyzná od rodičů emailový kontakt a poté jim zašle odkaz na elektronickou formu dotazníku
- jiná

9. Jaký způsob sběru dotazníků by byl podle Vašeho názoru nejefektivnější a pro Vaše zařízení nepřijatelnější?

- schránky v šatnách
- schránka v chodbě zařízení
- shromažďování u pedagogických pracovníků
- rodiče vyplní elektronickou verzi - tazatel dostane odpověď přes internet
- jiná

10. Prosim sem uveďte kontakt na osobu či osoby, se kterými mohu termín dotazníkového šetření i další podrobnosti konzultovat. Děkuji

Nápověda k otázce: Informace budou použity pouze k výše uvedenému účelu.

PŘÍLOHA P IV: DOPIS PRO RODIČE UMÍSTĚNÝ NA NÁSTĚNKÁCH V INSTITUCÍCH, KDE PROBÍHAL VÝZKUM

Dobrý den vážení rodiče,

jmenuji se Kamila Sýkorová a v rámci své diplomové práce zpracovávám program zaměřený na možnosti výchovy k přírodě a životnímu prostředí v rodině dětí předškolního věku (3 - 7 let) v Kroměříži.

Chtěla bych Vás požádat o spolupráci formou vyplnění dotazníku.

Snad by i Vás posléze mohly zajímat náměty, jak do běžného rodinného života zapojit časově i finančně nenáročné aktivity, které by prospívaly vytváření lepšího vztahu dětí k přírodě a zároveň, by byly příležitostí pro bližší trávení společného času rodiny.

Vaše názory a postřehy by mi velmi pomohly v hledání optimálního návrhu tohoto programu.

Dotazník má 4str., jeho vyplnění je však časově nenáročné, jelikož se pouze vybírá z nabízených možností. Za vyplněný dotazník dostanete jako poděkování malou omalovánku pro Vaše děti.

Uvědomuji si náročnost péče o děti i časovou vytíženost prací v zaměstnání a domácnosti, proto si velice vážím Vaší ochoty tento dotazník vyplnit.

Děkuji Kamila Sýkorová
(adamo@email.cz, 777804631)

PŘÍLOHA P V: DOTAZNÍK MOŽNOSTI VÝCHOVY VZTAHU K ŽIVOTNÍMU PROSTŘEDÍ V RODINĚ DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU (4 STR.)

Možnosti výchovy vztahu k životnímu prostředí v rodině dětí předškolního věku

Možnosti výchovy vztahu k životnímu prostředí v rodině dětí předškolního věku

Dobrý den, jmenuji se Kamila Sýkorová a v rámci své diplomové práce zpracovávám program zaměřený na možnosti výchovy k životnímu prostředí a přírodě v rodině předškoláka (3 - 7 let) v Kroměříži.

Věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníka.

Vaše názory a postřehy by mi velmi pomohly v hledání optimálního návrhu tohoto programu. A snad by i Vás posléze mohly zajímat náměty, jak do běžného rodinného života zapojit časově i finančně nenáročné aktivity, které by prospívaly vytváření lepšího vztahu dětí k přírodě a zároveň, by byly příležitostí pro bližší trávení společného času rodiny.

Uvědomuji si náročnost péče o děti i časovou vytíženost prací v zaměstnání a domácnosti, proto si velice vážím Vaší ochoty tento dotazník vyplnit.

1. Prosím uveďte jste-li:

muž žena

2. Prosím označte věkovou skupinu, do které spadáte.

25 a méně 26 - 30 31 - 35 35 - 40 40 a více

3. Nejvyšší dosažené vzdělání

základní vyučen středoškolské vyšší odborné vysokoškolské

4. Počet dětí ve vlastní péči a jejich věk:

	Jádné z této věkové kategorie	1 dítě	2 děti	3 děti	4 děti
míladš 3 let	☐	☐	☐	☐	☐
od 3 do 6 let	☐	☐	☐	☐	☐
od 7 do 9 let	☐	☐	☐	☐	☐
od 10 do 12 let	☐	☐	☐	☐	☐
od 13 do 15 let	☐	☐	☐	☐	☐

5. Označte prosím zda následující tvrzení odpovídají přístupu Vaší rodiny.

Nápověda k otázkám: Rodinou je myšlena nejčastěji pojatí tohoto slova - rodiče a jejich děti.

	ano	spíše ano	spíše ne	ne
třídíme odpad (sklo, papír, plást atd.)	☐	☐	☐	☐
konzumujeme sezónní, lokálně pěstované ovoce a zeleninu	☐	☐	☐	☐
konzumujeme švoříšné výrobky (mléčné či maso) od místních producentů	☐	☐	☐	☐
autobílem převážně jezdíme ve více osobách	☐	☐	☐	☐
kupujeme především výrobky české produkce	☐	☐	☐	☐
domácnost vybavujeme úspornými spotřebiči	☐	☐	☐	☐
dáváme přednost výrobkům s ekomačkou, či značkou regionální potravina	☐	☐	☐	☐
při nákupu je rozhodující i ekologičnost obalu výrobku	☐	☐	☐	☐
oblečení nakupujeme v second handech či bazarech	☐	☐	☐	☐
kupujeme jen co nezbytné potřebujeme, nové pořizujeme až staré skutečně doslouží	☐	☐	☐	☐
při nákupu používáme vlastní tašku, igelitové sáčky používáme opakovaně	☐	☐	☐	☐
při nákupu se zajímáme o kvalitu výrobku i o jeho složení	☐	☐	☐	☐
dáváme přednost výrobkům z přírodních materiálů	☐	☐	☐	☐
kupujeme biopotraviny	☐	☐	☐	☐
svítíme úspornými žárovkami	☐	☐	☐	☐
spotřebiče, které nepoužíváme vypínáme ze zásuvky (necháváme ve stavu "stand by")	☐	☐	☐	☐
krátké vzdálenosti chodíme pěšky nebo jezdíme na kole	☐	☐	☐	☐
při cestování využíváme hlavně autobusy či železnici	☐	☐	☐	☐
nakoupené potraviny bezobvrtku spotřebujeme	☐	☐	☐	☐

Možnosti výchovy vztahu k životnímu prostředí v rodině dětí předškolního věku

domácím, pravidelným úkladem a správnou hygienou	☐	☐	☐	☐
důležitým faktorem při rozhodování o koupi výrobků je pro nás i fakt, zda nebyly testovány na zvířatech	☐	☐	☐	☐
zajímáme se o dění v naší obci a jsme ochotni veřejně vystoupit, pokud se děje něco proti životnímu prostředí	☐	☐	☐	☐
jsme ochotni se aktivně zapojit do veřejných akcí na ochranu místního životního prostředí (jízdy přírodních lokalit, výsadba zeleně, zvelebování dětských hřišť či parků apod.)	☐	☐	☐	☐

6. Pokud v předcházejícím výčtu nebyla nějaká činnost, kterou považujete za prospěšnou pro životní prostředí a Vaše rodina ji praktikuje, tak ji prosím vypište do rámečku pod tímto textem.

Nápověda k otázce: Nemáte-li co doplnit, pokračujte k dalšímu dotazu.

7. Pokud by byly k dispozici níže uvedené možnosti, jaká je pravděpodobnost, že by jste je využívali?

	ano	spíše ano	spíše ne	ne
domácností třídící odpad (papír, sklo, plast atd.) by platily nižší poplatky za likvidaci a odvoz komunálního odpadu	☐	☐	☐	☐
pravidelné farmářské trhy, které by dávaly prostor místním firmám, výrobcům a pěstitelům	☐	☐	☐	☐
provoz tržiček, kde by mohli malopřevzatci prodávat své přebytky (bez poplatků za prodejní místo)	☐	☐	☐	☐
veřejné akce propagující a informující o místních tradičních plodinách (např. jablkobraní, bramborové hody apod.)	☐	☐	☐	☐
dobročinný obchod, kde lze darovat nepotřebné věci, či naopak nakoupit zajímavé použité věci za velmi nízké ceny	☐	☐	☐	☐
setkávání s lidmi, kteří se snaží praktikovat životní styl nakloněný ochraně životního prostředí	☐	☐	☐	☐
tvůrčí dílny, soutěže či výstavy na téma jak z nepotřebných starých věcí vytvořit nové (tzv. upcycling)	☐	☐	☐	☐
více cyklostezek ve městě a okolí (bezpečnější cyklotrasy, nové cyklostezky, cyklokempy, úschovny kol apod.)	☐	☐	☐	☐
aktivnější občanská společnost, více lidí, kterým záleží na místě, kde žijí a také jsou ochotní pro to něco udělat	☐	☐	☐	☐
informace v místních médiích (jak být EKO - logický i - EKO - nomický)	☐	☐	☐	☐

8. Vést své děti k ochraně životního prostředí považujete za:

Nápověda k otázce: Dotaz je cílen na věkovou skupinu dětí od 5 do 7 let.

- velmi důležité částečně důležité ani důležité ani nedůležité spíše nedůležité nedůležité

9. Pokud by byla nabízena akce pro rodiny s dětmi orientovaná na přírodu, jaká organizační forma by Vám nejvíce vyhovovala?

Nápověda k otázce: Můžete si vybrat i více odpovědí zároveň.

- veřejná organizovaná akce, kde program zabezpečí pořadající organizace
 veřejná organizovaná akce pořádaná institucí, kde se na plánování i realizaci mohou podílet účastníci se rodiny
 vytvoření podmínek a prostoru, kde by čas i forma realizované akce byly na volbě rodiny (naučná stezka, přírodní hřiště apod.)
 soukromé akce pro naši rodinu a přátele s využitím nápadu z vnějšku (např. stavba altánku z vrbového proutě, výběr a zasažení rodinného stromu, oslava úrody jablek apod.)
 zde můžete doplnit svůj návrh

10. Jaké typy akcí jsou pro Vás a Vaši rodinu zajímavé a byli byste ochotni se jich účastnit:

Nápověda k otázce: Všechny níže uvedené činnosti by byly orientovány na poznání či ochranu životního prostředí v našem regionu. Zapojit do programu by se mohli všichni členové rodiny. Můžete si vybrat i více odpovědí zároveň.

☐ poznávací vycházky s průvodcem	☐ naučné stezky	☐ karnevaly	☐ vědomostní soutěže
☐ úklid veřejných prostranství	☐ výsadba a péče o zeleň	☐ sběr plodů a bylin	☐ tvůrčí dílny
☐ oslava úrody (třešně, jahody, jablka, dýně, brambory apod.)	☐ krátké turistické a pěší výlety po městě a jeho blízkém okolí	☐ veřejné bazary hraček (výměny použitých hraček)	☐ výstavy a soutěže s ochutnávkou z rodinných kuchyní
☐ zde můžete doplnit svůj návrh	____		

11. Máte zájem o informace z projektu, ke kterému je prováděn tento výzkum?

Nápověda k otázce: Pokud ano, uveďte prosím vešle této odpovědi email na který Vám je mohu zaslát nebo jiný kontakt podle něhož bych Vám mohla materiál v tištěné nebo elektronické podobě předat.

- ne
 ano